

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาจิตรกรรม3 โดยการบูรณาการวิธีการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่3 สาขาศิลปศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน ในระดับอุดมศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการสอน
 - 1.2 ระบบของการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา
 - 1.3 องค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอน
 - 1.4 การเรียนการสอนแบบบูรณาการ
 - 1.5 หลักสูตรการเรียนการสอนศิลปศึกษา
2. การเรียนการสอนจิตรกรรม
 - 2.1 ความหมายและนิยาม
 - 2.2 ทฤษฎีจิตรกรรม
3. Discipline – Based Art Education หรือ DBAE
 - 3.1 ที่มาของแนวคิด และทฤษฎี DBAE
 - 3.2 แนวทางการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการวิธีการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน หรือ DBAE (Discipline Based Art Education)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

กระบวนการสอน วิธีสอน กิจกรรมการสอน และสื่อการสอน ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดกิจกรรมการสอนที่ดีนั้นยังมีความเกี่ยวพันอย่างมากกับการประเมินผล (สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ, 2531)

1.1 ความหมายและนิยาม

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535) อธิบายความหมายของการสอนไว้ว่า การสอนคือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้นได้แก่

1.1 มีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และครูกับผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม

1.2 ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่

1.3 ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

การสอนเป็นสิ่งที่ทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่ต้องการซึ่งทำให้มีความรู้ ความคิด และปฏิบัติได้ถูกต้องตามกิจกรรมที่กำหนดในแต่ละบทเรียนเป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา จำเนียร ศิลปวานิช, (2538) ได้กล่าวว่า การสอน คือ การให้ข้อมูล วิชาความรู้หรือเนื้อหา เป็นการป้อนและตั้งคำถามให้ผู้เรียนคิด ให้คำแนะนำในการแก้ปัญหา และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการให้กำลังใจ ตลอดจนส่งเสริมเพื่อให้ผู้เรียนได้มีกำลังใจที่จะทำกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ การสอนยังเป็นการจัดประสบการณ์ในชีวิตและถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม การแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้ศึกษาและค้นคว้าหาความรู้ ฝึกให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และสังคมได้ รวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538) ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน คือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้ผู้เรียนได้ปะทะเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การสอนจึงเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ จึงจะสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน

ลำพอง บุญช่วย (2524) กล่าวถึงการสอนว่า เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อน ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ อาศัยศาสตร์ก็ตรงที่ผู้สอนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการสอนและเป็นผู้ที่มีศิลปะหรือมีกลวิธี มีเทคนิคในด้านต่าง ๆ อีกมากมาย

Gagne (1974) กล่าวว่า การสอนเป็นกระบวนการที่แทรกอยู่กับการเรียนรู้ การสอนไม่มีความหมายเหมือนกับการให้การศึกษา แต่เป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษา การสอนเป็นบทบาทของครูในลักษณะของวิธีการ การสอนจึงเป็นเพียงการแนะแนววิธีการให้แก่ผู้เรียนอย่างมีวิธีการที่เหมาะสม และการเรียนของบุคคลแต่ละบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของการสอนทั้งสิ้น

กู๊ด (Good 1975) ให้ความหมายเกี่ยวกับการสอนใน Dictionary of Education

1.การสอน คือ การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนผู้เรียน ที่เรียนตามสถาบันการศึกษาทั่วไป

2. การสอน คือ การจัดสภาพการณ์ สถานการณ์ หรือกิจกรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเกิดการเรียนรู้โดยง่าย

ความหมายของการสอนที่ได้รวบรวมมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า การสอน มีความหมายครอบคลุมทั้งด้านวิธีการ ด้านตัวบุคคล คือ ผู้สอนและผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ด้านเป้าหมาย การสอน และด้านความสามารถของผู้สอน ซึ่งจะช่วยให้การสอนประสบผลสำเร็จได้ดี

กล่าวได้ว่า การสอนคือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน

ดังนั้นจึงสามารถสรุปความหมายของคำว่า การสอน(Teaching) หมายถึง "การจัดสถานการณ์ (Situation) สภาพการณ์หรือกิจกรรม (Activities) เพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ (Experience) ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดการเรียนรู้ (Learning) ได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นการสอนยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความงอกงามในด้านกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งความสามารถด้านอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น จนสามารถดำรงชีพได้อย่างราบรื่นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ซึ่งถือว่าเป็นจุดสูงสุดของการศึกษานั้นเอง (จำเนียร ศิลปวานิช, 2538)

การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนหมายถึง การวางแผนการสอนและจัดเตรียมประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2544) ทิศนา ขัมมณี (2545) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง การจัดการกระบวนการอันประกอบด้วยองค์ประกอบในการเรียนการสอนคือ วัตถุประสงค์ สาร/เนื้อหา วิธีการ/กระบวนการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์ การวัดและการประเมินผล

การจัดการเรียนการสอน เป็นวิถีทางที่ครูจะนำผู้เรียนไปสู่จุดประสงค์ของการเรียน เป็นแผนหรือขั้นตอนที่จะนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมนั้นจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตรงตามจุดมุ่งหมายและบังเกิดผลการเรียนที่มีประสิทธิภาพ

ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนในวิชาใดๆก็ตาม ต้องอาศัยหลักการเรียนการสอนทั่วไปเป็นหลัก สิ่งที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงเพื่อให้การเรียนการสอนวัตถุประสงค์และสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน จึงต้องอาศัยการจัดระบบ(System Approach) มาใช้ ในระบบการเรียนการสอนประกอบด้วยผู้เรียนและทรัพยากรต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนที่ ป้อนเข้าไป(input) เพื่อผ่านกระบวนการเรียนการสอน(Process) ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หลังจากที่ผู้เรียน เรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่ เพียงใด นั่นคือ ผลที่ได้ออกมา(output) ที่ผู้สอนจะต้องนำมาพิจารณาแก้ไขปรับปรุง โดยอาศัยข้อมูลย้อนกลับ(feedback) จากการวัดและการประเมินผล (บุญชมศรีสะอาด,2537)

1.2 ระบบของการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

ระบบการเรียนการสอน (Systematic instructional) คือ การจัดองค์ประกอบต่างๆของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กันเป็นระบบ เพื่อความสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนที่ได้กำหนดไว้ ทิศนา แชมมณีกล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีระบบในการเรียนหรือการทำงานจะรู้จักการวางแผนจัดระเบียบในสิ่งต่างๆให้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่จะช่วยให้ตนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ สอดคล้องกับที่ สจ๊วต อุทรานันท์ (2526) ได้กล่าวไว้ว่า "การทำงานอย่างเป็นระบบเป็นการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะ 1) การทำงานอย่างเป็นระบบนั้น สิ่งต่างๆที่เป็นองค์ประกอบของระบบจะจัดอยู่ด้วยกันอย่างเป็นระเบียบไม่มีความสับสนและขัดแย้งกันระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น 2) การทำงานอย่างเป็นระบบจะเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่าย 3) งานทุกอย่างจะสำเร็จตามเป้าหมาย และได้ผลอย่างเต็มที่ "

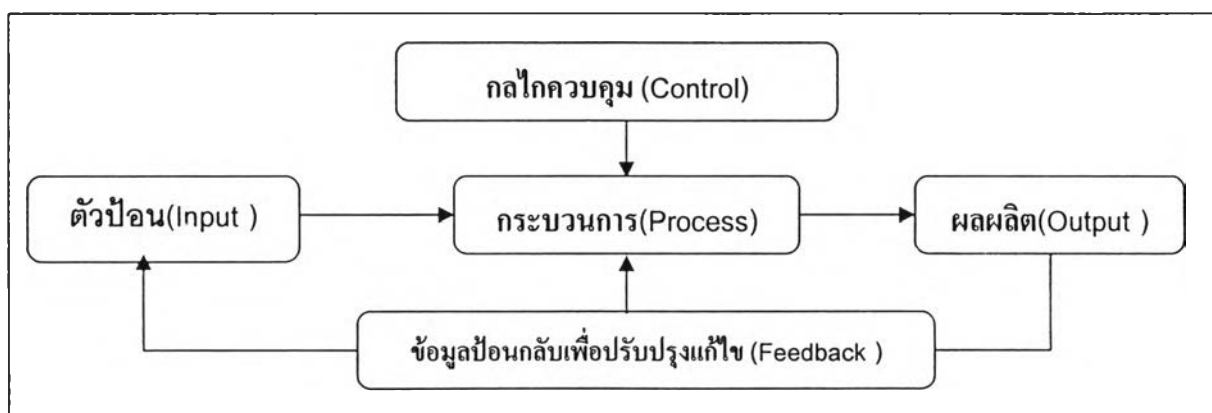
กานเย และบริกส์ (Gagne' and Briggs, 1974) กล่าวว่า ระบบหมายถึง วิธีการใดๆ ที่ได้รับการจัดระเบียบเพื่อเป็นหลักให้สามารถทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายในวงกว้าง

เซียเลส (Searles, 1967) กล่าวว่า ระบบเป็นการจัดสิ่งต่างๆให้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระเบียบ เป็นลำดับขั้นตอนเพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

บานาธี (Banathy, 1968) ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า เป็นการรวบรวมของส่วนประกอบซึ่งมีความสัมพันธ์และส่งเสริมต่อกันเพื่อทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ระบบการเรียนการสอนนั้นมีองค์ประกอบพื้นฐาน มีอย่างน้อย 4 ส่วนด้วยกันคือ

- 1) ข้อมูลนำเข้า (Input)
- 2) กระบวนการดำเนินงาน (Process)
- 3) ผลผลิต (Output)
- 4) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบของระบบการเรียนการสอน

กานเยและบริกส์ (Gagne' and Briggs, 1979) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน ต้องครอบคลุมไปในวงกว้างตั้งแต่เริ่มวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ ไปจนถึงการทดลองปรับปรุงแผนการเรียนการสอนให้ได้ผล เพื่อนำไปเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป โดยมีองค์ประกอบอยู่หลายระดับ ดังต่อไปนี้

การออกแบบระบบการเรียนการสอน

ระดับระบบ

1. วิเคราะห์ความต้องการ เป้าหมาย และจัดลำดับความสำคัญ
2. วิเคราะห์แหล่งทรัพยากร อุปสรรคและข้อจำกัดต่างๆ
3. กำหนดขอบข่ายของหลักสูตรและรายวิชาต่างๆ

ระดับรายวิชา

4. กำหนดโครงสร้างของรายวิชา
5. วิเคราะห์จุดมุ่งหมายของรายวิชา

ระดับบทเรียน

6. ระบุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
7. จัดเตรียมแผนการสอน หรือ โมดูล(ชุดการสอน)
8. เลือกที่จะจัดทำสื่อและวัสดุการเรียนการสอน
9. วัดและประเมินผล

ระดับระบบ

10. การเตรียมครู
11. การประเมินผลเพื่อการปรับปรุง
12. การทดสอบ การปรับปรุง
13. การประเมินผลเพื่อการตัดสินใจ
14. การจัดระบบและเผยแพร่ระบบ

ระบบการเรียนการสอนของ โรเบิร์ต กลาสเวอร์ (Robert Glasser, 1962 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2545) ได้เสนอรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนอย่างง่าย ๆ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ส่วนคือ

1. จุดประสงค์การสอน ในการสอนทุกครั้งต้องกำหนดจุดมุ่งหมายไว้อย่างชัดเจน
2. การประเมินสถานะของผู้เรียนก่อนสอน เป็นการตรวจสอบดูว่า ผู้เรียนมีความรู้ที่จะเรียนสิ่งใหม่ ๆ หรือไม่ ถ้าผู้เรียนยังไม่มีพื้นฐานเพียงพอ ต้องให้ความรู้แก่ผู้เรียนเสียก่อน

3. การจัดกระบวนการเรียนการสอน เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนต้องตัดสินใจเลือก
4. การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ต่อจากการเรียนการสอนเพื่อให้ทราบว่า ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้หรือไม่อย่างไร
5. ข้อมูลป้อนกลับ เป็นการเอาผลที่ได้จากการประเมินไปพิจารณาแก้ไข การดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ระบบการเรียนการสอนของ เจอร์โรลด์ อี เคมป์ (Jerrold E. Kemp, 1971) ได้กำหนดระบบการเรียนการสอนในด้านต่างๆไว้ 9 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กำหนดหัวข้อ ที่จะสอน และเขียนจุดประสงค์ทั่วไป
2. ศึกษาคุณลักษณะของผู้เรียน
3. ระบุจุดประสงค์ของการสอนในเชิงพฤติกรรม
4. กำหนดเนื้อหาวิชาที่สนับสนุนจุดประสงค์ในแต่ละข้อ
5. ทดสอบความรู้ความสามารถก่อนทำการสอน
6. เลือกกิจกรรมและแหล่งวิชาการสำหรับการเรียนการสอนเพื่อจะนำเนื้อหาไปสู่จุดหมายปลายทางที่วางไว้
7. ประสานงานในเรื่องต่างๆเช่น การเงิน บุคลากร สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ
8. ดำเนินการตามแผนที่วางไว้
9. ประเมินผลการเรียนของผู้เรียนว่าบรรลุจุดประสงค์แค่ไหนอย่างไร

ระบบการเรียนการสอนของคลอสเมียร์ และริปเปิล (Klausmier and Ripple, 1971 อ้างถึงในทิศนา แคมมณี, 2545) ได้กำหนดองค์ประกอบของดาร์เรียนการสอนไว้ 7 ส่วนคือ

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน
2. การพิจารณาความพร้อมของผู้เรียน
3. การจัดเนื้อหาวิชา วัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือ
4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
5. การดำเนินการสอน
6. การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน
7. สัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน

1.3 องค์ประกอบในการจัดระบบการเรียนการสอน

เค็มพ์ (Kemp,1985)กล่าวถึง ระบบของการเรียนการสอนว่า เป็นการวางแผนของ กระบวนการเรียนการสอน เพื่อที่จะตอบคำถามขั้นพื้นฐาน 4 คำถามที่ว่า การเรียนการสอนนั้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนลักษณะใด อะไรคือสิ่งที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ผู้สอนต้องใช้วิธีการสอนอย่างไร เพื่อที่ผู้เรียนจะมีทักษะทางการเรียนที่ดีที่สุด และผู้สอนจะสามารถประเมินผลการเรียนของผู้เรียนได้อย่างไร คำถามทั้ง 4 คำถามมีความเกี่ยวข้องกับส่วนประกอบสำคัญของการเรียนการสอน คือ ผู้เรียน วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน วิธีการสอน การวัด และการประเมินผล ซึ่ง เค็มพ์ กล่าวว่า ส่วนประกอบทั้ง 4 ส่วนนี้ จัดเป็นส่วนประกอบสำคัญขั้นพื้นฐานของการจัดระบบของการเรียนการสอน ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน

ไทเลอร์ (Robert Tyler,1950) ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนที่ เรียกว่า ไทเลอร์ลูป (Tyler Loop) ไว้ 3 ส่วนด้วยกันคือ (ก) จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน (ข) กิจกรรมการเรียนการสอน (ค) การประเมินผลการเรียนการสอน ข้อมูลจากการประเมินผลนี้จะ สามารถใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับไปยังกิจกรรมการเรียนการสอน และจุดมุ่งหมายของการเรียน การสอนเพื่อการปรับปรุง

คลอสเมียร์และริเปิล (Klausmeier, 1971) ได้กำหนดองค์ประกอบของการเรียน การสอนไว้ 7 ส่วนคือ (1) การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน (2) การพิจารณาความพร้อมของผู้เรียน (3) การจัดเนื้อหาวิชา (4)วัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ (5) การดำเนินการสอน (6) การวัดและการประเมินผลของการเรียนการสอน (7)สัมฤทธิ์ผลของการเรียน

ลำพอง บุญช่วย (2524) กล่าวถึงแนวคิดในกระบวนการจัดองค์ประกอบของการเรียน การสอน ที่มีความสัมพันธ์กัน 7 อย่างคือ ครูผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร วิธีสอน วัตถุประสงค์ ของการสอน สื่อการสอน และการประเมินผล

สไตเนอร์ (1983 อ้างถึงในมะลิฉัตร เอื้ออานันท์,2542) กล่าวถึงองค์ประกอบของ การเรียนการสอนว่า แบ่งออกเป็น 4 หน่วย คือ ครู ผู้เรียน เนื้อหาวิชาที่เรียน และสิ่งแวดล้อม ทางการเรียน

สงัด อุทรานันท์ (2526) ได้เสนอแนะองค์ประกอบที่สำคัญๆในการจัดการเรียน การสอนได้ 10 ประการด้วยกันคือ

- 1) ลักษณะของผู้เรียน
- 2) จุดมุ่งหมายของการสอน
- 3) เนื้อหาสาระที่จะสอน
- 4) การเตรียมความพร้อม
- 5) การดำเนินการสอน
- 6) การสร้างเสริมทักษะ

- 7) กิจกรรมสนับสนุน
- 8) การควบคุมและตรวจสอบ
- 9) สัมฤทธิ์ผลของการสอน
- 10) การปรับปรุงแก้ไข

วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอน เป็นปฏิสัมพันธ์ ที่สอดคล้องกัน ในส่วนประกอบสำคัญ 4 ส่วน คือ ผู้สอน ผู้เรียน การจัดการเรียน การสอน และสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน

กิจจา เวสประทุม (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดในกระบวนการจัดองค์ประกอบไว้ หลายอย่างคือ หลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและการ ประเมินผล สถานที่ที่ใช้ในการเรียนการสอน

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533) ได้เสนอแนะว่า การสอนควรจะได้พิจารณา องค์ประกอบเบื้องต้น 4 ประการดังต่อไปนี้ (1) ผู้เรียน เป็นการพิจารณาถึงคุณลักษณะของผู้เรียน (2) จุดมุ่งหมาย เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียน (3) วิธีสอน เป็นการกำหนดรูปแบบการ จัดการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน (4) การประเมินผลการเรียน

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับส่วนประกอบในการจัดการเรียนการสอน จากทัศนะของ นักการศึกษาหลายๆท่านดังที่กล่าวมาแล้วว่า ส่วนประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้ มีประสิทธิภาพนั้นคือ ผู้สอน ผู้เรียน วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา วิธีสอน สื่อ การสอน การวัดและการประเมินผล

ด้านผู้สอน

องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในกระบวนการเรียนการสอนก็คือ ผู้สอน เพราะ ผู้สอนเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถบรรลุผลตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ อันเป็นการทำให้การเรียนการสอน ดำเนินไปถึงจุดหมายปลายทางอย่างมีคุณภาพมากที่สุด ทั้งยังเป็นผู้อบรมบ่มนิสัย สั่งสอน ตักเตือนศิษย์ของตนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคต(กิจจา เวสประทุม,2539) ผู้สอน มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนหลายประการเช่นการ เช่นความรู้ ความเข้าใจในการสอน ความ ตั้งใจในการสอน เจตคติต่อการสอน ความรู้สึกต่อตัวผู้เรียน สภาพจิตใจของผู้สอน แรงจูงใจในการ สอน สุขภาพของผู้สอน ความพร้อมของผู้สอน บุคลิกลักษณะของผู้สอน ฯลฯ สิ่งต่างๆเหล่านี้ มีผล ต่อการจัดการเรียนการสอน และต่อพฤติกรรมการสอนของครู ซึ่งส่งผลต่อไปถึงกระบวนการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน(ทศนา เขมมณี,2545)

คิลโก้ (Kilgo, 1970) กล่าวถึง ลักษณะและบทบาทของอาจารย์ผู้สอนที่ดีไว้ว่า ควรเป็นผู้ที่สามารถใช้กระบวนการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพยายามทำความเข้าใจกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และจะต้องพยายามทำให้ผู้เรียนรู้จักกันด้วย มีการวางแผนการสอนร่วมกับผู้เรียน มีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล และช่วยเหลือผู้เรียนได้โดยการจัดการเรียนการสอนที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามความสามารถของผู้เรียน พร้อมทั้งใช้สื่อการเรียนการสอน และวิธีการสอนหลายวิธี ทำในสิ่งที่เป็นไปได้จริงๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบด้านเวลา ขนาดของชั้นเรียน และความสามารถที่แตกต่างกัน มีความสุขกับการสอน และสนใจที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ คำนึงถึงการแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง และน้ำเสียง รวมถึงบรรยากาศต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในห้องเรียน เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการสอน และมีความพยายามให้ผู้เรียนเกิดทักษะ การแสวงหาความรู้ และมีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

จอห์น เอ ไมเคิล (1983) กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนศิลปะ ว่า ควรมีความเข้าใจในปัญหาของผู้เรียนศิลปะ (The problem of the artist) เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการถ่ายทอด การแสดงออกทางความคิด การสื่อความหมายที่ผู้เรียนพยายามแสดงออก ผู้สอนจึงมีหน้าที่อันสำคัญที่จะต้องศึกษาหาความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เพื่อจะสามารถสร้างความเข้าใจที่กระจ่างชัดให้กับผู้เรียนได้ เมื่อผู้เรียนประสบปัญหาระหว่างการปฏิบัติงาน และสามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำงานศิลปะ (The process of creating art) ผู้สอนมีหน้าที่ที่สำคัญที่จะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจในกระบวนการทำงาน และรับรู้ว่าจะอะไรเกิดขึ้นบ้างระหว่างการปฏิบัติงาน มีอยู่ 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการสร้างแรงจูงใจ ขั้นตอนสร้างความมั่นใจในการแสดงออก ขั้นตอนให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการทำงานศิลปะ และวิธีการทำงาน ขั้นตอนฝึกทักษะในการใช้สื่อทำงานศิลปะ และขั้นตอนฝึกให้นักศึกษามีความสามารถในการประเมินความพยายามและความสำเร็จในผลงานของตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆคือ การหยั่งรู้ ความสมบูรณ์ทางเทคนิค การบรรลุผลในการแก้ปัญหาของการทำงาน ความสมบูรณ์ของการแสดงออกทางความคิดของผู้สร้าง ความพึงพอใจทางสุนทรียศาสตร์ และองค์ประกอบศิลป์ ความพึงพอใจทางสุนทรียภาพ ที่เกิดขึ้นตามความพอใจส่วนบุคคล เปรียบเทียบความสมบูรณ์ ทั้งทางด้านเทคนิคและสุนทรียภาพของผลงานใหม่ให้มีความสมบูรณ์มากกว่างานชิ้นเดิม ผลงานชิ้นนั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกแล้ว สิ่งที่ถูกเพิ่มเข้าไปเกินความพอดีหรือ เกินความคิดสำหรับการทำงานชิ้นใหม่

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2534) กล่าวถึงคุณสมบัติในด้านต่างๆของครูผู้สอนศิลปะศึกษาไว้ว่า ควร มีรูปร่างหน้าตาดี เสียงดังฟังชัด สุขภาพพลานามัยดี สุภาพ มีอารมณ์ขัน ชอบความเป็นระเบียบ เข้าใจผู้อื่น มีความประณีต มีความยุติธรรม มีสติปัญญา ไหวพริบดี รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เข้าใจในตัวผู้เรียน สามารถแยกแยะความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนได้ ใช้โสตทัศนูปกรณ์อย่าง

สม่ำเสมอ รู้จักกระตุ้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่างๆ รู้จักสอนให้ผู้เรียนประเมินผลตนเองเพื่อการพัฒนาการด้านความคิด อารมณ์ และการแสดงออก

อุบล ตูจินดา (2532) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูศิลปะ ซึ่งส่งผลต่อ ประสิทธิภาพการสอนที่ดีว่า ควรมีพื้นฐานทางด้านวิชาศิลปะเป็นอย่างดี มีความชำนาญ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการ เทคนิคการสอน มีประสบการณ์ในการทำงาน มีสถานภาพทางสังคมที่ดี มีความรักในผู้เรียน และรักในการสอนศิลปะ ซึ่งพอจะแบ่งประเด็นหลักๆคือ (1) มีความรู้ ความสามารถ ความถนัดทางศิลปะศึกษาโดยตรง (2) มีอารมณ์ คือ มีความผ่อนคลาย รู้จักใช้อารมณ์ในทางที่เหมาะสม (3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (4) มีความสามารถในการหารปรับปรุงพฤติกรรม

เกสร ธิตะจาวี(2543) ได้ให้ความหมายของผู้สอนไว้ว่า ผู้สอนหรือผู้ให้ อาจจะมีชีวิตหรือไม่ก็ได้ ใครหรืออะไรก็ให้ความรูสามารถเรียกได้ว่า"ครู" เช่น ครูที่สอนตามโรงเรียน วิทยากร วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร หนังสือ เป็นต้น ถ้าเราฟัง ดู หรืออ่านแล้ว ทำให้เปลี่ยนสภาพจากไม่รู้ให้มีความรู้ตามที่ได้รับมา ก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ก็ถือว่าเขาหรือสิ่งเหล่านั้นเป็นครู แต่โดยส่วนใหญ่ของคนทั่วไป เวลาพูดว่าครู คือ ผู้ที่สอนหนังสือ อยู่ในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ผู้ที่อุทิศร่างที่ตายแล้วให้กับโรงพยาบาลเพื่อให้นักศึกษาแพทย์ได้ทำการศึกษา ร่างที่ไร้วิญญาณนั้นคือ ครูของผู้เรียนแพทย์ เพราะทำให้เขาเหล่านั้นเกิดความรู้ ดังนั้นจึงสามารถหมายรวมถึงชาวบ้าน หรือวิทยากรผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือศิลปป็นที่ยอมรับได้ และได้กล่าวถึงกิจกรรมสำคัญของครูศิลปะศึกษา อันจะเป็นส่วนช่วยในการพัฒนาตัวผู้สอนเองไว้ดังนี้ คือ 1)ต้องเฝ้าหาความรู้ทางศิลปะ อยู่เสมอ 2)ต้องศึกษาในเรื่องที่จะสอนและสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามเนื้อหาได้ 3)ต้องศึกษาหลักสูตรเพื่อจะได้รู้ขอบข่ายของเนื้อหาที่จะสอน 4)ต้องทำแผนการสอนและบันทึกการสอนทุกครั้ง ก่อนสอน 5)ต้องมีสื่อการสอนที่ใช้ประกอบการสอนอย่างมีคุณภาพและน่าสนใจ 6)ต้องมีเทคนิคการสอนที่ไม่น่าเบื่อหน่าย 7)ต้องมีการประเมินผลที่ชัดเจนและผู้เรียนยอมรับ

จากแนวคิดด้านผู้สอนดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ เป็นผู้มีความรู้ในวิธีการ เทคนิคการสอน ผู้สอนที่ดีควรมีการวางแผนการสอนร่วมกับผู้เรียน ใช้สื่อการเรียนการสอน เข้าใจปัญหาและการทำงานของผู้เรียน ศิลปะ ผู้สอนต้องหาความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ต้องมีความหยั่งรู้และเข้าถึงผู้เรียน และสามารถแยกแยะความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนได้ และรู้จักสอนให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อพัฒนาผลงานของผู้เรียนเอง

ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการควบคุมการจัดการเรียนการสอนในชั้นต้น ผู้สอนจึงต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน อย่างชัดเจน ในทุกๆด้านที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาที่รับผิดชอบนั้นผู้สอนจึงควรตื่นตัวและค้นหาข้อความรู้ที่อยู่เสมอ สำหรับผู้สอนในรายวิชาศิลปะนั้น นอกเหนือ จากความสามารถในการปฏิบัติงานศิลปะแล้ว ผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีความรู้ในแง่ของ

วิชาการไม่ว่าจะเป็น ข้อเท็จจริงประวัติศาสตร์ศิลป์ รู้ในหลักการสุนทรียศาสตร์ รวมถึงมีความสามารถในการปฏิบัติการวิจารณ์อย่างมีเหตุผลและหลักเกณฑ์เพื่อการช่วยเหลือในการให้คำแนะนำในการทำงานของผู้เรียนและการประเมินผลที่เป็นที่ยอมรับ

ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่จัดให้กับคนวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว จึงเป็นการศึกษาเพื่อสร้างคน ความรู้เป็นเรื่องที่จะมาเสริมตัวคน หรือ สนองความต้องการ และความอยากรู้อยากเห็นของคน ในขณะเดียวกัน ควรใช้ความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในของผู้เรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนมากเช่นเดียวกับผู้สอน เช่น ความสนใจ ความต้องการ และความถนัดในการเรียน วิธีการเรียนรู้ แรงจูงใจในการเรียน ความพร้อมในการเรียน สุขภาพของผู้เรียน เจตคติต่อการเรียนการสอน ความรู้สึกต่อผู้สอน ความสามารถของผู้เรียน ปัญหาของผู้เรียน เหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนของครู และการเรียนรู้ของผู้เรียน(ทศนา เขมมณี,2545)

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์ (2524) ได้ให้คำอธิบายที่สรุปได้ดังนี้ ผู้เรียนระดับอุดมศึกษามีความสามารถทางพุทธิปัญญา (Cognitive or Mental Ability) ในระดับสูงกว่าบุคคลในวัยเดียวกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะมีความกระตือรือร้นและอุดมการณ์สูง ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาจะมีอายุอยู่ประมาณ 18-22 ปี คนในวัยนี้ ตามทฤษฎีของเพียเจต์ ถือว่า เป็นวัยที่มีความเป็นผู้ใหญ่เต็มที่ เพราะได้ผ่านขั้น Formal Operations ซึ่งเป็นขั้นตอนของการมีเหตุผล เป็นวัยที่มีความสามารถมีความเข้าใจ และอธิบายเหตุการณ์ต่างๆที่เป็นนามธรรมได้อย่างดี ผู้เรียนในมหาวิทยาลัย หรือ สถาบันอุดมศึกษา จะมีอายุเกิน 16 – 17 ปีไปแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสามารถทางพุทธิปัญญาพัฒนาเต็มที่และสูงพอที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจกับของยากได้เป็นอย่างดี

ผดุง พรหมมูล(2538) กล่าวถึงคุณสมบัติของการเป็นผู้เรียนศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทัศนศิลป์ว่า จะต้องเป็นผู้ที่พร้อมที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ในหลายรูปแบบและมีทัศนคติของคนยุคใหม่ที่ว่า "ชีวิต คือการเรียนรู้" สามารถเชื่อมโยงศิลปะศาสตร์ด้านอื่นๆ ได้อย่างประสานกลมกลืน มีความสามารถที่จะถ่ายทอดพลังความคิด สร้างสรรค์ออกมาได้อย่างมีเป้าหมาย สามารถแสดงภูมิปัญญาที่มีความเป็นตัวของตัวเอง กระบวนการเรียนต้องมี ความสามารถที่จะบูรณาการรายวิชาต่างๆ ในเชิงความคิดรวบยอด มากกว่ารายละเอียด และรู้จักเลือกสาระสำคัญมาเป็นสิ่งเรียนรู้ เป็นนักปฏิบัติที่สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติได้ มี

ความสามารถในการแสวงหาเครื่องมือทางศิลปะที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ และดำเนินชีวิตตามความจำเป็น

จอห์น เอ ไมเคิล (1983) กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนศิลปะ โดยจำแนกตามลักษณะของการถ่ายทอดทักษะทางการทำงานศิลปะ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ (1) ผู้เรียนแบบปฏิบัติเชิงกล (Mechanical Orientation) มีลักษณะของการทำงานแบบใช้เครื่องมือมากกว่าความคิดและมักจะทำงานศิลปะแบบเป็นขั้นตอน (Step by step) ด้วยเครื่องมือทางศิลปะที่จำกัดการทำงานอยู่ภายใต้การควบคุมแบบเป็นระบบมากเกินไป ทำให้ผลงานขาดความงามทางสุนทรียภาพ เป็นเพียงผลงานที่แสดงออกทางด้านเทคนิคมากกว่า (2) ผู้เรียนแบบปฏิบัติอย่างอิสระ (Primitive Orientation) เป็นลักษณะของผู้เรียนที่แสดงออกในงานด้วยรูปทรงที่ดูเรียบง่ายโดยไม่ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่ถูกต้อง ต้องการที่จะแสดงออกแบบลองผิด ลองถูก (Trial and error) มากกว่าจะคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ (3) ผู้เรียนแบบปฏิบัติด้วยปัญญา (Intellectual Orientation) การทำงานของผู้เรียนลักษณะนี้ จะคำนึงถึงความสมบูรณ์แบบของรูปแบบวิธีคิดและทักษะการแสดงออก ให้เห็นถึงความสามารถเชิงทักษะจนขาดการแสดงออกด้านความรู้สึก (4) ผู้เรียนแบบปฏิบัติตามสัญชาตญาณและอารมณ์ (Intuitive Emotional Orientation) ผู้เรียนลักษณะนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงาน มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง สามารถสร้างผลงานให้เกิดความเคลื่อนไหวตามความรู้สึกได้ด้วยตัวเอง ไม่ต้องอาศัยคำแนะนำจากอาจารย์ผู้สอนมากนัก

อาจกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับผู้เรียนจากข้อมูลข้างต้นได้ว่า ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ควรจะมีการส่งเสริมสมรรถภาพให้ผู้เรียน มีความรู้ใหม่ ความคิดใหม่ และทักษะใหม่เพิ่มมากขึ้น เป็นผู้มีความกระตือรือร้น และมีอุดมการณ์สูง ลักษณะของผู้เรียนมีอยู่ 4 ลักษณะคือ ผู้เรียนแบบปฏิบัติเชิงกล ผู้เรียนแบบปฏิบัติอย่างอิสระ ผู้เรียนแบบปฏิบัติด้วยปัญญา ผู้เรียนแบบปฏิบัติตามสัญชาตญาณและอารมณ์ สามารถเชื่อมโยงศิลปะกับศาสตร์ด้านอื่นๆ สามารถเชื่อมโยงศิลปะมาสู่การปฏิบัติ มีความสามารถแสวงหาเครื่องมือทางศิลปะที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ได้

ผู้เรียนเป็นผู้ที่ต้องแสวงหาความรู้ เพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนที่กำลังศึกษาในด้านของศิลปะ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนทักษะปฏิบัติ ซึ่งในการฝึกฝนเพื่อความชำนาญจำเป็นต้องเชื่อมโยงความรู้ในหลายด้านเพื่อนำไปปรับใช้ และพัฒนาทักษะต่อไป นอกจากการศึกษาด้านผลงานศิลปะที่ผ่านมา เพื่อเป็นตัวกระตุ้นเพื่อสร้างแนวความคิดแล้ว ผู้เรียนจำเป็นต้องเข้าใจหลักการด้านความงามและฝึกวิเคราะห์วิจารณ์ เพื่อนำข้อความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์นั้น มาใช้ในการพัฒนาผลงานของที่เกิดจากแนวความคิดของตนเองต่อไปในระดับที่สูงขึ้น

ด้านวัตถุประสงค์การเรียนการสอน

วัตถุประสงค์ของการสอน เป็นเป้าหมายของการเรียนการสอน หรือเป็นผลผลิตจากการเรียนการสอน ที่มุ่งเน้นให้เกิดกับผู้เรียนภายหลังสิ้นสุดการเรียน จุดประสงค์ของการสอนหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จุดประสงค์การเรียนรู้ นิยมเขียน และกำหนดขึ้นในรูปลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออก ที่สามารถสังเกต และวัดได้ หรือที่มักเรียกกันว่า จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective) ซึ่งการเขียนจุดประสงค์การสอนหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม มีข้อพิจารณาที่แตกต่างกันออกไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2537)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) กล่าวว่า วัตถุประสงค์การเรียนการสอนคือ ความคาดหวังของกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น จุดประสงค์การเรียนจึงมีความชัดเจนกว่าจุดประสงค์ของหลักสูตร และในรายวิชา จุดประสงค์สามารถระบุได้ว่า จะให้ผู้เรียนได้บรรลุถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ในระดับใด เพื่อที่จะสามารถทำการประเมินและตรวจสอบได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น เป็นไปได้ตามเป้าหมายจริงหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามเป้าหมาย จะมีวิธีตรวจสอบปรับแก้กระบวนการเรียนการสอนที่ตรงจุดใดจุดหนึ่ง การเขียนจุดประสงค์การเรียนนั้นต้องมุ่งเน้นที่พฤติกรรมของผู้เรียน ถ้าการกำหนดจุดประสงค์ระบุพฤติกรรมของผู้สอน ก็จะไม่ใช่วัตถุประสงค์การเรียนการสอนอย่างแท้จริง

การตั้งหรือ กำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนนั้นเพื่อ

- 1) ผู้สอนจะได้ทราบว่า การเรียนการสอนนั้น มีวัตถุประสงค์อะไร เพื่อสะดวกในการเลือกสื่อและวิธีการให้ถูกต้อง วัตถุประสงค์นี้จะช่วยผู้สอนในการจัดลำดับเลือกกิจกรรมการเรียนและสร้างสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น
- 2) ช่วยในการประเมินผลผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง เพราะผู้สอนจะไม่ทราบเลยว่า ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ถ้าไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ก่อน
- 3) ช่วยให้ผู้เรียนทราบว่า เมื่อเรียนบทเรียนนั้นแล้วจะสามารถเรียนรู้หรือ กระทำอะไรได้บ้าง การกำหนดวัตถุประสงค์ควรประกอบด้วย 1) การกระทำ 2) เงื่อนไข 3) เกณฑ์

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์ (2524) ยังกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนที่กระทำปฏิบัติไว้ว่า (1) เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคุ้นเคยกับเครื่องมือและอุปกรณ์ที่สำคัญ (2) เพื่อให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยกับการวางแผน เตรียมการทดลอง ใช้เครื่องมือปฏิบัติการ และการฝึกปฏิบัติต่างๆ (4) เพื่อฝึกฝนและพัฒนาความสามารถในการเสนอรายงานผลการปฏิบัติที่ดี และมีความเหมาะสม (5) เพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการที่จะรวบรวม และสัมพันธ์แนวความคิดหลักการและความรู้ต่างๆ

เข้าด้วยกัน เพื่อมองเห็นภาพรวมของวิชานั้นๆ (6) เพื่อประยุกต์หลักการทั่วไปเข้ากับสถานการณ์จริงในห้องทดลอง หรือในการปฏิบัติภาคสนามอื่นๆ (7) เพื่อให้เห็นสภาพปัญหาและพิจารณาถึงทางเลือกในการปฏิบัติ (8) เพื่อให้รู้จักวิเคราะห์ผลของการฝึกฝนต่อสมมติฐานที่ตั้งไว้ และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน (9) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทัศนคติที่ดี และก่อให้เกิดความภูมิใจในงานอาชีพต่างๆ

จุดประสงค์การสอนเป็นข้อความระบุพฤติกรรมที่ผู้สอนคาดหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน หลังจากผ่านการเรียนการสอนแล้ว จุดประสงค์จึงเปรียบเสมือนหลักชัยที่ผู้สอนต้องไปให้ถึง และเป็นหลักกำหนดทิศทางการสอนของครู ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องกำหนดจุดประสงค์การสอนทั้งจุดประสงค์ทั่วไป และจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยครอบคลุมพฤติกรรม ทั้ง 3 ด้าน อันได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย (Benjamin S.Bloom,1956 อ้างใน พาสนา ตันตลักษ์ณ์ ,2526 ; อุทุมพร จามรมาน,2532)

ความรู้หรือ พุทธิพิสัย (Coognitive Domain)เป็นด้านที่มุ่งเน้นไปที่ความรู้ ความสามารถทางสติปัญญา กล่าวคือ ให้มีความรู้ความชำนาญในกฎ ระเบียบวิธี ความจริง ทฤษฎี หลักการ การคิดหาเหตุผล การนำความรู้ไปใช้ ระดับของพุทธิพิสัย แบ่งออกได้ดังนี้

1) ความรู้หรือ ความจำ (Knowledge or Recall) คือความสามารถในการจดจำในสิ่งที่ได้เรียนมาแล้ว หรือ จำได้ ระลึกได้โดยการมองเห็น ได้ยิน จากความรู้ที่ง่ายจนถึงความรู้ที่ยาก ความรู้หรือ ความจำในระดับนี้คือ หลักการ หลักของทฤษฎี หรือกฎเกณฑ์ต่างๆ

2) ความเข้าใจ (Comprehension) คือ ความสามารถที่ผู้เรียนได้เข้าใจและจับใจความหรือเนื้อหาของงานที่กำลังศึกษาและแสดงความสามารถออกมาได้

3) การนำความรู้ไปใช้ (Application) คือสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมาไปใช้ ซึ่งมีความเข้าใจเป็นพื้นฐานในการที่จะแก้ไขปัญหา เมื่อผู้เรียนพบกับปัญหา ก็ต้องพยายามศึกษาปัญหาให้เข้าใจ แล้วรวบรวม จัดความคิดเป็นหมวดหมู่หาวิธีการ กฎ ระเบียบ วิธี หลักการ ทฤษฎีต่างๆอันเป็นทางที่จะนำไปสู่การเข้าใจได้อย่างชัดเจน การศึกษาปัญหาอย่างมีวิจารณ์ญาณและการคิดแก้ปัญหาเป็นความสามารถที่จะจำแนกถึงรายละเอียดต่างๆได้ ระดับการนำความรู้ไปใช้นี้ เป็นระดับปัญญาที่สูงขึ้นจาก ความเข้าใจ

4) การวิเคราะห์ (Analysis) คือ มีความสามารถในการแยกสิ่งต่างๆที่ซับซ้อนออกมาเป็นส่วนย่อยได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เห็นโครงสร้างของส่วนรายละเอียดที่สัมพันธ์กัน ซึ่งเป็นทางนำไปสู่ความเข้าใจทั้งหมดได้อย่างชัดเจน ระดับการวิเคราะห์ขั้นนี้จะนำไปสู่ความคิดของการสร้างสรรค์ซึ่งนำไปสู่การสังเคราะห์

5) การสังเคราะห์ (Synthesis) คือ ผู้เรียนสามารถนำส่วนย่อยที่ได้แยกออกมาหลายๆส่วนมาวางแผนปฏิบัติการใหม่ให้ผสมผสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวได้ ทั้งนี้ต้องมีทั้งแผนและ

ระบบ จะเป็นการส่งเสริมความคิดริเริ่มให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ระดับการสังเคราะห์นี้จะต้องอาศัยความรู้ระดับต่างๆดังกล่าวมาเป็นมาตรฐาน

6) การประเมินผล(Evaluation) คือผู้เรียนสามารถประเมินผลโดยมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน อาศัยข้อมูลหลายๆอย่างมากำหนดในการประเมินผล หรือผู้เรียนมีหลักเกณฑ์เป็นของตนเองได้ ความสามารถในการประเมินผลนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งให้เกิดความสามารถในระดับทักษะต่อไป การประเมินผลนอกจากจะวัดผลทางด้านความสามารถทางปัญญา ทักษะแล้ว ยังสามารถวัดผลทางด้านทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับสังคม และด้านการพัฒนาของผู้เรียนอีกด้วย

ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นการเน้นระดับจิตใจ (Psycho) ซึ่งมีผลออกมาเป็นการกระทำ (Motor) เป็นความมุ่งหมายเพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อหรือ การใช้ส่วนต่างๆของร่างกายในการปฏิบัติ ในเรื่องที่มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้เกิดทักษะจนมีความชำนาญจนถึงขั้นทำได้เป็นอัตโนมัติ

1) การรับรู้ (Perception) คือ การที่ผู้เรียนรู้ถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนอย่างชัดเจน ซึ่งผู้สอนสามารถสังเกตได้จากการที่ผู้เรียนแสดงความรู้สึกและปฏิบัติงานของตนได้ตามที่ผู้สอนได้มอบหมายงานได้

2) การเตรียมพร้อม (Set) คือการที่ผู้เรียนสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับงานที่จะทำตามที่ได้รับมอบหมาย ระดับทักษะเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนี้ จะอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมมากกว่าการสังเกต

3) การยอมรับคำแนะนำ (Guided Response) คือการที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติการได้ภายหลังจากที่ผู้สอนให้คำแนะนำ อธิบายอย่างถูกต้องแม่นยำ คล่องแคล่ว รวดเร็ว โดยไม่ต้องควบคุม

4) ทำเองตามธรรมชาติ (Mechanism) คือ การที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้เองโดยง่ายและสมบูรณ์ โดยให้ผู้สอนให้คำแนะนำ และอธิบายเพียงเล็กน้อย

5) ปฏิบัติต่อสิ่งยุ่งยากได้ (Complex over Response) คือ การที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานต่อสิ่งยุ่งยาก สลับซับซ้อนได้อย่างดีและรวดเร็ว ปราศจากความสับสนวุ่นวาย โดยที่ผู้สอนไม่ต้องให้คำแนะนำใดๆทั้งสิ้น

จิตพิสัย (Affective Domain) เป็นพฤติกรรมที่เน้นการสอนที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียภาพ คือ การแสดงความรู้สึก อารมณ์ ความประทับใจ ความซาบซึ้ง เป็นการพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้เกิดลักษณะนิสัย เป็นความมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาทางด้านความรู้สึก อารมณ์โดยทั่วไป ซึ่งระดับของจิตพิสัยนั้นเรียงลำดับได้ดังนี้

1) การรับรู้ (Receiving or Attending) หมายถึงการเต็มใจของผู้เรียนที่จะศึกษาจากตำรา ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจและการตื่นตัว

2) การสนองตอบ (Responding) หมายความว่า การแสดงปฏิกิริยาของผู้เรียนที่อาสาจะทำงานอย่างขยันขันแข็งด้วยความเต็มใจเปลือยเปลือย สนุกสนาน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของการสนองตอบ

3) ความรู้สึกในค่านิยม (Valuing) หมายความว่า ค่านิยมที่ผู้เรียนรู้สึกในความต้องการที่จะปรับปรุงการเรียนและสิ่งต่างๆรวมทั้งคุณค่าในการเสียสละ ความรู้สึกในคุณค่านี้จะเน้นในเรื่องทัศนคติ และความซาบซึ้งประทับใจ

4) การจัดระบบ (Organization) เมื่อมีความรู้สึกทางค่านิยมแล้วจะต้องรวบรวมการมีคุณค่านั้นๆ ให้มีระบบโดยการปรับปรุงให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือการจัดระเบียบของระบบที่คุณค่าที่เด่นและสำคัญ

5) ลักษณะเฉพาะตน (Characterization) หมายความว่า ค่านิยมที่อยู่เป็นลักษณะที่มั่นคง แน่นนอน ค่านิยมที่จัดระบบไว้แล้วนี้จะเป็นลักษณะเฉพาะตนในแต่ละบุคคล เป็นการปรับปรุงตัวเองให้เกิดค่านิยมของความเชื่อ ความคิดในการสร้างสรรค์อันเป็นนิสัยประจำตัวของแต่ละบุคคล ค่านิยมนี้จะเกิดขึ้นจากลำดับที่ดีที่สุดถึงด้อยที่สุด

ในด้านวัตถุประสงค์การเรียนการสอน อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์การเรียนการสอนคือ ความคาดหวังของการจัดกระบวนการเรียนการสอน ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ และสามารถให้ผู้เรียนบรรลุถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านของพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย เพื่อที่จะสามารถทำการประเมินตรวจสอบได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น เป็นไปตามเป้าหมายจริง

วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนศิลปะนั้น ไม่ได้มีเพียงแค่การทำงานให้เหมือนต้นแบบ ซึ่งนั่นทำให้ผลงานศิลปะ แตกต่างจากงานช่าง มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ที่สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง สามารถศึกษาค้นคว้า ข้อมูลความรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น นอกจากความสามารถและความชำนาญในด้านทักษะปฏิบัติแล้ว จึงควรมีการศึกษาข้อมูลความรู้ทางประวัติศาสตร์ ผลงานศิลปะที่เป็นประโยชน์ ซาบซึ้งในหลักสุนทรีย์ และสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ฝึกการประเมินคุณค่า สร้างแนวความคิดในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานของตัวเอง จนถึงสามารถนำไปใช้ประยุกต์ในการประกอบอาชีพในภายภาคหน้าได้

ด้านเนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชาหมายถึง ข้อมูล ความรู้ หรือสิ่งอันเป็นสาระ ซึ่งได้ถูกเลือกสรรจากวิชาต่างๆ ซึ่งเมื่อนำมาให้ผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และแลกเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (ธารง บัวศรี, 2532)

กาเย่และบริก (Gagne and Briggs ,1974) ให้ความหมายว่า เนื้อหารายวิชา หมายถึงสาระการเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหารายวิชาที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ แบ่งออกได้เป็นหลายลักษณะ เช่น (1) ข้อมูลที่เป็นความรู้ (2) เจตคติ (3) ทักษะ และได้ให้ความเห็นในการเลือกเนื้อหาวิชาไว้ 4 ข้อ คือ (1) เกณฑ์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง การเลือกเนื้อหาวิชาได้นั้นควรพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นเป็นสำคัญ (2) เกณฑ์ความรู้ที่เป็นหัวใจสาระ(Representative) หมายความว่า การเลือกเนื้อหาวิชาได้นั้นควรเลือกจากหัวใจของสาระนั้นมาก่อน ซึ่งหัวใจของสาระนั้นเป็นตัวแทนความรู้ลึกในเรื่องนั้นๆ ทั้งหมด (3) เกณฑ์ความรู้ที่ช่วยกระตุ้นจินตนาการ (Arouse Imagination) หมายถึงเลือกเนื้อหาวิชาที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างและกระตุ้นจินตนาการของผู้เรียน ซึ่งก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ (4) เกณฑ์ความรู้ที่เป็นกระบวนการสืบสวน (Method of Inquiry) หมายถึง ควรเลือกเนื้อหาวิชาที่มีส่วนช่วยส่งเสริมผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิดแบบสืบสวน

ในทำนองเดียวกัน ทาบา (Taba,1962) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชาไว้ 6 ประการดังนี้ (1) เชื่อมถือได้และเป็นแก่นสารของความรู้และสาขาวิชา (2) สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (3) สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน (4) มีความสมดุล ระหว่างความกว้างกับความลึก (5) สอดคล้องกับความจริงในสังคม (6) สนองความมุ่งหมายได้หลายประการ เนื้อหารายวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้จำเป็นต้องจัดให้ควบคู่กันไป และเกณฑ์ในการพิจารณาว่าจะนำสิ่งใดมาสอนและเสนอประสบการณ์ลักษณะใด เช่นไร จึงจะเกิดผลดีกับการเรียนมากที่สุด

โพสเนอร์ และรุดนิตสกี (George J. Posner and N. Rudnitsky.1978) ได้เสนอหลักการว่า การจัดเตรียมเนื้อหาวิชาจะต้องสอดคล้องกับสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ

- 1) ผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญประการแรกควรคำนึงทัศนคติของผู้เรียนว่าอะไรคือ สิ่งที่ผู้เรียนชอบ และอะไรคือ สิ่งที่จำเป็น
- 2) เนื้อหาวิชา คือการกำหนดหัวข้อของการฝึกปฏิบัติที่จำเป็น เพื่อให้ได้เนื้อหาวิชาอันเหมาะสมที่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการ ซึ่งหมายถึง ผู้สอนควรคำนึงถึงคุณค่าของเนื้อหาวิชาที่สำคัญมาก สอดคล้องกับแนวความคิดของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ที่ได้เสนอแนะว่าสิ่งสำคัญที่เราควรคำนึงถึงคือ
 - ถ้าจะให้การเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างดี เนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของชีวิตและชุมชน
 - เนื้อหาสาระที่ผู้สอนทำหน้าที่ถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนนั้น จะต้องได้รับการปรับปรุงอยู่เสมอ เป็นความรู้ที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่ความรู้แบบรู้ไว้ใช้ว่า

3) สังคม (Society) การศึกษาจะทำหน้าที่ในการจัดเตรียมกำลังคนให้เป็นผู้มีทักษะที่มีความจำเป็นต่อสังคม และผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เนื้อหารายวิชาในสายวิชาชีพต้องพิจารณาถึงงานและอาชีพให้ตรงตามความต้องการ

สุมิตร คุณากร(2523) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาไว้ดังนี้

- มีความเชื่อถือได้และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา หมายถึง มีความทันสมัยและความถูกต้อง ส่วนแก่นสารความรู้ หมายถึงเนื้อหาที่เป็นความคิดรวบยอด ไม่ใช่เป็นข้อมูลให้เลือกเฉพาะเนื้อหาสาระสำคัญ ส่วนเนื้อหาอื่นต้องยอมทิ้งเพราะหลักสูตรมีเวลาจำกัด
- ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม อย่าให้หลักสูตรเต็มไปด้วยความรู้ทางวิชาการ นำปัญหาสังคมเข้ามาบรรจุเอาไว้ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม
- ความสมดุลระหว่างความกว้างกับความลึกซึ้ง เนื้อหาวิชาใดก็ตามควรมีสัดส่วนที่พอดี ความกว้างและความครอบคลุม หมายถึง การให้ข้อมูลกระบวนการและความคิดต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงหลักการและความคิดรวบยอดได้อย่างลึกซึ้ง
- สามารถตอบสนองความมุ่งหมายได้หลายๆประการ เนื้อหาวิชาที่เลือกมาบรรจุในหลักสูตร ควรมีลักษณะที่สนองจุดประสงค์ในการสอนได้หลายๆด้าน แทนที่ผู้เรียนจะได้เพียงความรู้อย่างเดียวเท่านั้น
- สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เลือกเนื้อหาต้องคำนึงถึงความพร้อมทางด้านสมอง ความคิด สภาพร่างกายของผู้เรียน นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงพื้นฐานเดิมของผู้เรียนด้วย
- สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อเป็นแรงดลใจในการเรียนรู้ การเรียนรู้จะมีผลสัมฤทธิ์สูง ความต้องการของผู้เรียนที่ควรคำนึงถึงก็มีทางด้านจิตใจ ด้านสังคมในการมีสัมพันธ์กับผู้อื่น ความต้องการตามสภาพของแต่ละบุคคล ความต้องการที่เกิดจากสังคม ความต้องการทางการศึกษา

การสอนในระดับอุดมศึกษานั้นเนื้อหามีความสำคัญอย่างมาก เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งของความรู้ เป็นสถานที่ที่กระแสน้ำแห่งความรู้ไม่มีวันหยุดนิ่ง ในการวางแผนและการเตรียมการสอนนั้นผู้สอนควรรู้ได้คำนึงถึงลักษณะของเนื้อหา แหล่งของเนื้อหา และการคิดและการจัดลำดับเนื้อหา

หลักในการพิจารณาเนื้อหาสาระในรายวิชาที่มีประเด็นที่สำคัญคือ การกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนและการเก็บรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลจากสังคม โดยอาจจะถามความเห็นจาก

ศิษย์เก่า จากบุคคลที่ใกล้ชิด จากประชาชนทั่วไป และการวิเคราะห์งานในตลาดรวมไปถึงทัศนะของอาจารย์แต่ละท่านด้วย(ไพฑูรย์ สินลารัตน์,2524)

จึงอาจสรุปได้ว่า ในการจัดเตรียมเนื้อหารายวิชานั้น จะต้องมีความสอดคล้องกับผู้เรียน เนื้อหาวิชา สังคม สาระการเรียนรู้ ประสบการณ์การเรียนรู้ เนื้อหาที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ นำให้ผู้เรียนมองเห็นทางแก้ปัญหา นำไปใช้ประโยชน์ตามที่จุดมุ่งหมายได้กำหนดไว้ การกำหนดเนื้อหาที่สอนต้องเป็นสิ่งที่อยู่ในวิสัยที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ไม่ยากเกินไป และควรปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ในการเรียนการสอนด้านศิลปะนั้น นอกจากจะมีการฝึกฝนทักษะในการปฏิบัติงานแล้ว ข้อมูล เนื้อหา หลักเกณฑ์ต่างๆที่มีอยู่ก็เป็นส่วนช่วยสร้างแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ตรงตามจุดมุ่งหมาย มีข้อมูลความรู้จากผลงานศิลปะ มาเป็นตัวกระตุ้นหรือ เป็นแรงดลใจในการทำงาน รวมถึงมีหลักเกณฑ์ในการศึกษาผลงานศิลปะในแง่ของการรับรู้ความงามสุนทรีย์ เกณฑ์การวิเคราะห์สร้างแนวความคิด ศึกษาจุดเด่นจุดด้อยของผลงาน รู้หลักการในการประเมินคุณค่า และฝึกฝนเพื่อสร้างความชำนาญควบคู่กันไป

ด้านวิธีสอน

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) ได้กล่าวว่า การสอนวิธีใดก็ตาม ครูเป็นผู้เลือกใช้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ต่อไปนี้ (1) วิธีสอนนั้นเหมาะสมกับตัวครูน้อยเพียงใด ครูมีความรู้ความสนใจและถนัดทางศิลปะด้านใดก็ควรใช้แบบนั้น และแสวงหาวิธีการสอนที่เหมาะสมต่อไปเรื่อยๆ (2) วิธีสอนนั้นเหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน (3) วิธีสอนนั้นเหมาะสมจุดมุ่งหมายในการสอน (4) วิธีสอนนั้นเหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของผู้เรียน (5) วิธีสอนนั้นเหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา(2544) จำแนกวิธีการสอนที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปในการสอนระดับอุดมศึกษา ดังนี้

วิธีการสอนที่ใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ (มากกว่า 50 คน) แต่แม้ผู้เรียนจำนวนน้อยก็สามารถใช้วิธีการสอนดังกล่าวได้

1. ปาฐกถา คือ การถ่ายทอดความรู้ ความคิดเห็นทัศนคติหรือการวิเคราะห์สาระข้อมูล จากหัวข้อที่กำหนดให้อย่างพิถีพิถัน มีระบบในการเรียบเรียงสาระนับตั้งแต่การขึ้นต้นการพูด จนกระทั่งสรุปท้ายก่อนจะปิดการปาฐกถา ลักษณะการพูดเป็นพิธีการ และเป็นการเสนอความรู้หลักจากผู้เชี่ยวชาญด้านนี้โดยเฉพาะ
2. บรรยาย คือ การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ในหัวข้อที่กำหนดให้ โดยมีวิธีการพูดที่เป็นกันเองมากกว่าวิธีการปาฐกถา ผู้พูด อาจใช้อุปกรณ์ประกอบการพูด หรืออาจใช้

วิธีการสอนอื่น ๆ ประกอบการสอนแบบบรรยายก็ได้ อาจารย์มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ จะใช้การบรรยายเป็นหลัก เนื่องจากสามารถคุมเนื้อหาสาระให้เป็นไปตามหลักสูตร ได้อย่างเต็มที่

3. การอภิปรายอนุกรม คือ การจัดผู้ทรงคุณวุฒิผู้มีความเชี่ยวชาญแต่ละด้าน ในหัวข้อ ที่เรียงตามลำดับกัน และให้ผู้พูดหรือองค์ปาฐก ซึ่งประกอบด้วย 4-5 คน พูด เรียงลำดับหัวข้อ โดยมีประธานการอภิปรายอนุกรมเป็นผู้เปิดการอภิปราย เชิญผู้ อภิปรายพูดเรียงลำดับแต่ละคน กล่าวสรุป และปิดการอภิปราย ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ จากผู้เชี่ยวชาญการพูดแต่ละหัวข้อ
4. การอภิปรายเป็นคณะ คือ การจัดให้วิทยากรพูดในหัวข้อเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียน ได้ฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีความคิดหลากหลาย การอภิปรายเป็นคณะจะมี ผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้ประสานงานการพูดโยงความคิด และโยงเรื่องให้ สอดคล้องเชื่อมโยงไปสู่สาระของการอภิปราย
5. การสอนโดยใช้โทรทัศน์ คือ เพื่อประหยัดเวลาสำหรับการสอนที่มีผู้เรียนจำนวนมาก โดยผู้สอนอาจสอนโดยวิธีการอื่น ๆ เช่น บรรยาย การสาธิต ฯลฯ แล้วบันทึกเทป สำหรับเปิดโทรทัศน์ให้ผู้เรียนในเวลาอื่น ๆ ได้เรียน หรือถ่ายทอดให้ผู้เรียนในสถานที่ อื่นได้เรียนไปพร้อม ๆ กัน
6. การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผู้สอนอาจจะนำเสนอสาระของรายวิชา โดยนำเสนอผ่าน ทางคอมพิวเตอร์ ในรูปแบบของการนำเสนอข้อมูลเพียงอย่างเดียว หรือจะทำใน รูปแบบของการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ที่ทำให้เกิดสีสันสวยงาม เคลื่อนไหวได้ มีภาพ ต่าง ๆ ประกอบการสอน ทำให้ผู้เรียนได้เห็นและเข้าใจสาระของการสอนมากขึ้น

วิธีการสอนในข้อต่อไปเป็นวิธีการสอนแบบกลุ่มย่อย

7. การอภิปรายกลุ่มย่อย ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในด้านการฝึกการค้นคว้า การคิด การ เขียน การเสนอความคิด การรับฟัง และการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนจะเลือกประธาน เลขานุการและทำหน้าที่เป็นสมาชิกในกลุ่มที่ดี วางแผนงานร่วมกับกลุ่ม ศึกษา ค้นคว้าอภิปรายและเสนอรายงาน
8. การสัมมนา คือ การที่ผู้สอนและผู้เรียนได้วางแผนการสอนการเรียนรู้ร่วมกัน โดย กำหนดหัวข้อที่จะศึกษาร่วมจากการที่ผู้สอนจะให้ข้อมูลความคิด ทฤษฎีพื้นฐาน ซึ่ง จะจัดอยู่ในรูปของการเชิญวิทยากรมาแสดงปาฐกถาหรือบรรยาย จากนั้นเป็นการ ค้นคว้าด้วยตนเอง การอภิปรายกลุ่มย่อย ตลอดจนเสนอผลการค้นคว้าและข้อตกลง ในกลุ่มใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อประมวลความรู้ตามขอบเขตที่กำหนดในสารวิชานั้น

การสัมมนา^{นี้} นิสิตนักศึกษาจะได้มีโอกาสฝึกทักษะการทำเอกสารประกอบการสัมมนา การจัดสัมมนา การอภิปรายกลุ่มและมีโอกาสฝึกการเสนอรายงานต่อที่ประชุมใหญ่อีกด้วย

9. การศึกษาเฉพาะกรณีหรือโครงการ เป็นการมุ่งให้ผู้เรียนในกลุ่มย่อยประมาณ 5 - 7 คน ได้มีโอกาสศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อหาข้อมูลมาตัดสินใจดำเนินการหรือแก้ปัญหา หรือหาทางเสนอแนะในเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่กำหนด ซึ่งผู้เรียนในกลุ่มจะต้องศึกษาตั้งแต่จุดเริ่มต้น ปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางการศึกษา ประกอบเพื่อการแก้ปัญหา ตลอดจนข้อเสนอนั้นต่าง ๆ
10. การฝึกปฏิบัติ ในหลักสูตรปริญญาตรีจำเป็นต้องมีการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เข้าใจบทเรียนมากยิ่งขึ้น การสอนภาคปฏิบัติจำเป็นต้องแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เพื่อประสิทธิภาพในการควบคุมดูแลให้ผู้เรียนปฏิบัติถูกต้องได้ผลมากยิ่งขึ้น เช่น การฝึกใช้เครื่องมือต่าง ๆ เป็นต้น การฝึกปฏิบัติทำได้ทุกสาขา เพราะจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจศาสตร์ต่าง ๆ ได้กระจ่างและสามารถนำทฤษฎีมาปฏิบัติได้
11. การสาธิต การศึกษาหลายกรณี^{ที่}ผู้สอนจำเป็นต้องสาธิตให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่างเพื่อจำลองภาพสิ่งที่จะต้องทำจริง ๆ ให้เห็น นอกจากนี้ในการฝึกปฏิบัติผู้สอนจำเป็นต้องสาธิตหรือทำตัวอย่างให้ดูก่อน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติด้วยตนเองได้
12. การสอนเป็นรายบุคคล เพื่อเน้นการพัฒนาของผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก ดังนั้นอาจใช้วิธีสอนโดยให้ผู้เรียนไปค้นคว้าตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และนำสาระที่ศึกษาได้มาอภิปรายร่วมกับผู้สอน หรือใช้สื่อการสอนอื่น ๆ ประกอบด้วย
13. การสอนแบบโปรแกรม เป็นการจัดบทเรียนสำเร็จรูป ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปตำราแบบเรียน หรือโปรแกรมในคอมพิวเตอร์ก็ได้ ผู้สอนจะต้องเตรียมบทเรียนสำเร็จรูปไว้ให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ด้วยตัวเอง และเรียนไปตามความสามารถ ความสนใจ และเวลาที่ผู้เรียนสะดวก บทเรียนดังกล่าวจะให้ทั้งสาระ วิธีการเรียน และการวัดผลด้วย
14. การฝึกประสบการณ์ตรง การสอนโดยให้ผู้เรียนฝึกประสบการณ์ตรงจากเรื่องที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะในการศึกษาสาขาวิชาชีพ วิธีการสอนแบบนี้จึงต้องเป็นการนิเทศชี้แนะ อธิบายเป็นรายบุคคล ผู้สอนจำเป็นต้องสอนร่วมกับบุคลากรซึ่งควบคุมงานในหน้าที่ที่สถาบันนั้นส่งผู้เรียนไปฝึกงานด้วย

ในแนวทางการสอนศิลปศึกษา ผู้สอนควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน ผู้เรียนและสภาพแวดล้อม ซึ่งวิธีการสอนศิลปศึกษาที่นิยมใช้อยู่ในปัจจุบันสรุปได้ดังนี้ คือ (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร,2525 ; วิรุณ ตั้งเจริญ,2535)

- (1) วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture) เป็นการสอนโดยครูเป็นผู้ชี้แนะการทำงานเป็นลำดับ ตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม โดยวิธีนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้จากครูทั้งสิ้น
- (2) วิธีสอนโดยให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยตนเอง (Self - Expression หรือ Free Expression) ครูเป็นผู้เสนอแนะ กระตุ้นเร้าให้กำลังใจ ให้เด็กได้แสดงออกตามความถนัด และความชอบของตนเอง เป็นวิธีสอนที่เป็นตามธรรมชาติสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
- (3) วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration) ครูเป็นผู้แสดงวิธีทำตามลำดับขั้น และเนื่องจากการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบัน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์แสดงออกบนพื้นฐานบุคลิกส่วนตัว และให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ไม่สนับสนุนการลอกเลียนแบบ ดังนั้น การสอนแบบสาธิตในวิชาศิลปศึกษา ครูจึงควรสาธิตในหลายวิธีการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์กว้างและมีทางเลือกหลายทาง ไม่ปักใจอยู่เฉพาะวิธีการใดวิธีการหนึ่ง
- (4) วิธีการสอนแบบแบ่งกลุ่มอภิปราย (Discussion) โดยครูแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม เพื่อให้แต่ละกลุ่มออกไปค้นคว้าหาข้อเท็จจริง ตามหัวข้อปัญหาที่ครูกำหนดขึ้น แล้วให้แต่ละกลุ่มนำผลการค้นคว้ามานอภิปรายผลหาข้อสรุป วิธีการเรียนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง เหมาะสำหรับการสอนในส่วนที่เป็นทฤษฎีและความรู้ทางศิลปะ
- (5) วิธีการสอนแบบวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ (Critique) วิธีการสอนแบบนี้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ หลักการทางศิลปะไปใช้วิเคราะห์ผลงานตนเองและผู้อื่นได้ และครูต้องสอนหลักเกณฑ์การวิจารณ์ที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน
- (6) วิธีสอนแบบฝึกปฏิบัติ (Practical) โดยครูศิลปะจะให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงในการใช้วัสดุอุปกรณ์ การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ได้พบกับปัญหาอุปสรรค และวิธีการแก้ปัญหา วิธีการสอนแบบนี้ครูศิลปะนิยมใช้ในการสอนเป็นอย่างดี
- (7) วิธีการสอนแบบเอกัตถศึกษา (Individual Study) โดยครูศิลปะจะเป็นผู้กำหนดให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่ผู้เรียนสนใจ เมื่อศึกษาแล้วให้กลับมารายงานต่อครูเป็นครั้งคราว และจะมีรายงานฉบับสมบูรณ์เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษา

- (8) วิธีการสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) หมายถึง การสอนโดยเอา ความรู้หลายๆเรื่องมาสัมพันธ์กัน หรือการสอนเพื่อให้ความสัมพันธ์กับสภาพความ เป็นจริงที่อยู่รอบตัวผู้เรียนนั้นเกิดประโยชน์หลายอย่าง เช่น ช่วยให้การสอนศิลปะมี คุณค่ามากขึ้น แทนที่จะเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว กลับช่วย ให้สามารถเน้นพัฒนาการด้านศิลปะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอด และสามารถ ปลุกฝังค่านิยมได้อีกด้วย การสอนแบบบูรณาการทำให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการ ความรู้ที่เป็นการจัดการศึกษาให้เป็นเอกภาพ
- (9) วิธีการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction) CAI ใน ปัจจุบันวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาได้เป็นอย่างดีนักการศึกษาจึงหันมาสนใจที่จะนำ คอมพิวเตอร์เข้ามามีส่วนในการศึกษามากขึ้น
- (10) วิธีการสอนโดยการพาไปศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) เป็นวิธีการสอนที่เป็น ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง ทำให้ผู้เรียน ไม่เบื่อหน่าย และสนใจตื่นเต้นกับประสบการณ์ใหม่เป็นอย่างมาก

รูปแบบการสอนดังกล่าว ผู้สอนอาจจะใช้รูปแบบมากกว่า 1 อย่างก็ได้แต่การสอนจะสร้าง ประสิทธิภาพให้แก่ผู้เรียน เปิดโลกกว้างรับความรู้ใหม่ คงไม่ใช่แต่เพียงการสอนอย่างเดียว กระบวนการที่นำมาใช้ และสื่อที่จะนำมาสอนให้สอดคล้องกัน ธรรมชาติรายวิชากับวัตถุประสงค์ รายวิชา ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ซึ่งนอกเหนือจากรูปแบบดังกล่าว ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้เกิด กระบวนการสืบค้นข้อมูลที่ทันสมัยและมีส่วนช่วยในการจัดการเรียนการสอนซึ่งเรียกว่าการเรียน การสอนแบบเว็บเบส (ปทีป เมธาคุณวุฒิ,2543) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของการใช้เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมโยงกับคอมพิวเตอร์ต่างๆ ที่ กระจายอยู่ทั่วโลกหลายล้านเครื่อง และมีอยู่เกือบทุกประเทศ ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถใช้ซูเปอร์ ไฮเวย์อิเล็กทรอนิกส์ไปยังทั่วทุกมุมโลกได้โดยใช้เวลาเพียงไม่กี่วินาที ปัจจุบันเป็นเครือข่าย คอมพิวเตอร์ที่มีจำนวนมากมายที่ใช้กระบวนการสื่อสารแบบออนไลน์ ระหว่างคอมพิวเตอร์ต่าง ระบบและต่างชนิดร่วมกับสายเคเบิลหรือสายไฟเบอร์ออฟติกโดยผู้ใช้อาศัยโปรแกรมและอุปกรณ์ สื่อสารที่มีรูปแบบมาตรฐาน

ในยุคปัจจุบันมีการนำอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้ในการเรียนการสอนทุกระดับมากขึ้น โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาทั้งนี้เนื่องจากการใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการติดต่อ ซึ่งเรา สามารถใช้อินเทอร์เน็ตในการศึกษาได้หลายรูปแบบ โดยสรุปมีการใช้ดังนี้

- 1) การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการติดต่อสื่อสาร ผู้สอนและผู้เรียนสามารถใช้อินเทอร์เน็ตใน การเรียนและติดต่อสื่อสารกันได้ ผู้สอนจะเสนอเนื้อหาบทเรียนโดยใช้ประโยชน์

อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ผู้เรียนเปิดอ่านเรื่องราวและภาพประกอบที่เสนอในแต่ละบทเรียน ผู้เรียนสามารถติดต่อสื่อสารกันเพื่อทบทวนบทเรียนในกรณีที่มีคำถามและข้อสงสัยนอกเหนือจากในเวลาเรียน รวมถึงเป็นการให้ข้อมูลและคำแนะนำ หรืออภิปรายเรื่องราวในกลุ่มผู้เรียนด้วยกันเองได้อีกด้วย

- 2) การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง เนื่องจากอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางที่รวมข้อมูลต่าง ๆ มากมายเข้าไว้ด้วยกัน จึงสามารถสืบค้นข้อมูลความรู้ รวมถึงผลงานศิลปะจากแหล่งต่างๆทั่วโลกได้ เพื่อการค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่สนใจ
- 3) การศึกษาทางไกลผ่านอินเทอร์เน็ต มีสองลักษณะคือ
 - เป็นการประชุมทางไกล โดยผู้เรียนและผู้สอนมีการนัดหมายเวลาที่ชัดเจน มีเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆพร้อมในห้องของผู้สอนและผู้เรียนซึ่งสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ในพื้นที่
 - ผู้สอนเตรียมเอกสารการสอนหรือบทเรียนไว้ล่วงหน้าในเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต ผู้เรียนสามารถเรียนจากทุกที่ที่สามารถเข้าใช้เครือข่ายได้ ในเวลาใดก็ได้

ในการสอนศิลปะ เวลลิงตัน บี เกรย์ (Wellington B. Gray, 1972) ได้เสนอหลักในการสอนศิลปะไว้ 2 ประการ

- 1) การสร้างแรงจูงใจผู้เรียนในการสอนศิลปะศึกษา แรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อวิชาศิลปะ การจูงใจมีวิธีดังนี้
 - การสร้างความกระตือรือร้นให้แก่ผู้เรียน ด้วยเทคนิค กระบวนการ หรือตามความต้องการของผู้เรียน
 - การใช้ตัวอย่างของจริงหลายรูปแบบแก่ผู้เรียน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลงานศิลปะต่างๆ
 - การให้แนวทางในการทำงาน เช่นการอธิบายขั้นตอนในการทำงาน
 - การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามข้อสงสัยในการเรียน
- 2) การให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในชั้นเรียน โดยทั้งนี้ผู้สอนควรวางแผนการสอนให้ดี
 - การสาธิต เทคนิควิธีการทำงานศิลปะปฏิบัติ
 - การเข้าไปช่วยเหลือผู้เรียนโดยตรง เช่นการช่วยวาด ลงสีในผลงานของผู้เรียน
 - การให้คำแนะนำหรือวิจารณ์ผลงานของผู้เรียน รวมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้เรียน

จากแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับวิธีการสอนแต่ละวิธี สรุปได้ว่า ผู้สอนศิลปะศึกษาจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถพิจารณาวิธีการสอนแบบต่างๆที่จะนำไปใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีการใช้วิธีการสอนแบบบรรยายประกอบสาธิต วิธีการสอนแบบอภิปราย วิธีการสอนแบบแบ่งกลุ่มค้นคว้า

วิธีสอนนอกสถานที่ วิธีสอนแบบวิเคราะห์วิจารณ์ ควรใช้วิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับการสอนศิลปะมากที่สุด เพราะการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ เป็นการฝึกทักษะ ให้ผู้เรียนได้คิดวิธีการแก้ปัญหาที่แปลกไปจากวิธีการที่ผู้สอน สอนในชั้นเรียน เพื่อเป็นการค้นคว้าหาวิธีการใหม่มาใช้ในการสอน ซึ่งผู้สอนควรเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนในการแนะนำ ตามความเหมาะสมในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป

ในส่วนของวิธีการเรียนการสอนนั้น วิธีที่น่าจะเป็นการศึกษาที่เหมาะสมในการพัฒนาการทำงานศิลปะให้เกิดเป็นแนวทางในการทำงานอันเป็นเอกลักษณ์ได้นั้นอาจจะต้องใช้วิธีการเรียนรู้หลากหลายวิธี แต่วิธีหลักนั้นคงต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองอย่างหนัก สิ่งที่สำคัญเทียบเท่ากับการฝึกฝนทักษะการปฏิบัติการ ก็คือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลความรู้ เข้าใจหลักการแนวความคิดในการสร้างสรรค์ความงามในผลงานศิลปะ และฝึกการใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลเพื่อการสร้างแนวความคิดและเพื่อเป็นการประเมินคุณค่า เพื่อการพัฒนา และที่สำคัญนอกเหนือจากนั้น คือการสร้างสรรค์ผลงานผลงานของตนอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านสื่อในการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการสื่อความหมายระหว่างครูผู้สอน หรือผู้ส่งความรู้ กับผู้เรียนหรือผู้รับความรู้ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย ตัวนำความรู้ เรียกว่า "สื่อ" และตัวความรู้เรียกว่า "สาร" ดังนั้น สื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ จึงเรียกว่า "สื่อในการเรียนการสอน" สื่อการเรียนการสอนมีบทบาทสำคัญมากในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งครูผู้สอนควรพิจารณา เลือกสรรหรือสร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน หรือช่วยให้ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่ครูผู้สอนควรจะต้องระมัดระวังในเรื่องของสื่อการเรียนการสอนคือ การใช้สื่อ นั้น ต้องสนองความต้องการทางการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมให้เกิดประสิทธิผล และมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ,2534)

มีผู้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน ดังนี้

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมือที่ช่วยเป็นทางให้สาร อาศัยผ่าน หรือ อาจหมายถึงวัตถุนำสารแต่ไม่ใช่สาร (เป็รื่อง กุมุธ,2530)

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง การนำวัสดุอุปกรณ์ วิธีการ มาเป็นตัวกลางระหว่างผู้สอน ให้ผู้เรียนรับรู้ เกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และมีความหมายต่อผู้เรียน (อุบล ตูจินดา,2532)

สื่อการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และเทคนิคต่างๆในการเรียนการสอน สื่อการสอนมีความจำเป็นมากในการสอน เพราะสื่อการสอนทำให้การสอนของครูศิลปะง่ายขึ้น ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนรู้แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิด และความเข้าใจ และผลจากการรับรู้นั้น จะเป็นผลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ วิรุณ ตั้งเจริญ(2526) ได้เสนอเกี่ยวกับลักษณะของสื่อการสอนทางศิลปะไว้ดังนี้

- 1) สื่อประเภทวัสดุ เป็นสื่อการสอนที่นำวัสดุมาประยุกต์ เปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ หรือใช้ร่วมกับสื่ออื่น ๆ เพื่อใช้ในการสอนโดยเฉพาะการสอนด้านทัศนศิลป์ ส่วนใหญ่จะเป็นวัสดุกราฟิก (Graphic) ได้แก่ กระดาษชอล์ก ภาพประกอบ ป้ายแสดง แผนภูมิ และภาพถ่าย
- 2) สื่อประเภทอุปกรณ์ เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะด้านเพื่อปฏิบัติงานหรือใช้ประกอบกับสิ่งอื่น ๆ โดยมากเป็นอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องจักรกล
- 3) สื่อดลใจ ในการฝึกปฏิบัติทัศนศิลป์ศึกษา เป็นสื่อสำหรับเร้าใจเพื่อเป็นแบบสำหรับการถ่ายทอด ดัดแปลง หรือกระตุ้นความรู้สึนึกคิด ของผู้เรียนให้แสดงเป็นผลงานศิลปะขึ้นมา ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สื่อที่จัดขึ้น และเหตุการณ์หรือเรื่องราว
- 4) วิธีการในการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ร่วมกันทั้งผู้สอนและผู้เรียน เป็นวิธีการหรือกระบวนการที่ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นสื่อความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนและมีสภาพเป็นเทคนิคการเรียนการสอน ได้แก่ การสาธิต การทดลอง และกิจกรรม

สื่อการสอนในแนวทางของศิลปศึกษา สื่อการสอนเป็นปัจจัยในรูปแบบหนึ่ง กรอเลีย แคลลาเวย์ และ แมรี เคียร์ (Gloria Callaway and Mary Kear,1999) กล่าวว่า สื่อการสอนทางศิลปะควรประกอบด้วย

- 1) ตัวอย่างผลงานของศิลปิน นักออกแบบ เป็นสื่อเพื่อให้เรียนได้พิจารณาศึกษาผลงานดังกล่าว เป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนได้แนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน ทั้งนี้ สื่อดังกล่าวอาจอยู่ในรูปแบบของหนังสือ วีดีโอ หรือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็ได้
 - 2) วัสดุอุปกรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่สอน ทั้งนี้ผู้สอนอาจใช้สื่อหลายประเภทมารวมกันในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจหัวข้อที่สอนได้อย่างชัดเจนได้มากที่สุด และสามารถสร้างผลงานได้
 - 3) การแสดงวิธี การสาธิต และการใช้เทคนิคในงานออกแบบต่างๆของครูผู้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติตาม ทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในเชิงทักษะการออกแบบ
- เจน เค เบท (Jeane K. Bate,2000) กล่าวถึงสื่อการสอนทางศิลปะว่า สื่อการสอนศิลปะที่ดี ต้องมีความสอดคล้องกับบทเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน วัตถุประสงค์การสอน ซึ่งสื่อต่างๆ อาจแยกย่อยดังนี้

- 1) งานศิลปะจริง (Real Object) การใช้สื่องานศิลปะจริงนั้น ก็เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมจริง และอาจใช้สอนควบคู่ไปกับการบรรยาย การใช้งานศิลปะจริงนั้น

เหมาะสมกับการสอนที่ให้ผู้เรียนได้รู้จักกับพื้นผิววัสดุ เช่น ฝืนผ้าหรือเครื่องปั้นดินเผา งานประติมากรรม เพื่อเพิ่มประสบการณ์ศิลปะของผู้เรียนเชื่อมโยงจากห้องเรียนไปสู่ ศิลปะที่อยู่นอกห้องเรียน

- 2) ผลงานภาพจำลอง (Reproduction) ผลงานภาพจำลอง ได้แก่ ภาพโปสเตอร์ ภาพโปสเตอร์ ผลงานตัวอย่างชนิดนี้ ผู้เรียนพิจารณางานได้อย่างใกล้ชิด ในการสอน ผู้สอนสามารถนำภาพต่างๆมาเปรียบเทียบให้ผู้เรียนเห็นได้ เพื่อเป็นการเพิ่ม ประสบการณ์ทางศิลปะ ทั้งนี้การเพิ่มประสบการณ์ทางศิลปะ ผู้สอนอาจจะใช้ข้อ คำถามช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาผลงานมาตอบข้อคำถามดังกล่าว
- 3) สไลด์ และเครื่องฉายแผ่นใส (Slide and Overhead Transparencies) ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับหลักสูตร บทเรียนและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานทางศิลปะ ด้วย ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงลำดับของสื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในกระบวนการทำงานศิลปะ
- 4) หนังสือและวารสาร (Books and Magazines) เป็นทรัพยากรที่ให้ทั้งแนวคิดในการ ทำงานศิลปะรวมถึงให้ข้อมูลที่เป็นเนื้อหาด้วย หรือผู้สอนอาจเสนอแนะให้ผู้เรียนอ่าน หนังสือและวารสารทางด้านศิลปะในหนังสือ และวารสารดังกล่าวกับผู้สอนอีกครั้ง
- 5) สื่อการสอนแบบสำเร็จรูป (Commercially Produced Packages) สื่อการสอน ดังกล่าวมักพบในรูปแบบของสื่อที่ขายอยู่ตามศูนย์การศึกษาต่างๆซึ่งในสื่อ 1 ชุดอาจ ประกอบด้วยโปสเตอร์ วีดีโอ สไลด์ และเกมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ สื่อที่ขายโดยส่วนใหญ่ จะเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์ หรือสื่อการสอนทางสุนทรียศาสตร์ สื่อดังกล่าว เน้นไป ในด้านให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง ผู้สอนอาจสร้างชุดการสอนขึ้นมาหรืออาจจะ ดัดแปลงจากสื่อที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับบทเรียนที่สอน

สื่อการสอนศิลปะที่ดี จะต้องมีความหลากหลาย หรือการให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการมองเห็นและพิจารณา งานศิลปะต่างๆไม่ว่าจะเลือกใช้สื่อชนิดใด หรือจะใช้สื่อต่างๆรวมกันก็ตาม ผู้สอนจะต้องพยายามใช้สื่อในห้องเรียนเพื่อโยงไปสู่ความรู้ ประสบการณ์จริงในห้องเรียน ผู้สอนอาจใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยเป็นสื่อในการสอน ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงผู้เรียน เพื่อสร้างแนวคิดแก่ผู้เรียนโดยให้ผู้เรียนได้เข้าถึงผลงาน หรือความรู้ได้จากทั่วโลก และค้นพบงานศิลปะที่ตนสนใจ ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีได้มีความก้าวหน้าไปมาก ได้มีการนำเอาเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ หรือที่เรียกว่าการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผู้สอนซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่เป็นสื่อทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนในปัจจุบันมีอยู่มากมาย ซึ่งเทคโนโลยีที่สำคัญในการใช้ในการสืบค้นข้อมูลเพื่อการศึกษาอันมีอยู่มากมาย ในที่นี้

คือ สื่ออินเทอร์เน็ต (Internet) ที่ใช้ในการเรียนการสอนแบบเว็บเบส (Web Based) (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2543)

อินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นระบบเครือข่ายข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมโยงกับคอมพิวเตอร์ต่างๆ ที่กระจายอยู่ทั่วโลกหลายล้านเครื่อง และมีอยู่เกือบทุกประเทศ ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถใช้ซูเปอร์ไฮเวย์อิเล็กทรอนิกส์ไปยังทั่วทุกมุมโลกได้โดยใช้เวลาเพียงไม่กี่วินาที ปัจจุบันเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีจำนวนมากมายที่ใช้กระบวนการสื่อสารแบบออนไลน์ ระหว่างคอมพิวเตอร์ต่างระบบและต่างชนิดร่วมกับสายเคเบิลหรือสายไฟเบอร์ออปติกโดยผู้ใช้อาศัยโปรแกรมและอุปกรณ์สื่อสารที่มีรูปแบบมาตรฐาน

บริการของอินเทอร์เน็ตมีดังนี้

- 1) ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mail) เป็นบริการรับส่งจดหมายทางอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้งานสามารถใช้ในโปรแกรม Mail หรือ Pine ถ้าใช้โปรแกรมประเภท เว็บเบราว์เซอร์ จะเรียกใช้เมนูหรือสัญลักษณ์รูป (Icon) ที่เป็นรูปของจดหมายหรืออื่นๆ สื่อความหมาย
- 2) กลุ่มข่าว (Newsgroup) เป็นบริการด้านการให้ข่าวสารและบทความต่างๆ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นระหว่างกัน โดยใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกรวมตัวกันเป็นกลุ่มตามความสนใจเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหัวข้อต่างๆ ผ่านทางเครือข่าย
- 3) การถ่ายโอนแฟ้มข้อมูล (File Transfer Protocol – FTP) เป็นการถ่ายโอนแฟ้มข้อมูลระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์ในอินเทอร์เน็ต เช่น ข่าว บทความ เกม รวมทั้งโปรแกรมต่างๆ โดยผู้ขอรับบริการเชื่อมต่อไปยังแม่ข่ายที่เก็บแฟ้มข้อมูลแล้วใช้คำสั่งตอนย้ายแฟ้มข้อมูล
- 4) โกเฟอร์ (Gopher) เป็นศูนย์รวมการเรียกใช้บริการต่างๆ ที่มีอยู่ในอินเทอร์เน็ต ลักษณะการทำงานเป็นโปรแกรมที่มีเมนูให้เลือก นอกจากนั้นยังเป็นศูนย์กลางของการช่วยงานถ่ายโอนข้อมูล การติดต่อทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์
- 5) เวิลด์ไวด์เว็บ (World Wild Web – WWW) เป็นบริการด้านการค้นหาข้อมูลซึ่งรวบรวมจาก Web Site ต่างๆ ที่เป็นบริการที่รวมบริการข้อมูลประเภทอื่นๆ ของอินเทอร์เน็ต เช่น Electronic Mail, File Transfer, Gopher, Newsgroup โปรแกรมที่ทำงานในระบบนี้ที่ใช้กันมากเช่น Mosaic, Netscape Navigator, Internet Explorer
- 6) การสนทนาทางเครือข่าย (Talk and Internet Relay Chat) เป็นการสนทนากันสองคนหรือมากกว่า ใช้วิธีพิมพ์ข้อความทางแป้นพิมพ์ หรืออาจได้ตอบกันด้วยคำพูด
- 7) วารสารและข่าวทางอิเล็กทรอนิกส์

8) การกระจายข่าว จดหมายเวียน(Listserv) เป็นบริการให้สมาชิกหรือบุคคลทั่วไป ในการรับฝากหรือส่งข่าว การตอบปัญหา หรือขอความช่วยเหลือ

9) เกมคอมพิวเตอร์

และสื่อที่สามารถให้ความรู้และเป็นอีกส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนคือ ส่วนที่เป็นสถานที่ หรือ การจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษา อาจหมายถึง วัตถุสิ่งของ หรือ แม้กระทั่ง อาคารเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติงานที่สามารถถ่ายทอดและเป็นแหล่งให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ (ชำนาญ ภูมิลี,2542) ซึ่งสำหรับการเรียนการสอนในด้านทัศนศิลป์แล้ว สถานที่ที่สามารถให้ความรู้ได้อย่างชัดเจนคือ พิพิธภัณฑ์และหอศิลป์

พิพิธภัณฑ์และหอศิลป์มีจุดมุ่งหมายพื้นฐานอยู่ที่เรื่องของการศึกษาอันถือได้ว่าเป็นการเอื้อโอกาสให้กับสาธารณชนทั่วไปได้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ นักวิชาการที่ได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานไว้มากมายซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

พิพิธภัณฑ์สถาน (Museum) หมายถึง สถานที่รวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย และจัดแสดงสิ่งซึ่งเป็นหลักฐานมีความสำคัญแก่มนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการค้นคว้า การศึกษาและความเพลิดเพลิน สิ่งซึ่งสงวนรักษาและจัดแสดงนั้นไม่ใช่เพียงแค่วัตถุ แต่ได้รวมถึงสิ่งมีชีวิตด้วย จึงกินความไปได้ถึง สวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่สงวนสัตว์น้ำ รวมถึงโบราณสถานและอนุสรณ์สถาน(จิรา จงกล,2532) ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึง พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ (Museum of Art) ที่เป็นพิพิธภัณฑ์สถานจัดแสดงศิลปวัตถุทุกประเภท คือ ประณีตศิลป์ ศิลปะตกแต่ง และศิลปะประยุกต์ เข้าไว้ด้วยกัน

ประโยชน์การจัดการศึกษาในพิพิธภัณฑ์สถาน

1. เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจกระตุ้นให้รู้จักคิด วิเคราะห์เกี่ยวกับวัตถุที่จัดแสดง หรือให้ผลทางด้านสติปัญญาแก่ผู้เข้าชมหรือผู้ใช้บริการ
2. เพื่อให้เห็นคุณค่าความงาม ความสำคัญ ความซาบซึ้ง และความประทับใจ มีทัศนคติที่ดีในวัตถุที่จัดแสดง หรือให้ผลทางอารมณ์และจิตใจแก่ผู้เข้าชม หรือผู้ใช้บริการ
3. เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้วยตัวเอง

ในแง่ของการจัดการเรียนการสอนศิลปะนั้น พิพิธภัณฑ์มีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ตั้งแต่พิพิธภัณฑ์ที่เป็นสถานที่จัดเก็บผลงานศิลปะที่มีคุณค่า ในยุคสมัยต่างๆ ที่ทำให้ผู้เรียนได้เข้าไปศึกษาและสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ในการดูผลงานจริง พิพิธภัณฑ์ศึกษาเป็นอีกแนวนโยบายหนึ่งที่น่าจะยังประโยชน์ ต่อวงการการศึกษาทั่วไปและศิลปศึกษา ด้วยเหตุผลที่ว่า พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งที่มีสื่อ "ของจริง"ทางศิลปะ (และสาขาอื่นๆ) ให้ได้ศึกษากันอย่างใกล้ชิด (มะลิฉัตร เอื้ออาพันธ์,2543) และการจัดกิจกรรมต่างๆในนิทรรศการก็มีส่วนในการจัดกิจกรรมการเรียนการ

สอนทางด้านศิลปะได้ เช่น นิทรรศการ หรือการจัดแสดงผลงานของศิลปิน ที่อาจเชิญศิลปินเจ้าของผลงาน มาให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน หรือ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน เป็นการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งศิลปินเหล่านั้นอาจเป็น จิตรกร ประติมากร หรือช่างปั้นบ้านที่มีฝีมือ มีผลงานที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์(ชำนาญ ภูมิลี,2542)

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนหมายถึงสิ่งที่เป็นตัวพาสารไปสู่ผู้เรียน ซึ่งอาจเป็นวัสดุอุปกรณ์ การบริการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร หรือวิธีการ โดยมีการวางแผนมาแล้วเป็นอย่างดี ให้เหมาะสมสอดคล้องกับระบบการสอน และการสืบค้นข้อมูลอย่างกว้างขวางและมีการใช้สื่อที่ทันสมัยอย่างคุ้มค่า สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และนอกจากสื่อที่สามารถเคลื่อนย้ายและถ่ายโยงข้อมูลได้แล้ว สื่ออีกประเภทหนึ่งที่สามารถเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ยังหมายถึง สถานที่ที่มีการจัดแสดงความรู้ได้อีกด้วย

สื่อการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นของจริง สื่อวัสดุ สื่อโทรทัศน์ หรือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาจจะยังไม่ใช่สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมจริงๆ ถ้าหากครูผู้สอนไม่ได้วางแผนเกี่ยวกับการเรียนการสอนให้ชัดเจนเสียก่อนว่าสื่อที่จะนำไปใช้นั้นมีความจำเป็นเพียงไร และจะก่อให้เกิดผลต่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผนการสอนย่อมก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน ในการสอนศิลปศึกษา สื่อการเรียนการสอนจึงถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะเป็นเสมือนเครื่องมือที่จำเป็นที่ต้องใช้ประกอบการสอนเพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ (สันติ คุณประเสริฐ,2538)

สื่อการสอนเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปะเป็นอย่างมาก เพราะ ถือเป็นเครื่องสร้างแรงดลใจ ในการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่มีเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ก้าวหน้า สามารถเชื่อมต่อกับองค์ความรู้ได้ครอบคลุมทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นผลงานที่เป็นสากลหรือ ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่าต่างๆ ทำให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้างานศิลปะได้อย่างกว้างขวาง อันจะเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานสามารถประยุกต์และปรับใช้ความรู้เหล่านั้นในการสร้างสรรค์ผลงานของตนได้ ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้เรียนจึงต้องมีการฝึกฝนในการรับรู้ เข้าใจในหลักความงามที่มีอยู่ในสิ่งที่ได้เห็น สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า เพื่อเป็นการกลั่นกรองข้อมูลก่อนที่จะนำมาปรับใช้ เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของตนอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการวัดและการประเมินผล

มนัส หันนาคินทร์(2531) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลการศึกษาว่ามีคำใช้อยู่ 2 คำ คำว่าการวัดผล และการประเมินผล

การวัดผล (Measurement) หมายถึง การเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถือส่วนการประเมินผลเน้นการกำหนดค่าหรือ ราคา (Value Judgment) จากคะแนนที่เราได้รับจากการวัด

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การเอาข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาจากการวัดผลมาประเมินค่าหรือตีราคาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งต้องใช้วิจารณญาณ (Judgment) ของผู้ที่จะประเมินด้วยจึงสรุปออกมาว่าดีหรือเลว หรือนำคะแนนการสอนมาประเมินค่าระดับคะแนนที่เป็นเกรดหรือ สอบได้ สอบตก (ชะลอ พงษ์สามารถ,2526)

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2524) กล่าวว่า การวางแผนเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของนิสิต ผู้สอนจะต้องพิจารณาว่าจะประเมินผลรวมอย่างเดียว หรือจะประเมินผลแบบก้าวหน้า ควบคู่กันไป และจะใช้วิธีการใดบ้าง เช่น (1) การสอบ (สอบย่อย สอบกลางภาค สอบปลายภาค ฯลฯ) (2) ผลงาน (รายงาน โครงงาน ภาพวาด ภาพปั้น ฯลฯ) (3) ความก้าวหน้าส่วนตัว (รายงานปากเปล่า การอภิปราย การมีส่วนร่วมพฤติกรรมการแสดงออกต่างๆ ฯลฯ) (4) ความสนใจ ความสม่ำเสมอ (การชวนช่วยหาความรู้ การเข้าชั้นเรียน ฯลฯ) (5) อื่นๆ

การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษามีประเด็นที่ต้องการเน้น 2 ประการ ดังนี้ (ปทีป เมธาคุณวุฒิ,2543)

- 1) การเรียนการสอนมีจุดเน้นที่ชัดเจนว่าจะต้องควบคู่ไปกับการประเมินผลเพื่อให้สามารถตอบคำถามได้ว่า ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมตามที่ผู้สอนระบุไว้ก่อนการจัดการเรียนการสอนในแต่ละครั้งหรือไม่ และเมื่อสรุปรวมทั้งภาคการศึกษาผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของวิชานี้หรือไม่ ดังนั้น จึงต้องเน้นการจัดการหลักสูตรและการเรียนการสอนพร้อมกับการประเมินในลักษณะที่เรียกว่า "Curriculum-embedded Assessment"
- 2) การประเมินผลจะต้องเป็นการประเมินความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน "Authentic Assessment" สามารถกล่าวโดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้
 - เป็นการประเมินที่มองดูและรู้สึกเหมือนกิจกรรมการเรียน
 - ไม่ใช่การทดสอบแบบที่เคยมีกันมา แต่มีเทคนิคหลากหลาย เช่น บันทึกสั้นๆเชิงวิเคราะห์ , รายงานสรุปสาระสำคัญ, วิเคราะห์สิ่งที่เรียนรู้ , เขียนเรียงเรียงใหม่ในลักษณะเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย, วิเคราะห์เปรียบเทียบกับเกณฑ์

- ตัวอย่างกิจกรรมที่ใช้ในการประเมิน เช่น การสัมภาษณ์ การทำงานเป็นกลุ่มในการแก้ปัญหา การสังเกตและทำรายงานรวมทั้งให้ความคิดเห็น การประเมินตนเอง การปฏิบัติในสภาพการณ์จริง การทำแฟ้มสะสมพัฒนาการ
- เปลี่ยนแปลงบทบาทของนักศึกษาในกระบวนการประเมินผล
ผู้ทำแบบทดสอบ → ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการประเมิน
ซึ่งข้อบกพร่อง → กิจกรรมที่สามารถทำได้(ถาม พิจารณาปัญหา ตัดสิน
สืบค้น)
- วิธีการประเมิน เก็บรวบรวมข้อมูลจาก "สังเกตในสิ่งที่เขาทำ ฟังในสิ่งที่เขาพูด อ่านในสิ่งที่เขาเขียน วิเคราะห์สิ่งที่เขาคิด"
- การสังเกตจะต้องทำอย่างมีระบบ สังเกตนักศึกษาทุกคน ,สังเกตบ่อยๆและสม่ำเสมอ, บันทึกสิ่งที่สังเกต, สังเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทที่แตกต่างกัน
- พฤติกรรมใดๆก็ตามที่ผู้สอนสามารถรับรู้ สามารถจัดเป็นการประเมินได้
- ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล
- ประเมินผลงานโดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio)
- การให้คะแนนหรือเกรดในการประเมินโดยใช้การกำหนดเกณฑ์ให้คะแนน

วิธีการประเมินผลทางศิลปะที่เป็นหลักการทางรูปธรรมทั้งผู้สอนและผู้เรียนสามารถรับรู้ร่วมกันได้ดังต่อไปนี้ (เกสร ธิตะจาวี,2543)

1. จิตพิสัย (Affective Domain) เป็นการประเมินโดยครุใช้ความรู้สึกของตัวเองในการประเมินผู้เรียนด้วยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในการเรียน เช่น ให้ความสนใจ ความกระตือรือร้น การตั้งใจฟัง การตอบคำถาม ชักถาม ฯลฯ ตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรม ความพร้อมที่จะเรียนเป็นต้น
2. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain)เป็นการประเมินความรู้ของผู้เรียนจากบทเรียนที่เรียนไปแล้ว เช่นการตอบคำถามที่ถูกต้อง การปฏิบัติกิจกรรมที่ถูกต้องตามที่ผู้สอนกำหนด หรือจากผลงานที่บ่งบอกว่าผู้เรียนเข้าใจในบทเรียน
3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)เป็นการประเมินจากผลงานที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว เป็นการประเมินทักษะที่ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำว่าผู้เรียนมีความสามารถในการทำกิจกรรม มากน้อยเพียงใด นอกจากจะดูที่ฝีมือจากผลงานแล้ว ยังมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความละเอียดในการทำงาน ความสะอาด ความประณีต อันแสดงออกถึง

ทักษะที่ผู้เรียนมีในผลงานนั้นๆ การวิเคราะห์คุณภาพของงานตามคุณภาพของ
เรื่องราวและรูปทรง การใช้วัสดุ การจัดองค์ประกอบ ฯลฯ เป็นต้น

วิธีการในการประเมินผลทางการศึกษามีอยู่มากมายอาจสรุปวิธีการได้ดังนี้คือ

- การสังเกต
- การสัมภาษณ์การสอบถาม
- การตรวจงาน
- การศึกษารายกรณี
- การบันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง
- การใช้ข้อสอบเน้นการปฏิบัติจริง
- การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

ซึ่งในส่วนของเครื่องมือที่นำมาใช้กับวัดในวิธีการประเมินมักจะเป็นรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน
กล่าวคือ เป็นการบันทึกจากสิ่งที่เห็น ลงในเครื่องมือที่เตรียมไว้ เช่น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์
หรือข้อสอบ เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินผลงานใน
การเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติ ที่สามารถรวบรวมและแสดงถึงพัฒนาการที่ต่อเนื่องได้นั้นคือ การ
ใช้แฟ้มสะสมงาน

การจัดทำแฟ้มสะสมงาน (Portfolio)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เจ้าของแฟ้มสะสมได้ประเมินตนเองว่างานที่ทำเป็นอย่างไร มีระบบหรือไม่
2. เพื่อให้คนอื่นได้ประเมินเจ้าของแฟ้มว่ามีความสามารถในการปฏิบัติงานในระดับใด

ประเภทของแฟ้มสะสมงาน

แฟ้มสะสมงานทางการศึกษาสามารถแบ่งออกได้หลายประเภท ตามลักษณะโครงสร้าง
หรือการใช้งานของแฟ้มนั้นๆ ปัจจุบัน นักการศึกษาได้จำแนกรูปแบบของแฟ้มสะสมงานที่นำมาใช้
ในการศึกษาไว้หลายประเภทได้แก่

1. แฟ้มสะสมงานส่วนบุคคล เป็นแฟ้มที่ผู้เรียนใช้เก็บผลงานต่างๆ ของตนเอง เช่น กิจกรรมที่
ชอบ ภาพ งานอดิเรก แนวคิด การวางแผน เพื่อเป็นสิ่งที่แสดงพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด
และสามารถแสดงให้เห็นความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียน
2. แฟ้มสะสมงานทางวิชาการ เป็นแฟ้มที่กำหนดให้เก็บเฉพาะงานวิชาการของผู้เรียน งาน
ทุกชิ้นที่เก็บได้รับการตรวจให้คะแนนเรียบร้อยแล้ว แฟ้มลักษณะนี้อาจเป็นแฟ้มรายบุคคล
หรือกลุ่มก็ได้

3. แฟ้มสะสมงานวิชาชีพ อาจทำได้โดยบุคคลหลายฝ่าย เช่น แฟ้มสะสมงานเพื่อการเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา แฟ้มสะสมงานเกี่ยวกับการฝึกสอน แฟ้มสะสมงานของครูเพื่อการประเมินเลื่อนขั้น (จิราภรณ์ ศิริทวี, 2540 อ้างถึงใน บุญญา สุทธิพงศ์, 2542)

หลักการสำคัญและส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน แบ่งออกเป็นประเด็นย่อยๆ ได้ 6 ข้อคือ

1. แนวทางและขั้นตอนที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพของแฟ้มสะสมงาน
2. ขั้นตอนการประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงาน
3. การรวบรวมชิ้นงานไว้ในแฟ้มสะสมงาน
4. การคัดเลือกผลงานเข้าแฟ้มสะสมงาน
5. ส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน
6. การสร้างเกณฑ์เพื่อประเมินผลงานในแฟ้มสะสมงาน

ลักษณะการประเมินผลศิลปะภาคปฏิบัติ ไอสเนอร์ (Eisner, 1972) ได้กล่าวถึงลักษณะการประเมินผลโดยการตัดสินเปรียบเทียบไว้ 3 ประการคือ (1) การเปรียบเทียบกับตัวเอง เพื่อให้รู้ถึงระดับความสามารถ อารมณ์ และความเข้าใจของผู้เรียน ว่ามีการเติบโตงอกงามเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด (2) เปรียบเทียบกับเพื่อนร่วมชั้น เพื่อให้รู้ถึงระดับและความสามารถและการปฏิบัติงานของกลุ่ม ในการเปรียบเทียบลักษณะนี้ จำเป็นจะต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะ และระดับอายุของผู้เรียนด้วย (3) เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน เป็นการเปรียบเทียบที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์การสอนและกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์

นอกจากนี้ ไอสเนอร์ ได้กล่าวถึง 3 สิ่งที่สามารถประเมินผลได้ ในงานศิลปะ คือ (1) ความชำนาญทางเทคนิคที่ปรากฏอยู่ในผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการใช้และควบคุมอุปกรณ์ ว่าผู้เรียนสามารถควบคุมอุปกรณ์เหล่านี้ได้มากน้อยเพียงไหน (2) สุนทรียภาพและลักษณะการแสดงออกของผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการจัดรูปทรงในผลงาน การแสดงออก รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทคนิคและสุนทรียภาพที่ปรากฏ (3) จินตนาการและสร้างสรรค์ในผลงาน ได้แก่ การประเมินระดับของความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการที่ปรากฏ ความเฉลียวฉลาด ความแปลกใหม่ และความรู้สึกลับ

ไมเคิล (Michael, 1983) ได้เสนอเกณฑ์ในการวัดและการประเมินผลงานศิลปะภาคปฏิบัติ โดยแบ่งเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ (1) การสื่อสารข้อคิดเห็นและการแสดงออก (Communication/Expression) (2) ความเชื่อมั่น ความมั่นใจในตัวเอง (Confidence /Self -Esteem) (3) การพัฒนาการรับรู้ (Perception Development) (4) องค์ความรู้สุนทรียภาพและส่วนประกอบ (Aesthetic Organization and Consistency) (5) ความรู้ในสาขาศิลปะ (Knowledge of the field of art) (6) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) (7) ทักษะความชำนาญ (Skill) (8) ความเพลิดเพลิน ความพึงพอใจ (Enjoyment / Satisfaction)

เดอ ฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) กล่าวว่า ในการประเมินงานศิลปะ มีจุดประสงค์ทั่วไป 6 ประการคือ (1) เพื่อทำนายระดับความสำเร็จในศิลปะ (2) เพื่อความก้าวหน้าหรือ เจริญก้าวหน้าด้านมโนทัศน์ การเปลี่ยนแปลง การควบคุมวัสดุ อุปกรณ์ และความสามารถในการแสดงออก (3) แสดงให้เห็นความแตกต่างของผู้เรียน (4) วินิจฉัยอุปสรรคในการเรียนรู้ สมอง กาย และอารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์และสุนทรีย์ภาพ (5) วินิจฉัยข้อบกพร่องในกระบวนการสอน (6) กำหนดวิธีการแก้ไขและจุดมุ่งหมายของสถานการณ์การเรียนการสอนเพื่อช่วยผู้เรียนตามความจำเป็น

วีรตัน พิชญไพบูลย์ (2520) ได้กล่าวถึงแนวทางในการประเมินศิลปะภาคปฏิบัติไว้ดังนี้ (1) ด้านทักษะในงานศิลปะ การตรวจให้คะแนนเน้นทักษะในการเขียนได้ถูกต้องงดงามเรียบร้อย ความสามารถในการใช้สี แสงและเงา ความสามารถในการเขียนภาพด้วยวิธีต่างๆ ความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือ ความสามารถในการทำงานศิลปะได้ เรียบร้อยเหมือนแบบ (2) ด้านความคิด และการออกแบบการตรวจคะแนนเน้นการออกแบบการใช้จินตนาการต่อเติม และการจัดภาพในการตกแต่ง ความสามารถในการใช้หลักทางศิลปะ ความสามารถในการสร้างและแสดง ความสมเหตุสมผลสัมพันธ์ ความสามารถในการสร้างและค้นพบความสัมพันธ์ในการออกแบบ (3) ด้านการนำไปใช้ การตรวจให้คะแนนเน้นการแก้ปัญหา การนำไปใช้ได้สมเหตุสมผล ความสามารถในการแก้ปัญหาการใช้ทั่วไป ความสามารถในการมองเห็นแบบลักษณะโครงสร้างทางศิลปะที่เหมาะสมในความงามและการใช้สอย (4) ด้านความนิยมในความงามถาวร ตรวจให้คะแนนเน้นความสามารถในการพิจารณาประเมินผล การเลือกได้ถูกต้องเหมาะสม รวดเร็ว ความนิยมที่เกิดจากความรู้สึกภายใน ความนิยมที่อาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติ (5) ด้านความแม่นยำ การตรวจให้คะแนน เน้นการให้คะแนนอยู่ที่การเขียนที่ถูกต้อง สดชื่น ขนาดช่วงจังหวะถูกต้องแน่นอน รวดเร็ว และได้ภาพจำนวนมาก ความสามารถในการทำงาน ความสามารถในการเข้าใจสัดส่วน ขนาด สี รายละเอียดของศิลปะได้ถูกต้องรวดเร็ว (6) ด้านการเสนองานของผู้เรียน การตรวจให้คะแนน เน้นที่การจัดองค์ประกอบ และการเขียนคำบรรยายประกอบสั้นๆ ได้เหมาะสม ความสามารถสร้างงานได้ถูกต้องงดงามเข้าใจง่ายตามที่ประสงค์ หรือคำสั่ง ความสามารถในการอธิบายหรือเขียนคำบรรยายงานศิลปะให้ผู้อื่นเข้าใจได้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ด้านการวัดและการประเมินผล มีความสำคัญในการสอนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายการประเมินผลผู้เรียน ควรมีการประเมินผลความก้าวหน้า ประเมินผลรวมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ในการวัดผลวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ โดยทั่วไปจะให้การตรวจผลงานเป็นหลัก และอาจมีการใช้การวัด แบบการสังเกต การสัมภาษณ์ ประกอบการวัดและการประเมินผล วัดจากความสามารถทางด้านทักษะในงานศิลปะ วัดและประเมินผลจากสุนทรีย์ภาพ จินตนาการ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากผลงานศิลปะ

การประเมินผลศิลปศึกษาเป็นประเด็นที่ไม่ได้รับการใส่ใจอย่างจริงจังในอดีต เนื่องมาจาก ศิลปศึกษาแบบดั้งเดิม (Traditional art Education) หรือ แบบพิพัฒนาการ (Progressivism) ที่มีการเรียนการสอนเน้นการแสดงออกทางศิลปะเป็นพัฒนาการรับรู้จากภายในตัวของผู้เรียน (inner – self expression) อย่างอิสระ เสรี ไม่มีการวิจารณ์งานของผู้เรียนหรือการประเมินผล ผู้สอนจึงมีบทบาทเพียงแค่สร้างแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากทำงาน ให้กำลังใจ และส่งเสริมแก่ผู้เรียนเท่านั้น และความสำคัญของการเรียนรู้ศิลปศึกษาแบบพิพัฒนาการนั้นคือ กระบวนการทำงาน (Process) มิใช่ผลงานศิลปะ (Product) ดังนั้นการประเมินผลจึงยังไม่มีกรกล่าวถึงหรือจัดทำระบบอย่างชัดเจน จนกระทั่งในระยะสองทศวรรษหลังนี้ การประเมินผลกลายเป็นสาระสำคัญในวงการศิลปศึกษา เพราะมีการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนศิลปศึกษาจากแบบเดิมมาเป็นศิลปศึกษาแบบบูรณาการให้มีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (Discipline – Based Art Education หรือ DBAE) ซึ่งกระบวนการ DBAE ยังต้องอธิบายความเป็นสาระและบริบทต่างๆอยู่ เช่น นิยามศัพท์ มโนทัศน์ ซึ่งการให้ความสำคัญในเรื่องของหลักเกณฑ์ เนื้อหา กระบวนการทำงาน แนวความคิด และการคิดวิเคราะห์ทำให้กระประเมินผลมีรูปแบบแตกต่างกันไป กล่าวคือ ต้องการควมมีรูปแบบ ระบบ มีมาตรฐาน หรือมีเกณฑ์ที่ชัดเจนมากขึ้น

1.4 การเรียนการสอนแบบบูรณาการ

ความหมายของการบูรณาการ

บันลือ พุกษะวัน (2524) กล่าวว่า การสอนแบบบูรณาการ คือการสอนแบบผสมผสานไม่ว่าจะเป็นแผนการสอน กิจกรรมหรือสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวผู้เรียนในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาต่างๆเหล่านั้นได้

วิริติ พิชญไพบุลย์ (2529) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่จะได้ผลดีและสอดคล้องกับชีวิตจริงในการคิดและแก้ไขปัญหา จำเป็นต้องใช้ข้อมูลต่างๆ หลากๆด้าน หลายสาขามาประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน เรียกกันว่า การบูรณาการ

ชาญชัย อาจินสมาจาร (2537) กล่าวว่า การสอนแบบบูรณาการ เป็นการรวมวิชาการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความรู้อันเป็นหนึ่งเดียวกัน

อรทัย มูลคำ และคณะ (2542) กล่าวถึง การบูรณาการทางการศึกษาว่า ในความหมายของคำว่าบูรณาการในสาขาวิชาทางการศึกษาศาสตร์ และครุศาสตร์ หมายถึงการนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน หลักสูตรที่พัฒนาหรือดำเนินการด้วยวิธีบูรณาการแล้ว เรียกว่า หลักสูตรแบบบูรณาการ (Integrated Curriculum) คือหลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาวิชาต่างๆมาหลอม

รวมเข้าด้วยกัน ทำให้เอกลักษณ์ของแต่ละรายวิชาหมดไป เกิดเป็นเอกลักษณ์ของรายวิชาใหม่ของหลักสูตรโดยรวม เช่นเดียวกันกับการเรียนการสอนที่ดำเนินการด้วยวิธีการสอนแบบบูรณาการ (Integrate Instruction) คือ เน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์รวมของความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาจากครูผู้สอน สอดคล้องกับ วัฒนา ระจับทุภักข์ (2542) กล่าวว่า การบูรณาการ เป็นการนำเอาศาสตร์ต่างๆที่มีความสัมพันธ์กันมาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงเป็นการนำเอาความรู้สาขาวิชาต่างๆที่สัมพันธ์ มาผสมผสานกันเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะเน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้แต่ละรายวิชา และเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยตัวครู

ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

ธำรง บัวศรี (2542) กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1) เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ ในปัจจุบันปริมาณของความรู้ มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ การเรียนการสอนด้วยวิธีการเดิม อาจไม่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดความรู้ที่หลากหลายนั้น อะไรคือสิ่งที่ตนสนใจอย่างแท้จริง ตนควรจะแสวงหาความรู้ตอบสนองอย่างไรด้วย ด้วยกระบวนการอย่างไร และกระบวนการนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล

2) เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้และจิตใจ นั่นคือ ให้ความสำคัญกับจิตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจและสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ด้วย ไม่ใช่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้ หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว อันที่จริง การทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งขึ้นเสียก่อนที่จะลงมือศึกษาขั้นนั้น นับว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งสำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้เรียนและผู้สอน

3) เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการปฏิบัติ ความสัมพันธ์ของการบูรณาการร่วมกันระหว่างความรู้และการกระทำในข้อนี้ก็มีนัยแห่งความสำคัญ คือพุทธิพิสัยและทักษะพิสัย

4) เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่อยู่ในห้องเรียนกับสิ่งที่อยู่นอกห้องเรียน หรืออาจเรียกว่า เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่อยู่ในห้องเรียนกับสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือ การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียนว่า เมื่อผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว สิ่งที่เรียนที่สอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5) เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการความรู้ในวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือ เพื่อตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ จึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ควรจะทำในขั้นตอนของการบูรณาการการเรียนการสอนอย่างยิ่ง

รูปแบบของการบูรณาการ มี 3 รูปแบบ ได้แก่ (อํารง บัวศรี,2542)

- 1) บูรณาการภายในหมวดวิชา เป็นการนำเอาเนื้อหาของวิชาต่างๆ เข้ามาอยู่ภายใต้จุดประสงค์เดียวกัน โดยกำหนดหัวข้อเป็นที่ตั้ง และผสมผสานวิชาภายใต้กิจกรรมของหัวข้อ
- 2) บูรณาการภายใต้หัวข้อและโครงการ คือ การเอาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของวิชาตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป มาผสมผสานกับลักษณะที่เป็นหัวข้อของโครงการ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียน
- 3) บูรณาการโดยการผสมผสานปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและของสังคม คล้ายกับ 2 แบบแรกที่ผ่านมา คือผสมผสานวิชาต่างๆ ในโครงการ แต่เน้นการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้เรียน

ไม่ว่าจะเป็นการบูรณาการรูปแบบใดก็ตาม ในการจัดการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญ 5 ประการประกอบด้วยเสมอไป ซึ่งได้แก่ (UNESCO – UPNE ,1994 อ้างถึงใน อรทัย มูลคำ และคณะ,2542)

- 1) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น
- 2) การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานกลุ่มด้วยตัวเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่มลักษณะต่างๆ หลากหลายในการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินมือทำกิจกรรมต่างๆ อย่างแท้จริงด้วยตัวเอง
- 3) จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย ตรงกับความเป็นจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล และส่งเสริมให้มีโอกาสได้ปฏิบัติจริงจนเกิดความสามารถและติดเป็นนิสัย
- 4) จัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งกล้าคิดกล้าทำ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสดูแลแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักนึกคิดของตนเองต่อสาธารณชนหรือเพื่อนร่วมชั้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

- 5) เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถจำแนกแยกแยะความถูกต้องดีงามและความเหมาะสมได้ สามารถขจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล มีความกล้าหาญทางจริยธรรม และแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาที่แตกต่างกัน

ส่วนดีของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (ทวิ โพลีสูทพัฒนาพงษ์,2545)

- 1) เป็นนวัตกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้เรียนมีทัศนะกว้างไกล จิตใจไม่คับแคบ
- 2) ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง หลากหลายรูปแบบ
- 3) ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง ตรงตามความสนใจ และเป็นจริง
- 4) ส่งเสริมให้เกิดทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งผู้เรียนผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยด้วย

การประเมินผลการบูรณาการ(อรทัย มูลคำ และคณะ,2542) ในการเรียนการสอนนั้น ต้องเป็นการประเมินผลที่แท้จริง ตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งควรจะทำไปพร้อมกับกิจกรรมการเรียนการสอน เน้นการวัดความคิดระดับสูง ซึ่งสามารถประเมินได้ 2 ลักษณะดังนี้

- ลักษณะที่1 คือ การประเมินพฤติกรรม การแสดงออก ได้แก่การอภิปราย การร่วมกิจกรรม
- ลักษณะที่2 คือ การประเมินผลงานและชิ้นงาน เช่นรายงาน หรือผลงานของผู้เรียน

1.5 หลักสูตรศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา

ศิลปศึกษา (Art Education) เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะให้สอดคล้องกับปรัชญาแนวคิดทางการศึกษา มีการจัดกิจกรรมทางศิลปะแบบต่างๆทั้งในด้านวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ โดยจัดตามความยากง่ายให้เหมาะกับความสามารถของผู้เรียนในแต่ละวัย (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์,2527) เป็นวิชาที่ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติรวมกัน มีลักษณะพิเศษที่จำเป็นจะต้องนำเอาความรู้ไปทดลองปฏิบัติจริง (วิรุณ ตั้งเจริญ,2526) สอดคล้องกับสัญลักษณ์ ศรีบุรี(2531) ที่กล่าวว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ อย่างอิสระ และเป็นวิชาที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่

ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2519) กล่าวว่า ศิลปศึกษามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศและพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ มี 5 ประการคือ (1) ศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติ ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของวิชาการ ที่ระบบการศึกษานำมาถ่ายทอด วัฒนธรรมที่

สำคัญๆ ไว้แก่นุชนรุ่นหลัง เป็นส่วนสำคัญ เป็นส่วนสำคัญที่สร้างวิญญานแก่สังคม ซึ่งคนในชาตินั้นควรภูมิใจ (2) ศิลปศึกษาช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชาติได้ การยึดถือวัฒนธรรมไทย เป็นการทำให้คนไทยรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน อยู่ร่วมกันโดยใช้วัฒนธรรมชนิดเดียวกัน (3) ศิลปศึกษาช่วยฝึกให้เยาวชนของชาติเกิดความรัก เพราะลักษณะวิชาทำให้เด็กแสดงออกได้เต็มที่ อันจะเป็นทางนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อไป (4) ศิลปศึกษาสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคงทัดเทียมกับคนที่ประกอบอาชีพอื่นๆ (5) ศิลปศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรง นับตั้งแต่การผลิตสินค้าที่ต้องอาศัยการออกแบบให้สวยงาม และใช้ประโยชน์ได้ตลอดจนการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางด้านอุตสาหกรรมต่างๆ การโฆษณาสินค้า ซึ่งสามารถนัมน้าวใจผู้ซื้อได้

มานพ ถนอมศรี (2526) ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษาว่า คือการนำศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการแสดงออก เพื่อฝึกฝนการทำงานของสมองให้แก่ผู้เรียนโดยมุ่งจะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรู้ และมีประสิทธิภาพในการคิด ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการศึกษาวិชาอื่นๆ และการดำรงชีวิตของผู้เรียนต่อไปในสังคม

ชูจิตต์ วัฒนารมณ (2529) ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษาว่าเป็นวิชาที่ให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความสามารถทางด้านความคิดสร้างสรรค์ที่ได้รับจากประสบการณ์ภายนอกเกิดจากจินตนาการอย่างอิสระของผู้เรียน โดยครูจัดประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะ เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในทุกด้าน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) กล่าวว่า ศิลปศึกษา คือ การให้ศึกษาศิลปะกับเด็กในการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยกับผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และความคิดที่ดีต่อศิลปะ

วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า ศิลปศึกษาเปรียบเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสประมวลเอาความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับมาแสดงออกในรูปแบบของผลงานทางศิลปะ ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายที่ส่งเสริมได้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และรู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม

ความสำคัญของการเรียนการสอนศิลปศึกษา

สงวน รอดบุญ (2515) กล่าวว่า วิชาศิลปศึกษามีค่าควรแก่การศึกษา มีความสำคัญดังนี้ (1) ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อใจ และการแสดงออกในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ให้เด็กมีประสบการณ์มากขึ้น เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ สามารถนำความรู้ของความคิด

ของตนเอง เชื่อมโยงกับแนวความคิดของผู้อื่นได้ (2) เสริมสร้างให้มีสุนทรียประสาท หรือ ความรู้สึกในความงามต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ช่วยทำให้จิตใจละเอียดอ่อน มีรสนิยมสูงขึ้น (3) ปลุกฝังให้รู้คุณค่าของศิลปะ รู้คุณค่าในงานศิลปะที่ตนสร้างขึ้นและในผลงานของผู้อื่น รู้จักว่า สิ่งใดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่จะพึงรักษาไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป (4) สามารถนำงานศิลปะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ทั้งในส่วนตัวตนเอง และสังคม (5) ผลงานศิลปะของเด็กที่แสดงออกอย่างเสรี เป็นการบันทึกที่ความสามารถวัดความเจริญเติบโตในด้านจิตใจและกิริยาท่าทางของเด็กได้เป็นอย่างดี (6) เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ทั้งในทางตรงและทางอ้อมในหลักสูตร

สำหรับความสำคัญของศิลปะศึกษา Dewey(1979) เชื่อว่า ศิลปะศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ เสริมสร้างสติปัญญาแก่ชีวิต สติปัญญาไม่ได้มาจากการเรียนภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่มาจากการเข้าถึงศิลปะแต่ละบุคคล ศิลปะไม่สามารถแยกออกจากประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ได้ ซึ่ง สอดคล้องกับ กิรติ บุญจือ(2521)ที่กล่าวว่า ศิลปะ เป็นการแสดงออกอย่างลึกซึ้งภายใน ซึ่งจะ บรรยายให้รู้โดยวิธีอื่นๆ ไม่ได้ นอกจากการสร้างงานศิลปะ

การสอนศิลปะศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอนศิลปะโดยตรง ควรจะเป็นการจัด ประสบการณ์ทางศิลปะให้กับผู้เรียนอย่างครบถ้วน ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการ ปฏิบัติงาน ตามขอบข่ายเนื้อหาวิชา ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ และศิลปะ ปฏิบัติ (Clark and Zimmerman,1981)

หลักสูตรและการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา

คณะครุศาสตร์ (2538) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของ หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิตดังนี้ หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี (หลักสูตรปรับปรุง 2538) เป็น หลักสูตรระดับปริญญาตรี จัดขึ้นสำหรับผู้ที่มีความรู้ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อ เตรียมให้เป็นบัณฑิตของครุศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นครูและบุคลากรทางการศึกษา นอกจากนี้ยังเป็น หลักสูตรที่เอื้ออำนวยต่อการเป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยสำหรับนักการศึกษาและนิสิตนักศึกษาในสาขา วิชาครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2530) ได้กำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษา บัณฑิตไว้ดังนี้ คือ เพื่อผลิตครูให้เป็นผู้ที่มีความรู้ดี มีคุณธรรมดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี สอนดี และสามารถรับใช้สังคมได้

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2533) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ ศึกษาศาสตร์ บัณฑิต ดังนี้ (1) เพื่อผลิตปริญญาและอนุปริญญาสาขาวิชาต่างๆ ที่จะสอนในระดับประถมศึกษา

และมัธยมศึกษา โดยร่วมมือกับกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ในการผลิตครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) เพื่อผลิตโสตทัศนูปกรณ์ ตำรา และเอกสารทางการศึกษา อันจะส่งเสริมให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และการศึกษาได้ผลดีขึ้น (3) เพื่อทดลองวิจัยวิธีการสอน การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประเภทต่างๆ ที่เหมาะสมในการเตรียมครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่สอนในชนบท (4) เพื่อมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาชนบท โดยปฏิบัติงานร่วมกับโรงเรียน ชุมชน สถานศึกษาต่างๆ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (5) เพื่อเผยแพร่และให้บริการด้านการศึกษา การอบรมแก่ชุมชน และครูประจำการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (6) เพื่อวิจัยปัญหาต่างๆ ด้านการศึกษา และจิตวิทยา อันจะช่วยให้เข้าใจสภาพบุคคล และสภาพแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดียิ่งขึ้น อันจะช่วยเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต(ศษ.ม.) 4 ปี มี 4 สาขา ได้แก่ 1)สาขามัธยมศึกษา วิชาเอกการสอนวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ 2)สาขาการประถมศึกษา วิชาเอกการประถมศึกษา 3)สาขาศิลปศึกษา วิชาเอกศิลปศึกษา 4)สาขาพลศึกษา วิชาเอกพลศึกษา

โครงสร้างหลักสูตรปริญญาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปี 2545 มีดังต่อไปนี้ (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,2545)

จำนวนหน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตร	128	หน่วยกิต
1. หมวดวิชาทั่วไป	31	หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะ	91	หน่วยกิต
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	6	หน่วยกิต

ในหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาจิตกรรมของสาขาวิชาศิลปศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นนั้น ประกอบด้วยวิชาจิตกรรม 1 ที่เป็นการศึกษาหลักการและวิธีการฝึกปฏิบัติจิตกรรมขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาวิธีการเขียนสีประเภทต่างๆ และขั้นตอนการเตรียมอุปกรณ์ วิชาจิตกรรม 2 เป็นการศึกษาค้นคว้าแนวทาง และหลักการในการปฏิบัติงานจิตกรรมโดยอิสระทางความคิด รูปแบบ เทคนิควิธี และวิชาจิตกรรม 3 เป็นการศึกษาแนวคิดและเทคนิควิธีการในแนวลึก เพื่อสามารถปฏิบัติงานจิตกรรมในลักษณะเฉพาะตัวอย่างมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และแสดงพัฒนาการไปสู่การผลิตผลงานจิตกรรมที่มีคุณค่าทางศิลปะเพิ่มมากขึ้น(หลักสูตรศิลปศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น,2544) ซึ่งในรายวิชาจิตกรรม3 ถือว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นรายวิชาที่ต่อเนื่องจากรายวิชาจิตกรรม 1 และ2 ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นการสรุปรวมแนวคิด และแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะเฉพาะตน เนื่องจากการเรียนการสอนรายวิชาจิตกรรม 3 นี้ ไม่ได้มีการกำหนดเนื้อหาอย่างเป็นทางการ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจน

และเป็นระบบ จึงน่าจะมีการศึกษาหารูปแบบในการสอนเพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและตรงตามจุดมุ่งหมาย

2. การเรียนการสอนวิชาจิตรกรรม

2.1 ความหมายและนิยาม

ความหมายของ "ศิลปะ"

ศิลปะเป็นคำที่มีความหมายกว้างและเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ทัศนะของนักปราชญ์แต่ละคน แต่ละสมัยที่จะกำหนดแนวความคิด ของศิลปะให้แตกต่างกันออกไป (ชลุต นีม เสมอ,2544) คำว่า Art มาจากคำว่า Arti arte ในสมัยฟื้นฟูศิลปะวิทยาของอิตาลี คำว่า Arti หมายความว่า สำนักช่าง ส่วนคำว่า Arte หมายถึง ความมีฝีมือ มีความรู้ในสิ่งต่างๆที่ศิลปินใช้ เช่นการผสมสี การรองพื้น ยังหมายรวมไปถึงความชำนาญในการใช้วัสดุต่างๆเพื่อผลิตให้เกิดภาพลักษณะขึ้นมา(พีระพงษ์ กุลพิศาล,2546)

ความหมายของศิลปะตามทัศนะของนักปรัชญา ซึ่งนักปรัชญาในแต่ละยุคต่างให้ความหมายที่แตกต่างกันไป จึงพอจะสรุปได้ดังนี้ (พีระพงษ์ กุลพิศาล,2544)

- ศิลปะ คือ การเลียนแบบ (Art as Imitation) ในความหมายที่ "เพลโต" ให้ไว้มีความเห็นว่า ศิลปะคือการเลียนแบบหรือทำซ้ำธรรมชาติ และไม่เชื่อว่ามีความจริงแท้ใดๆในศิลปะ เพราะความจริงแท้จะมีในอุดมคติ(Idea) เท่านั้น หรือกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดที่ยึดวัตถุไว้เป็นศูนย์กลาง
- ศิลปะ คือ ตัวแทน (Art as Representation) เป็นทัศนะของ "อริสโตเติล " ที่กล่าวว่าศิลปินได้มองเห็นเข้าไปถึงลักษณะเฉพาะที่แฝงอยู่ในความเป็นกายภาพของสิ่งเหล่านั้น ศิลปินพยายามค้นหารูปร่างที่แท้จริงของสิ่งต่างๆดังนั้นศิลปะจึงไม่ใช่การเลียนแบบธรรมชาติ แต่เป็นตัวแทนของธรรมชาติ
- ศิลปะ คือ การสำแดงพลังอารมณ์ (Art as Expression) ตามทัศนะของนักปรัชญาหลายท่าน เชื่อว่ามนุษย์สามารถหาความรู้ได้ 2 วิธีคือ เรียนรู้จาก โลกแห่งประสบการณ์และธรรมชาติ (empirical world and nature) อันเป็นความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ และ เรียนรู้จากโลกแห่งความเป็นจริง (nominal world) นักปรัชญากลุ่มนี้เน้นให้การแสดงออกทางศิลปะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการแสดงออกทางอารมณ์ ที่อาจเป็นอารมณ์ของผู้คน หรือของศิลปินเองก็ได้ รวมไปถึงการแสดงออกทางอุดมคติ และความคิด
- ศิลปะ คือ รูปทรงอันมีนัยสำคัญ (Art as Significal Form) เป็นแนวทางของศิลปะในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมี " คลิฟ เบล" (Clive Bell) และโรเจอร์ ฟราย (Roger Fry) เป็นแกน

นำ หมายถึงการผสมผสาน สัมพันธ์กันของรูปทรง เส้น สี และส่วนประกอบต่างๆ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับรูปทรงบริสุทธิ์ (Pure Form) มีได้เน้นที่เรื่องราว เนื้อหาทางอารมณ์ หรือ ประโยชน์อื่นๆ

- ศิลปะ คือ ประสบการณ์ (Art as Experience) เป็นทัศนะของ จอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกัน ที่มีความเชื่อว่า ประสบการณ์ของศิลปินจะถูกถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะ ได้อย่างมีสุนทรียภาพ ขณะเดียวกันก็จะมีผู้รับรูประสพการณ์นั้นอีกทอดหนึ่ง

การแบ่งประเภทและสาขาของศิลปะ

ได้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ และนักการศึกษาหลายท่านได้ทำการแบ่งประเภทและสาขาทางด้านศิลปะออกเป็นหลายประเภท ซึ่งสามารถสรุปออกมาได้ดังนี้ (ชลุด นิมเมมอ, 2544)

แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการสร้าง ศิลปะอาจแบ่งตามจุดมุ่งหมายของการสร้างได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. วิจิตรศิลป์ เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้สึกทางสุนทรียภาพ ให้อารมณ์สะเทือนใจ ปลุกความเห็นแก่ใจ ให้ประสบการณ์ใหม่ หรือให้ความประเทืองปัญญาแก่ผู้ดู

2. ประยุกต์ศิลป์ เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์อย่างอื่นนอกเหนือจากความชื่นชมในคุณค่าของศิลปะโดยตรง เช่น ภาพหรือลวดลายที่ใช้ตกแต่งอาคาร หรือเครื่องเรือน รูปทรง สี สันของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ออกแบบให้เป็นที่พอใจของผู้บริโภค หรือเครื่องใช้ไม้สอยที่ทำขึ้นด้วยฝีมือประณีต ศิลปะที่ประยุกต์เข้าไปในสิ่งที่ใช้ประโยชน์เหล่านี้ จะให้ความพอใจอันเกิดจากความประณีตสวยงาม ความกลมกลืนแก่ประสาทสัมผัสควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอย

แบ่งตามลักษณะของสื่อในการแสดงออก สื่อในการแสดงออก หรือเรียกอีกนัยหนึ่งที่ว่า สื่อสุนทรียภาพ (ซึ่งได้แก่ เส้น สี ปริมาตร เสียง ภาษา ฯลฯ) ของงานศิลปะแต่ละสาขา ย่อมแตกต่างกันไปตามธรรมชาติ ของการแสดงออก ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 5 สาขา คือ

1. จิตรกรรม (Painting) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้สี แสง เงาและแผ่นที่แบนราบ เป็น 2 มิติ
2. ประติมากรรม (Sculpture) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้วัสดุ และปริมาตรของรูปทรง
3. สถาปัตยกรรม (Architecture) เป็นศิลปะแสดงออกด้วยการใช้วัสดุ โครงสร้างและปริมาตรของที่ว่างกับรูปทรง
4. วรรณกรรม (Literature) เป็นศิลปะการแสดงออกด้วยการใช้ภาษา
5. ดนตรีและนาฏกรรม (Music and Drama) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้เสียง (หรือภาษา) และความเคลื่อนไหวของร่างกาย

แบ่งตามลักษณะของการรับสัมผัส ประสาทการรับสัมผัสของมนุษย์นี้ประกอบด้วยประสาททาง ตา หู จมูก ลิ้น และกาย แต่การรับสัมผัสที่ให้ความพอใจในสุนทรีย์ภาพระดับสูงมี 2 ทางคือ ทางตา และทางหู ส่วนทางจมูก ลิ้น และกาย เป็นทางรับที่ให้ความพอใจในสุนทรีย์ระดับรองลงไป ศิลปินอาจใช้กลิ่น รส และการสัมผัสเป็นสื่อของการแสดงออกทางศิลปะได้ แต่คงเป็นส่วนประกอบ เราจึงแบ่งศิลปะตามลักษณะของการรับสัมผัสออกเป็น 3 สาขา คือ

1. **ทัศนศิลป์ (Visual Arts)** เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการเห็น ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และสถาปัตยกรรม
2. **โสตศิลป์ (Audio Arts)** เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการฟัง ได้แก่ ดนตรี และวรรณกรรม (ผ่านการอ่านหรือร้อง)
3. **โสตทัศนศิลป์ (Audio Visual Arts)** เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการฟังและการเห็นพร้อมกัน ได้แก่ นาฏกรรม การแสดง ภาพยนตร์ ซึ่งเป็นการผสมกันของวรรณกรรม ดนตรี และทัศนศิลป์ บางแห่งเรียกศิลปะสาขานี้ว่า ศิลปะผสม (Mix Art)

งานศิลปะปัจจุบันนี้ส่วนมากไม่อยู่ในขอบเขตของสาขาใดสาขาหนึ่งอย่างเคร่งครัด ศิลปินทดลองผสมสื่อต่างๆเข้าด้วยกัน เพื่อให้ได้ผลของการแสดงออกและการรับสัมผัสสูงสุด เริ่มตั้งแต่การผสมกันระหว่างศิลปะที่ใช้เครื่องมือรับสัมผัสทางเดียวกันมาก่อน เช่น จิตรกรรมกับประติมากรรม ไปจนกระทั่งการผสมต่างสาขา เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี วรรณกรรม และนาฏกรรม งานบางชิ้นอาจมีกลิ่นและการสัมผัสทางกายเข้าไปผสมด้วย (ชะลูด นิมเสมอ, 2544)

ในบรรดางานทัศนศิลป์ทั้ง 3 ประเภท คือ งานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม จิตรกรรม หรือการเขียนภาพ เป็นงานที่มีกระบวนการสร้างสรรค์ที่ง่ายกว่างานทั้งสองประเภท ทั้งยังเป็นที่ยินยอมเขียนกันทั่วไป โดยเฉพาะเด็กจะได้รับการฝึกฝนให้มีประสบการณ์มาตั้งแต่ประถม เช่น วิชาการวาดเขียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอุปกรณ์การเขียนสามารถหาได้สะดวก เพียงแต่มีกระดาษ ดินสอ สีต่างๆ ก็สามารถเขียนเป็นภาพได้ แสดงรูปแบบ เรื่องราว ตามที่ต้องการแสดงออกได้ เห็นผลสำเร็จเร็ว ชื่นชมได้ทันที นับเป็นการแสดงออกที่ตรงไปตรงมา ตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละคน

นอกจากนี้ รูปแบบและเรื่องราวในงานจิตรกรรมก็สามารถแสดงออกได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในลักษณะรูปธรรมและนามธรรม ทั้งเรื่องราวที่เป็นอดีต ปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนเรื่องราวในศาสนาและเทพนิยาย สิ่งลึกลับต่างๆ โดยไม่มีข้อจำกัด (โกสุม สายใจ, 2544)

2.2 ทฤษฎีจิตรกรรม

ความหมายของ "จิตรกรรม"

มีนักการศึกษาหลายคนได้ให้ความหมายของคำว่า จิตรกรรม คือ ภาพเขียนและด้วยการขีดเขียนและการระบายสี โดยอาศัยอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการวาดภาพ เช่น ดินสอ พู่กัน จานสี เกรียงสี และอื่น ๆ โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดลงบนกระดาษ แผ่นไม้ ฝาใบ ฝาผนังและวัสดุอื่น ๆ ที่มีพื้นราบและองค์อุปกรณ์ดังกล่าวในการสร้างงานจิตรกรรมเป็นงานที่ละเอียดอ่อนที่ต้องอาศัยความคิดในการวางแผน การใช้วัสดุกลวิธีและความชำนาญในการทำงานให้ลุล่วงตามวัตถุประสงค์

จิตรกรรม หมายถึง ภาพที่ศิลปินแต่ละคนสร้างขึ้น ด้วยประสบการณ์ทางสุนทรียภาพและความชำนาญ โดยใช้สีชนิดต่างๆ เช่น สีน้ำ สีน้ำมัน สีฝุ่น ฯลฯ เป็นสื่อกลางในการแสดงออกถึงจินตนาการ...โดยสร้างงานบนพื้นระนาบ เป็นส่วนใหญ่ เช่น กระดาษ ผ้า ผนัง แผ่นไม้เพดาน ซึ่งศิลปินอาจเลือกรูปแบบในการสร้างสรรค์ เช่นแบบสัจนิยม (Realism) แบบอุดมคติ(Idealism) หรือแบบนามธรรม (Abstract)

Canaday (1980) ให้ความหมายของจิตรกรรมว่า เป็นการระบายชั้นของสีลงบนพื้นระนาบรองรับเป็นการจัดรวมกันของรูปทรงและสี เป็นโครงการเฉพาะตัวของศิลปินผู้สร้างผลงานเป็นถ้อยแถลง หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นถ้อยแถลงเพียงบางส่วนของปรัชญาแห่งยุคสมัยซึ่งแสดงออกในผลงาน และมันสามารถให้ความหมายเหนือสิ่งอื่นใดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลคนหนึ่งหรือยุค ๆ หนึ่ง ซึ่งมันถูกสร้างขึ้น

Chapman (1978) ให้ความหมายของจิตรกรรมว่า เป็นการแสดงออกของความรู้สึกส่วนบุคคลและเป็นรูปแบบศิลปะที่ทำโดยเจตนา และมีความสนุกเพลิดเพลิน

เริงชัย จงพิพัฒน์ (2513) ให้ความหมายคำว่า จิตรกรรม คือ การเขียนสี การระบายสีต่าง ๆ การละเลงสี หรือหมายถึงกิจกรรมของศิลปินที่เกี่ยวข้องกับสีโดยตรง หรือถ่ายทอดความรู้สึกของตนต่อสิ่งแวดล้อมด้วยสี บน ผิวหน้าระนาบ

นุกูล ชมภูนิช (2525) กล่าวว่า จิตรกรรม คือ งานที่สร้างสรรค์ด้วยสี โดยแสดงออกบนพื้นระนาบต่าง ๆ เช่น กระดาษ ฝาใบ ฯลฯ ด้วยวิธี ขีด เขียน ป้าย ระบาย หรืออื่น ๆ ด้วย เส้น สี โดยใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น ดินสอ ปากกา พู่กัน เกรียง นิ้วมือ หรือวัสดุอื่น ๆ ได้ทั้งนี้ให้เป็นไปตามความคิดสร้างสรรค์เป็นสำคัญ

วิรัตน์ พิชญไพบุลย์ (2528) กล่าวว่า จิตรกรรมคือการเขียนภาพและระบายสีต่าง ๆ หลาย ๆ สี สีที่นิยมใช้ ได้แก่ สีน้ำมัน สีน้ำ สีฝุ่น สีเครยอง และสีพลาสติก จากความหมายของคำว่าจิตรกรรม ข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า จิตรกรรม คือผลงานศิลปะการเขียน ภาพระบายสีบนพื้นระนาบต่าง ๆ โดยอาศัยวัสดุและเทคนิคตามความคิดสร้างสรรค์

สุชาติ เกาทอง (2535) จิตรกรรมเป็นทัศนศิลป์รูปแบบหนึ่งโดยมีโครงสร้างทางกายภาพของตัวมันเองเป็นศิลปะที่กินระวางเนื้อที่ (Space art) และมีลักษณะเป็น 2 มิติ คือ มีความกว้างและความยาว

อารี สุทธิพันธ์ (2532) ได้กล่าวว่า จิตรกรรม คือการระบายสีด้วยพู่กันหรือวัสดุที่มีสีบนระนาบรองรับต่าง ๆ กัน อาจจะระบายสีเดียวหรือหลายสีด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น จิตรกรรมสีน้ำ จิตรกรรม สีน้ำมัน เป็นต้น จิตรกรรมให้ความรู้สึกเกี่ยวกับมิติได้อย่างเดียวกับการวาดเขียน แต่ลักษณะต่างกัน เพราะวัสดุต่างกัน

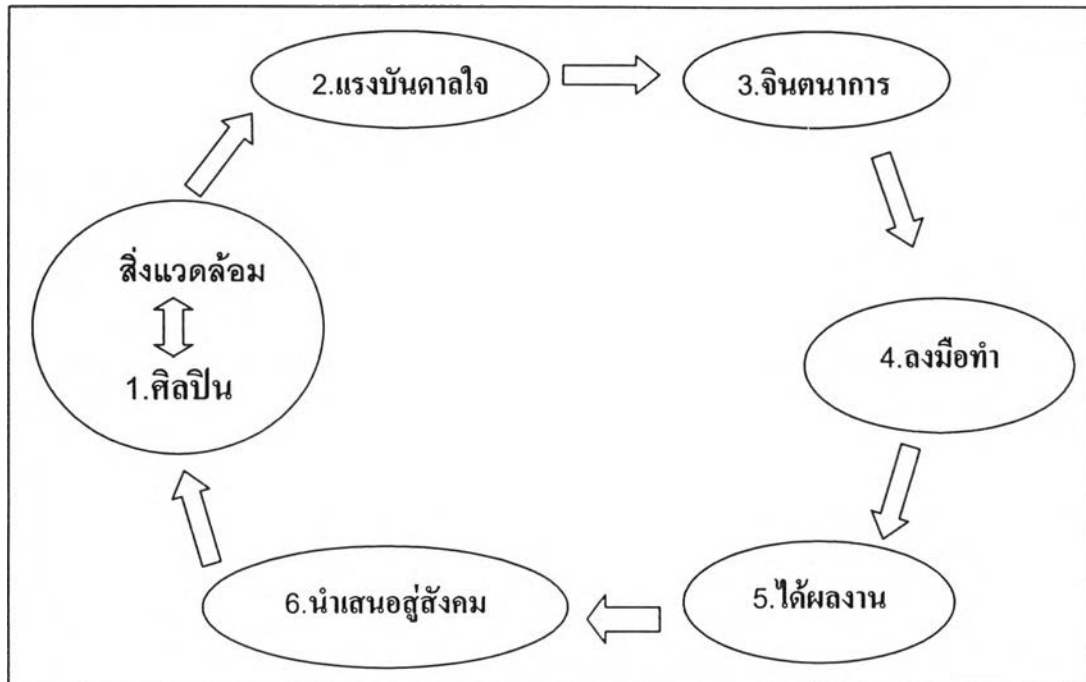
มะลิฉัตร เอื้ออานันท์(2545) ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตรกรรม ไว้ในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ ไว้ดังนี้ "จิตรกรรม (painting) หมายถึงการสร้างสรรคผลงานศิลปะ ซึ่งให้คุณค่าทางสุนทรีโดยระบายสีลงบนพื้นผิวของวัสดุอย่างชำนาญ วัสดุที่ใช้ในงานจิตรกรรมต้องเหมาะสมกับกลวิธีและต้องคงทนถาวร จิตรกร ต้องมีความรู้ในสิ่งที่เขาสร้างสรรค์อย่างถ่องแท้ จึงจะสามารถควบคุมการทำงานให้เกิดผลที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง จิตรกรรมอาจใช้ประกอบกับศิลปะประเภทอื่นเช่น จิตรกรรมฝาผนัง ใช้ประกอบกับงานสถาปัตยกรรม

อาจกล่าวสรุปความหมายจิตรกรรม คือ การขีดเขียน การระบายสีลงบนพื้นระนาบรองรับ ที่มีลักษณะเป็น 2 มิติ เป็นการจัดรวมกันของรูปทรงและสีที่เกิดขึ้น โดยการเตรียมการของศิลปินเป็นงานที่สร้างสรรค์ด้วยสี ได้แก่ สีน้ำมัน สีน้ำ สีฝุ่น สีเครยอง สีพลาสเทิล โดยใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการวาดภาพ เช่น ดินสอ พู่กัน จาน สี เกี๋ยงสี โดยถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดลงบนกระดาษ แผ่นไม้ ฝาผนัง และวัสดุอื่น ๆ ที่มีพื้นราบ มีเทคนิคตามความคิดสร้างสรรค์ เป็นการแสดงออกของความรู้สึกส่วนบุคคล

กระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม

งานจิตรกรรม เป็นผลมาจากประสบการณ์ของศิลปินอันเนื่องมาจากการรับรู้และการสัมผัสโลกภายนอก กับโลกภายในของศิลปิน กลั่นกรองด้วยจิตและสติปัญญา ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานซึ่งมีการสร้างงานดังนี้ (โกสุม สายใจ,2544)

แผนภาพแสดงกระบวนการสร้างงานจิตรกรรม (โกสุม สายใจ, 2544)

1. จิตรกร หรือ ผู้สร้างงาน (Artist) ในกระบวนการสร้างงานจิตรกรรมนี้ ตัวผู้สร้างงานถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างงานทั้งหมด โดยศิลปินอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม (ทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น) สิ่งเหล่านี้ กระตุ้น ปลูกเร้าให้ศิลปินสร้างงานตามที่ตนเองถนัด

2. แรงบันดาลใจ (Inspiration) คือ แรงดลใจให้คิด เป็นความรู้สึกอันเนื่องมาจากการได้สัมผัสสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ดลใจให้คิดอยากสร้างผลงานขึ้น ซึ่งมีอยู่ 2 ประเภท

2.1 แรงบันดาลใจภายนอก เป็นผลมาจากการได้รับรู้เรื่องราวจากโลกภายนอก และสังคมอันได้แก่

- ก. แรงบันดาลใจจากธรรมชาติ เช่น รูปร่าง รูปทรงตามธรรมชาติ ศิลปินอาจเลียนแบบ ดัดแปลงเพื่อนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของผลงาน
- ข. แรงบันดาลใจจากสังคม เช่น เหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้น สามารถนำมาใช้ป็นหัวข้อหรือเรื่องราวที่สะท้อนสภาพ สภาวะจิตใจ ของศิลปินในขณะนั้น
- ค. แรงบันดาลใจจากศิลปะในอดีต ผลงานศิลปกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอดีต ยังเป็นตัวกระตุ้น หรือแรงบันดาลใจให้แก่ศิลปินรุ่นหลังที่จะสร้างสรรค์งาน ซึ่งอาจจะเป็นการดัดแปลง ปรับปรุงแต่งให้แตกต่างออกไปได้

2.2 แรงบันดาลใจภายใน เป็นการถูกคิดขึ้นมาเองภายในใจ อยากที่จะทดลอง และสร้าง เพื่อแสวงหาความงามที่เหมาะสมกับยุคสมัยและความต้องการของตนเอง

3.จินตนาการ (Imagination) เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากแรงบันดาลใจ เป็นส่วนของการคิดสร้างสรรค์ ผู้รับงานรวมเข้าไว้กับแรงบันดาลใจ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกแล้ว แรงบันดาลใจเป็นเพียงส่วนกระตุ้นให้อยากทำงาน ต่อจากนั้นจินตนาการซึ่งเป็นโลกของศิลปินก็จะปรากฏตัวขึ้น เป็นการคิด ฝันรูปแบบ เนื้อหาที่จะทำ เกิดการจัดภาพ เทคนิค รวมทั้งวัสดุด้วย ขั้นจินตนาการถือว่าเป็นขั้นที่สำคัญเพราะจะปรากฏเป็นภาพพจน์ ก่อนที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานจริง

4.การลงมือทำ (Man made) การลงมือทำ เป็นการถ่ายทอดจินตนาการจากขั้นที่ 3 ให้ปรากฏเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ ซึ่งในขั้นตอนการลงมือทำนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้

4.1 การสร้างงานอย่างมีแบบแผน โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า โดยกำหนดเป็นภาพไว้ในใจ แล้วถ่ายทอดเป็นภาพร่าง หลากๆภาพ มีการปรับแต่งให้ได้ตามความต้องการแล้วเลือกภาพที่เหมาะสมที่สุดมาเป็นแบบในการเขียน

4.2 การสร้างงานโดยการลองผิดลองถูก กลุ่มนี้จะเป็นการสร้างงานด้วยวัสดุจริงโดยไม่มี การร่างไว้ก่อน คิด ตัดสินใจในขณะที่ทำ ถือเป็นการทำงานทดสอบความสามารถในการสร้างงานอย่างมาก

5.ผลงานสำเร็จ (Work of Art)

6. การนำเสนอผลงานสู่สังคม (Presentation) การนำเสนอผลงานในโอกาสต่างๆมักอยู่ในรูปแบบของ นิทรรศการ (Exhibition) เป็นการนำเสนอผลงานสู่ผู้ดูหรือสังคม

โครงสร้างจิตรกรรม (Structure of Painting)

โครงสร้างจิตรกรรม หมายถึง ส่วนประกอบที่ยึดเหนี่ยวกันด้วยแรงเชื่อมแน่นและแรงยืดหยุ่น (Cohesive and Elastic Force) ในลักษณะสมดุล ซึ่งแบ่งเป็นประเภทของโครงสร้างได้ 2 ประเภท คือ (1) โครงสร้างทางกายภาพ (Physical Structure) (2) โครงสร้างทางความคิด (Conceptual Structure) (โกสุม สายใจ,2544)

1. โครงสร้างทางกายภาพ หรือ โครงสร้างทางด้านรูปทรง หมายถึงส่วนประกอบที่ผสมกัน ทำให้เป็นจิตรกรรม

2. โครงสร้างทางความคิด หรือ โครงสร้างทางด้านเนื้อหาเรื่องราว หมายถึงความคิดของผู้สร้างที่ต้องการถ่ายทอดเป็นจิตรกรรมหรือความรู้สึกต่อโลกภายนอกของผู้สร้างที่ประสงค์จะบันทึกไว้ด้วยสีและรูปแบบ

โครงสร้างความคิดนี้มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางวัตถุเป็นอย่างยิ่งในเรื่องของความสัมพันธ์ในด้านเนื้อหาเรื่องราวและรูปร่างรูปทรงนี้ อารีย์ สุทธิพันธ์(2538)กล่าวว่า "...รูปทรงและเนื้อหาจะต้องสอดคล้องกัน...ศิลปะเป็นผลรวมของคุณค่าทางด้านเนื้อหาเรื่องราวและคุณค่าทางด้านรูปทรง คุณค่าทั้งสองอย่างนี้ประกอบกันอย่างกลมกลืน สุดแต่ที่ว่าสมัยใด สังคมใด จะนิยมอย่างไรเป็นอันดับแรก อันไหนเป็นอันดับรอง แต่จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปเสียมิได้" สอดคล้องกับที่อำนาจ เย็นสบาย(2522)ที่ว่า "...รูปแบบ และ เนื้อหาที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน แต่จะต้องสร้างทั้งสองสิ่งนี้ให้ เกิดขึ้นมาอย่างเป็นเอกภาพให้ได้ แม้จะเป็นเรื่องไม่ถนัดนัก ..." และเช่นเดียวกับที่ ชลุด นิรมเสมอ(2537) ได้กล่าวว่า "...เนื้อหากับรูปทรง ...ถ้าเป็นศิลปะอันยิ่งใหญ่ ...จะเข้มข้นรุนแรง ต่อเนื่องให้ความมึติ ผั่งใจ เน้นนานเป็นวันๆ ...เป็นความดีความงาม ความประสาน กลมกลืนกันไปหมด ถ้างานไม่เป็นศิลปะ เพราะรูปทรงไม่ทำงาน ไม่เป็น Aesthetic form เนื้อหาทางศิลปะจึงไม่มี ... หรือให้การรับรู้แก่เราได้เพียงตื้นๆ เพราะรู้ว่าเป็นเรื่องอะไรเท่านั้น เช่นรู้ว่าเป็นภาพแม่กับลูก แต่เราจะไม่ได้รับไม่สัมผัสความรัก ความผูกพันระหว่างแม่กับลูก ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในงานนั้นเลย

เนื้อหาเรื่องราวของจิตรกรรมที่ศิลปินได้นำเสนอ มีอยู่มากมาย ทั้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับสิ่งที่มองเห็นได้ จับต้องได้เป็นรูปธรรม และเรื่องราวที่มองไม่เห็น เรื่องราวที่เป็นนามธรรม กับความรู้สึกต่างๆ ความเชื่อถือ หรือศาสนา สามารถสรุปจำแนกออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ได้ดังนี้ (โกสุม สายใจ,2544)

1. เรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นการแสดงความประทับใจในความงามของธรรมชาติ มักสร้างเป็นรูปทรงตามความเป็นจริง เช่น ทิวทัศน์ คนเหมือน หุ่นนิ่งเป็นต้น เป็นภาพที่มีเนื้อหาเข้าใจง่าย
2. เรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา และวรรณคดี เป็นภาพที่เกิดจากความเชื่อเป็นสัญลักษณ์เหนือธรรมชาติ เป็นเนื้อหาที่มีอยู่ในงานจิตรกรรมมาแต่โบราณ แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่มนุษย์มีความเชื่อถือในยุคสมัยนั้นๆ รวมถึงภาพเขียนที่พบเห็นในงานจิตรกรรมไทยด้วย
3. เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และประวัติศาสตร์ เป็นการแสดงเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ ราชวงศ์ และบุคคลสำคัญ ถือเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่ายิ่ง มีปรากฏทั้งในอารยะธรรมตะวันตก และตะวันออก

4. เรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นการนำเอาเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นจริงในสังคมมา นำเสนอในรูปแบบของงานจิตรกรรม
5. เรื่องราวเกี่ยวกับความรู้สึกต่างๆ เป็นการเขียนภาพโดยการใช้ส่วนประกอบทางศิลปะ (เส้น สี รูปร่าง น้ำหนักอ่อนแก่ พื้นที่ว่าง)มาใช้ ให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกตามที่ศิลปิน ถ่ายทอดหรือกำหนดไว้

ประเภทของจิตรกรรม

สุชาติ เถาทอง (2535) การจัดแบ่งประเภทของจิตรกรรมเพื่อเป็นเนื้อหา หรือเรื่องราวในการกำหนดเป็นหัวข้อในการเรียนการสอนทางศิลปะออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. จิตรกรรมที่มีพื้นฐานมาจากธรรมชาติ

จุดมุ่งหมายหลักจะเป็นไปในลักษณะทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และข้อมูลจากแบบ ในธรรมชาตินำมาวิเคราะห์ กลั่นกรอง และแสดงออกในงานจิตรกรรม ตามแนวความคิด ความรู้สึก ตลอดจนจินตนาการเฉพาะบุคคล จิตรกรรมในหัวข้อนี้อาจแบ่งออกได้อีกตามลักษณะของเรื่องราวได้เป็น 4 ประเภทคือ

(1) ภาพหุ่นนิ่ง (Still – Life painting) เป็นภาพเขียนที่มีวัตถุหรือหุ่นที่เคลื่อนไหวไม่ได้ เช่น ผลไม้ ดอกไม้ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ หรืออาจจะใช้รูปหุ่นอื่นๆ อีกตามความเหมาะสม อาทิ เช่น เศษโลหะ พลาสติก ซึ่งขึ้นอยู่กับเจตนา หรือความคิดในการสอน เศษเหล็กเก่าๆ อาจจะศึกษา เรื่องของสี ความผูกพันหรือศึกษาทางเทคนิค อันมีความจำเป็นต้องพัฒนาไปตามกาลเวลาด้วย ภาพหุ่นนิ่งจะเป็นวิธีแสดงความรู้สึกอย่างหนึ่งของวัตถุกับแสงเงาในรูปแบบและลักษณะต่างๆ

(2) ภาพทิวทัศน์ (Landscape painting) เป็นจิตรกรรมที่แสดงเกี่ยวกับภูมิประเทศ บรรยากาศ และเวลา ซึ่งมีพื้นที่แสดงเกี่ยวกับทิวทัศน์ ดิน ต้นไม้ มากกว่าจำนวนพื้นที่ที่แสดงเกี่ยวกับน้ำทะเล หรืออากาศ หรือทิวทัศน์ หมายถึงเนื้อที่ซึ่งธรรมชาติครอบคลุมอยู่ทุกส่วนต้องมีความสัมพันธ์กันกับส่วนอื่นๆ และกับเนื้อที่ทั้งหมด

(3) ภาพทะเล (Seascape painting) เป็นจิตรกรรมที่มีบริเวณที่เป็นพื้นน้ำทะเล มากกว่าบริเวณส่วนอื่นๆ ทั้งภาพ และส่วนมากจะแสดงเกี่ยวกับบรรยากาศชายทะเล หิน ต้นไม้ หาดทราย หรือจะมีเรือ และนกประกอบด้วยก็ได้เพื่อความเหมาะสมของการแสดงออกและความรู้สึก

(4) ภาพคน (Portrait – Figure – Nude painting) เป็นการเขียนภาพจิตรกรรมเกี่ยวกับการเขียนภาพคนเหมือน หรือภาพคนครึ่งตัว (portrait) อาจกล่าวว่าตั้งแต่เหนือเข็มขัดขึ้นไปโดยประมาณ แต่ถ้าเขียนภาพคนทั้งตัว (Figure) หมายถึงการแสดงให้เห็นตั้งแต่หัวจรดปลายเท้า

รูปแบบในการแสดงออกในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเขียนในห้อง จึงมักจะแสดงส่วนประกอบอื่นๆ ประกอบได้บ้างตามความเหมาะสม คล้ายๆ วิธีของหุ่นนิ่ง หรือจะไม่แสดงก็ได้ เน้นเฉพาะรูปแบบของคนเท่านั้น

2. จิตรกรรมตามหัวข้อกำหนด

หลักการสำคัญของจิตรกรรมประเภทนี้จะเป็นการแสดงออกของความคิด ความรู้สึก และจินตนาการเฉพาะบุคคลอย่างอิสระ การกำหนดหัวข้อนี้ก็เพื่อเป็นการกำหนดแนวคิด และจุดมุ่งหมายเพื่อจะได้มีการศึกษาค้นคว้า หาความรู้ หาข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ที่แตกต่างไปจากจิตรกรรมประเภทแรก

ข้อควรพิจารณาในงานประเภทนี้ก็คือ ต้องเข้าใจว่าจิตรกรรมเป็นทัศนศิลป์สาขาหนึ่งที่มนุษย์สื่อความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ด้วยการเห็นเป็นเส้น สี น้ำหนัก พื้นผิว รูปทรง พื้นที่ว่าง ฯลฯ ที่มาประสานกันอย่างมีระเบียบ เป็นผลงานทางรูปธรรมหรือนามธรรมก็ตาม เรื่องราวต่างๆ ในงานจะเป็นส่วนประกอบที่มีความสำคัญรองลงมาจากการใช้ข้อมูลธาตุทางทัศนศิลป์ การทำงานตามหัวข้อกำหนดนี้ต้องไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องราวจนเกินไป แต่เรื่องราวนั้นจะเป็นจุดบันดาลใจในการทำงานจิตรกรรมมากกว่า มิฉะนั้นอาจจะกลายเป็นเพียงภาพประกอบเรื่องเท่านั้น

อาจกล่าวสรุปได้ว่าการจัดแบ่งประเภทของจิตรกรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาโดยแบ่งแนวความคิดในการแบ่งประเภทจิตรกรรมได้เป็น 2 ประเภท คือ จิตรกรรมที่มีพื้นฐานมาจากธรรมชาติ จิตรกรรมตามหัวข้อกำหนด ผู้เรียนควรมีจุดหมายในการทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้และข้อมูลจากแบบในธรรมชาตินำมาวิเคราะห์ และแสดงออกในงานจิตรกรรมตามแนวความคิดความรู้สึก ตลอดจนจินตนาการเฉพาะบุคคลอย่างอิสระ จิตรกรรมที่เป็นทัศนศิลป์สาขาหนึ่งที่ทำให้มนุษย์สื่อความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ด้วยการเห็นเป็นเส้น สี น้ำหนัก พื้นผิว รูปทรง พื้นที่ว่าง ฯลฯ ที่มาประสานกันอย่างมีระเบียบอาจเป็นผลงานทางรูปธรรมหรือนามธรรมก็ตาม

อิทธิพลต่อการสร้างงานจิตรกรรม

อิทธิพลบางประการเป็นตัวกำหนดแนวทางให้นักออกแบบปรับแต่งให้เป็นไปตามอิทธิพลนั้นๆ ทำให้ศิลปินสร้างงานจิตรกรรมให้มีความงามมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม(โกสุ่ม สายใจ,2544)

1.ความเชื่อ (Be live) ความเชื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ ทั้งความคิด การแสดงออกและการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะงานศิลปกรรม มีรูปแบบความงามหลายแบบที่เกิดจากพลังแห่งความศรัทธา ในความเชื่อเรื่องต่างๆ รูปแบบความงามอันเนื่องมาจากความเชื่อถือ จะ

ปรากฏความงามตามความคิดของช่างในยุคนั้นผสมกับฝีมือ และเครื่องมือที่ยังไม่ค่อยมีคุณภาพมากนัก

2. การค้นพบวัสดุและ เทคนิควิธีการใหม่ๆ ในอดีต มีวิธีการเขียนภาพบนฝาผนังโดยใช้เทคนิคธรรมชาติ ในสมัยโรมันมีการค้นพบวิธีการเขียนภาพที่ทำให้ติดแน่นและทนนานบนผนังด้วยการฉาบปูน เรียกว่าภาพเฟรสโก ดังนั้นเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาพัฒนาเทคโนโลยี ทางวิทยาศาสตร์ย่อมมีส่วนในการนำมาสร้างสรรค์วัสดุและเทคนิคในการสร้างผลงานจิตรกรรม อยู่เสมอ

3. อิทธิพลของศิลปกรรมในอดีต รูปแบบของศิลปกรรมในอดีตมีผลโดยตรงกับการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมของศิลปินยุคใหม่ที่มักจะศึกษาเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ การตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากรทำให้การศึกษาศิลปะในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากศิลปะตะวันตกไปโดยปริยาย แม้จะมีศิลปินบางคนพยายามนำรูปแบบของศิลปะไทยประเพณีมาสร้างสรรค์ใหม่ แต่การเกิดของศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art) ในยุโรป กลับมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์งานของศิลปินไทยมากกว่าการนำศิลปะดั้งเดิมมาสร้างสรรค์ใหม่

4. ลักษณะเฉพาะตัวของศิลปินแต่ละบุคคล ลักษณะเฉพาะหรือความเป็นตัวของตัวเองของศิลปินแต่ละคนทำให้มีรูปแบบความงามในงานจิตรกรรมต่างกันแม้ว่าจะได้รับการศึกษาพื้นฐานมาในระดับเดียวกัน จากครูคนเดียวกัน แต่ความคิดและความรู้สึกทางความงามที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้คนจดจำลักษณะของศิลปินที่ชื่นชอบได้รูปแบบและเทคนิคทางศิลปะ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผลงานของศิลปินแตกต่างกันเป็นความคิดสร้างสรรค์ เป็นลักษณะเฉพาะของตัวเอง นอกจากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสืบทอดกันได้ โดยเฉพาะรูปแบบและเทคนิคของศิลปินผู้มีชื่อเสียง

วิธีการสอนวิชาจิตรกรรม

ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาจิตรกรรม ระดับอุดมศึกษานั้นมีรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในรายวิชา และการกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนในภาพรวม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น วิชาจิตรกรรมถูกจัดอยู่ในลักษณะของรายวิชาศิลปะปฏิบัติที่มีวิธีการสอนดังต่อไปนี้ (พาเทอรากิส , 1979 อ้างถึงใน อำไพ ตีรณสาร, 2545)

1. การสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Art Approached Experimentally)

มีแนวความคิดที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น จากแนวการสอนที่มีอยู่นั้น มักเน้นการกำหนดผลสำเร็จของการสอนเน้นอันไว้ล่วงหน้า เช่น วาดภาพทิวทัศน์ หรือ ปั้นภาชนะ เป็นต้น และเรียนรู้อจะเป็นแบบการในข้อเท็จจริง ข้อความรู้ หรือทฤษฎีต่างๆ การสอนในลักษณะ

ดังกล่าวนี้ จะจบในตัว ในแต่ละตอน และไม่ได้ช่วยส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นวิชาการ จึงแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ที่ดียิ่งขึ้น จึงเกิดแนวโน้มมาให้ความสนใจการจัดการเรียนการสอนที่เน้น ประสบการณ์ โดยการทดลอง การลงมือปฏิบัติจริง และกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งผลจากการ สอนแนวนี้ผู้เรียนจะพัฒนาทั้งด้านทักษะ และความเข้าใจ

ลักษณะการสอนเชิงประสบการณ์นี้ประกอบด้วยขั้นตอนในการเรียนรู้หลายอย่างด้วยกัน กล่าวคือ การสำรวจ การแสวงหาความเป็นไปได้ต่างๆ การสรุปเป็นสมมติฐาน และการทดสอบ สมมติฐาน เพื่อการยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐาน ซึ่งวงจรการเรียนรู้นี้จะต่อเนื่องกันไป ไม่มีวัน จบสิ้น วิธีดำเนินการเรียนรู้ตามวงจรนี้จะเกิดจากการสังเกต เปรียบเทียบ แยกแยะ และการหา ความสัมพันธ์ในแง่มุมใหม่ๆ ของเรื่องราว สื่อ และกระบวนการต่างๆ

คุณค่าของการสอนแนวนี้ นอกจากจะเป็นการพัฒนาทักษะ และความเข้าใจแล้ว ยังช่วย สร้างทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการทำงาน เพราะผลลัพธ์ของการเรียนรู้เปิดกว้างและไม่มีกำหนด คำตอบ หรือผลลัพธ์ที่ตายตัวไว้ล่วงหน้า ทำให้รู้สึกว่าการเรียนการสอนเป็นการท้าทาย ทำให้เกิด ความตื่นตัวอยู่เสมอ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้ผู้เรียนกล้าเสี่ยงในการตัดสินใจ การ ยอมรับข้อจำกัดต่างๆ ตลอดจนการยอมรับความล้มเหลว หรือความผิดพลาด โดยมองว่าเป็น เพียงขั้นตอนหนึ่งในขบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองต่อไปมิใช่เป็นบทสรุปตนไร้ความสามารถ และทำให้เกิดความมั่นใจในความสามารถของตนเอง

2. แนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง (The Artist as Model)

แนวความคิดนี้เกิดจากความพยายามที่จะจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้ใกล้กับ การทำงานศิลปะในโลกอาชีพ ในชีวิตให้มากที่สุด กล่าวคือการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสและ ได้เรียนรู้ชีวิต และกระบวนการทำงานในอาชีพทางศิลปะจากศิลปินจริงๆ การเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วย วิธีการสอนในแนวนี้ ผู้เรียนจะได้สัมผัสประสบการณ์ตรง แทนที่จะเรียนแบบทฤษฎี เช่น จากการบอกกล่าวจากครู หรือการอ่านตำรา การสัมผัสนั้น จะเป็นทั้งทางด้านกระบวนการทำงาน ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกของศิลปิน

กิจกรรมของแนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง ได้แก่

1. การทำความรู้จักศิลปินจริงๆ
2. การสังเกตการทำงานศิลปะ
3. การสนทนาหาความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
4. การประยุกต์วิธีการของศิลปินมาใช้ในการทำงานของตน
5. การขอคำแนะนำ

6. การวิเคราะห์งานของตน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ

สิ่งที่ผู้เรียนจะเรียนรู้จากศิลปินที่สำคัญๆคือลักษณะการทำงานศิลปะและบุคลิกลักษณะของตัวศิลปินตามรายละเอียดดังนี้ คือ

ลักษณะการทำงานศิลปะ

1. ขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่เริ่มหาแนวคิด แรงบันดาลใจ การแสดงออก จนถึงขั้นทำสำเร็จ เป็นผลงานในที่สุด
2. ทักษะ และความชำนาญในการใช้สื่อ และอุปกรณ์ต่างๆ
3. การทำงานอย่างมีเป้าหมาย ความพยายามควบคุมสมาธิในการทำงานให้ตรงประเด็นที่ตรงประเด็นที่ต้องการ และสร้างความก้าวหน้าในการทำงาน
4. ความพยายามพัฒนาความคิดของตนเองจากจุดหนึ่งๆ หรือจากงานชิ้นหนึ่งๆ โดยจะพัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ในการทำงานชิ้นต่อไปหรือในการทำงานชิ้นต่อไป
5. การรู้จักวิเคราะห์ วิวิจารณ์ และ ประเมินผลการทำงานของตนในแต่ละขั้นตอน
6. ความเป็นอิสระในด้านความคิด และการแสดงออก

บุคลิกลักษณะของศิลปิน

1. การเป็นคนที่เปิดกว้าง ใคร่ต่อการสัมผัส รับรู้สิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ
2. การเป็นคนที่มีประสาทสัมผัสพิเศษ คือ มีความไวต่อการรับรู้
3. การเป็นคนที่มีประสบการณ์เชิงสุนทรีย์
4. การทุ่มเทชีวิตในการสังเกต สัมผัส และการแสดงออก
5. การเป็นคนชอบแสวงหา ค้นพบ สังเคราะห์ วิเคราะห์ และสร้างสรรค์
6. การเป็นคนที่มีทักษะ ความชำนาญเชิงเทคนิค
7. การเป็นคนที่มีกำลังใจทุ่มเทต่องานหนัก และมีความต่อเนื่อง
8. การเป็นคนที่ยึดมั่นต่อการทำในสิ่งที่แปลกใหม่ และไม่คุ้นเคย โดยไม่กังวลต่อความล้มเหลว อาจเกิดขึ้น
9. การเป็นคนที่ยึดมั่นบังคับ และจัดระเบียบจิตใจของตน

รูปแบบของการจัดโครงการสอนอาจทำได้ 2 วิธี คือ รูปแบบแรก คือ การมีศิลปินมาประจำการและทำงานอยู่ในโรงเรียน เป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันนานพอสมควร อาจจะเป็นตลอดภาคการศึกษา หรือตลอดปีการศึกษา แล้วแต่ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จุดสำคัญ

อยู่ที่การคัดสรรศิลปินที่สามารถสนองต่อจุดมุ่งหมายของโครงการ ทั้งนี้ควรคำนึงถึงการเป็นที่ยอมรับของสังคมในด้านความสามารถ และผลงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความประทับใจต่อผู้เรียนในเบื้องต้น นอกจากนั้นแล้ว ควรพิจารณาลักษณะ และกระบวนการทำงานที่สมควรเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียน และสิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ บุคลิกภาพส่วนตัวของศิลปิน ควรมีความอบอุ่น เปิดกว้างที่จะให้ผู้เรียนได้สัมผัส และสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างใกล้ชิด

การจัดโครงการตามความเหมาะสมกับเวลาระยะสั้น และการมีงบประมาณที่จำกัด คือ แทนที่จะเชิญศิลปินมาประจำที่โรงเรียน ก็อาจใช้วิธีเชิญศิลปินมาเป็นครั้งคราว หรือจัดทัศนศึกษาพาผู้เรียนไปเยี่ยมชมการทำงานของศิลปิน ณ สถานที่ทำงานของศิลปินเอง

ข้อดีในการใช้วิธีที่สองนี้คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสศิลปินหลายๆ คน เพื่อสังเกตการใช้ทักษะ และความชำนาญที่หลากหลายกันออกไป แต่มีข้อจำกัด คือ การขาดความลึกซึ้งและขาดความต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุปว่าเป็นการศึกษาแนวกว้าง ในขณะที่วิธีแรกนั้น เป็นการศึกษาแนวลึก

บทบาทหน้าที่ของครูในการจัดการสอนในแนวที่มีศิลปินเป็นแบบอย่างนี้ คือ เป็นผู้ที่แสวงหา และคัดสรรศิลปินที่มีลักษณะที่ต้องการ คือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น ต้องการเน้นการแสดงออกที่แปลกใหม่ ต้องการเน้นการเป็นผู้มีทักษะ ความชำนาญในการใช้สื่อเฉพาะอย่าง นอกจากนั้นแล้ว ครูยังมีหน้าที่ประสานงานกับศิลปินระหว่างการสอน โดยควรไวต่อความรู้สึกของผู้เรียน และเปิดการสนทนาให้เกิดขึ้นระหว่างศิลปินกับผู้เรียน

3. การสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered approaches)

หลักการพื้นฐานสำหรับการสอนแนวนี้ คือ การให้ความสำคัญต่อลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละบุคคล กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันในแต่ละคน ในหลายด้านเป็นต้นว่า ด้านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความสนใจ ระดับสติปัญญา ทักษะ และความถนัด การแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก และความไวต่อการรับรู้ ควรมองการสอนในแง่ของการถ่วงดุลระหว่าง บทบาทหลักของครู กับการปล่อยให้ผู้เรียนแสดงออกโดยเสรี (Self-expression)

การสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้ มี 2 แบบ คือ แบบเปิดเสรี (Open classroom) และแบบแนวลึก (In depth Approach) ทั้ง 2 แบบนี้ต่างก็เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียนแต่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันออกไป ดังรายละเอียดดังนี้

3.1 แบบเปิดเสรี เป็นการสอนที่เริ่มต้นใช้ในประเทศอังกฤษ โดยให้ผู้เรียนมีบทบาท ในตนเองอย่างเต็มที่ที่กล่าวคือ ผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ และจะเป็นผู้วางแผนและ

ดำเนินการเรียนด้วยตัวเอง ส่วนบทบาทของครูนั้น จะเน้นการเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือก และครูจะป้อนคำถามต่างๆ ที่ท้าทาย กระตุ้นความคิดและทำให้ผู้เรียนสามารถ สรุปความสนใจ และความต้องการของตนเองได้อย่างชัดเจน หรือครูอาจปล่อยให้ผู้เรียนคิด และลงมือทำงานตามลำพังโดยอิสระหากผู้เรียนต้องการ และครูจะมีส่วนช่วยแนะนำ หรือให้ข้อเสนอแนะเท่านั้น

3.2 แบบการศึกษาแนวลิค เป็นการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอีกแบบหนึ่งโดยการให้ความสำคัญ ต่อศักยภาพทางศิลปะของผู้เรียนของแต่ละบุคคล ในขณะที่แบบแรก ซึ่งได้แก่แบบเปิดเสรีนั้นเป็นการ ให้อิสระแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่ และบทบาทของครูเสมือนหนึ่งเป็นผู้ช่วยเหลืออยู่ ภายนั้น แบบการศึกษาแนวลิคนี้ ถึงแม้ว่าจุดศูนย์กลางจะอยู่ที่ตัวผู้เรียน แต่การเรียนการสอนจะเป็นในรูปที่ครูมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเสนอขั้นตอนและการแนะนำให้ผู้เรียนสามารถ ดำเนินการ และวิเคราะห์ ประเมินผลการทำงานในแต่ละขั้นตอน ขั้นตอนที่ครูสามารถช่วยแนะนำ ได้แก่

1. ให้ผู้เรียนหัดสังเกตตนเองในการแสดงออกทางศิลปะ ทั้งในระหว่างที่กำลังทำงาน และในผลงานของตนเองในที่สุด
2. ให้ผู้เรียน บันทึกข้อดี ข้อเสียของการปฏิบัติงาน และการแสดงออกทางศิลปะ
3. ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์แนวทางการแก้ปัญหาในการทำงานศิลปะของตนเองในอดีต หรือของผู้อื่น มาใช้ในการแก้ปัญหา
4. ให้ผู้เรียนหัดแก้ปัญหาในด้านการใช้สื่อศิลปะที่ตนเลือก
5. ให้ผู้เรียนหัดวิเคราะห์ปัญหา และความสำเร็จของตน
6. เกิดการเรียนรู้ ข้อคิด และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน และความก้าวหน้า ของตน

7. การมีส่วนร่วมอภิปรายปัญหาทางกระบวนการและผลงานของตนและของผู้อื่น โดยสรุปแล้ว บทบาทของครู คือช่วยนำทางให้ผู้เรียนไปสู่การขยายกรอบความคิด ในตัว ผู้เรียนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และช่วยเจาะเข้าไปถึงศักยภาพในการเรียนศิลปะของผู้เรียน แต่ละบุคคล ซึ่งคุณค่าของการสอนแบบเปิดเสรีนี้ คือการตอบสนองความต้องการ และความพอใจ ของผู้เรียนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนกระตุ้นตนเองในการเรียน รู้จักการสรุปความคิด และวางแผนการทำงานนั้นคือ การรับผิดชอบตัวเอง ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองและเป็นการเปิดโอกาสให้ ผู้เรียนสำรวจค้นหาและรู้จักตนเอง

ข้อควรคำนึงในการจัดการสอนแบบเปิดเสรีนี้ มีดังนี้

1. ลักษณะการสอนศิลปะโดยทั่วไปแล้ว มักเป็นการปฏิบัติ (studio learning) ดังนั้นหากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำความเข้าใจของแต่ละบุคคลแล้ว อาจมีความหลากหลายสูง ยากต่อการควบคุมดูแล และสิ่งที่ตามมาคือหย่อนเรื่องระเบียบวินัย ตลอดจนการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งอาจทำให้ผู้บริหารไม่พอใจ หรือไม่ให้ความสนับสนุนเท่าที่ควร

2. การเรียนรู้ที่ฟังประสงค์อาจถูกมองข้าม หรือถูกทอดทิ้ง ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะ การสัมผัส และมีประสบการณ์ตรงต่อการทำงานศิลปะในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วเราให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเลือกทำงานในเรื่องที่ตนสนใจ ซึ่งผู้เรียนอาจเลือกซ้ำๆ เฉพาะในสิ่งที่ตนชอบ

3. โอกาสที่ครูจะช่วยเสริมสร้างความสามารถทั้งทางด้านการรับรู้ และการปฏิบัติ นั้นจะมีจำกัด มิเช่นนั้นแล้ว อาจกลายเป็นว่าครูเข้าไปก้าวก่ายความคิด และการทำงานของผู้เรียน

4. การศึกษาแบบประสมประสาน (Interdisciplinary Studies)

หลักการสำคัญคือ ความเชื่อที่ว่าการศึกษากว้างขวางเท่าชีวิต ซึ่งส่วนประกอบชีวิตนั้นรวมปัจจัยต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างมากมาย เช่นการกิน การอยู่ และการอยู่ในสังคม ดังนั้น ในส่วนของการศึกษาจึงควรมีการประสมประสานศาสตร์ต่างๆ จากแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ในแต่ละศาสตร์นั้น ควรมีความลึกซึ้งเพียงพอด้วย มิฉะนั้น เมื่อนำมารวมกันแล้ว ภาพรวมจะไม่ค่อยชัดเจน และเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างผิวเผินเท่านั้น ในการจัดการเรียนการสอน ผู้ห้องเรียนจริงนั้น จะต้องคำนึงถึงการประสมประสานกันระหว่างศาสตร์ต่างๆ อย่างแท้จริงแทนที่จะเป็นเพียงการปะติดปะต่อเรื่องเข้าด้วยกันโดยการนำเสนอในชั้นเรียนทีละเรื่องโดยอาจไม่มีความสัมพันธ์กันโดยตรง การสอนแบบให้ผู้สอนเป็นทีมนั้น จะต้องร่วมกันสอนทีละช่วง ดังนี้ในบางครั้ง มีครูสอนเพียงคนเดียวอาจสามารถประสมประสานกันได้ดีกว่ามีครูสอนหลายๆ คนเสียอีก ทั้งนี้โดยอาจเพียงใช้วิธีเชิญวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะมาเสริมความรู้ในบางเรื่องก็พอ

รูปแบบการสอนประสมประสานนี้สามารถทำได้หลายวิธี ซึ่งจะขอเสนอแนะในที่นี้ไว้ 2 วิธีคือการให้ครูกับผู้เรียนร่วมมือกัน และการนำหลักสูตรระยะสั้น

วิธีที่ 1 ครูกับผู้เรียนจะร่วมมือกันพัฒนาแผนการเรียนการสอนโดยครูจะเริ่มต้นด้วยการแนะนำศาสตร์ต่างๆ แล้วจึงประชุมวางแผนกันกับผู้เรียนถึงเรื่องต่างๆ ที่จะจัดอยู่ในโครงการหลักการสำคัญในการดำเนินการดังกล่าวคือจะต้องมีความยืดหยุ่นสูงในการตัดสินใจวางแผนและครูต้องสามารถนำผู้เรียน ไปสู่ข้อสรุปที่ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับของทุกๆ ฝ่าย

วิธีที่ 2 การจัดหลักสูตรระยะสั้นนั้นโดยหลักการแล้วเพื่อเป็นการกระตุ้นความคิดใหม่ๆ และสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนซึ่งต่างจากวิธีแรกในแง่ที่ว่าครูจะเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเอง ยกตัวอย่างเช่นเรื่องการถ่ายทำภาพยนตร์จะประกอบไปด้วยการรวมความรู้หลายๆ แขนงด้วยกัน เช่น เทคนิคการถ่ายทำ การจัดการ การแสดง การจัดแสง เสียง การออกแบบเครื่องแต่งกาย

ผู้สอนจะประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่างๆ มาร่วมกันให้ความรู้แก่ผู้เรียน เช่น ช่างกล้อง ผู้กำกับการแสดง นักออกแบบ และนักแสดง เป็นต้น ไม่ว่าจะจัดการเรียนการสอนโดยวิธีใดก็ตาม หากจะได้บรรลุผลแล้วจะต้องคำนึงถึงการสื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประการแรกคือ การสื่อสารกับผู้เรียนครูจะต้องชี้แจงโครงการให้ผู้เรียนได้รับรู้ อย่างชัดเจน ปลูกฝังการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เรียน ทั้งในหมู่ผู้เรียนด้วยกันเอง กับครูและบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ครูต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความเป็นตัวของตัวเองให้คำนึงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละคน และต้องส่งเสริมความรับผิดชอบ และการตัดสินใจอย่างมีหลักการ

วิธีที่ 3 การสื่อสารในกลุ่มผู้ร่วมงานของครู ควรมีการประชุมการวางแผนร่วมกัน จัดสรรเวลา และเตรียมความพร้อมในด้านอุปกรณ์ และสถานที่ ตลอดจนการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน

1. การจัดหลักสูตรนั้น ควรเน้นการเป็นหลักสูตรแบบที่มีประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลาง (Idea-centered) มากกว่าการเรียนการสอนโดยทั่วไป หรือการวางแผนตามกำหนดที่จัดไว้ล่วงหน้า อย่างเบ็ดเตล็ด
2. ควรมองว่าหลักสูตรเป็นกลาง เนื่องจากมีจุดมุ่งเน้นไปที่การใช้ประเด็นความคิดเป็นศูนย์กลาง ตามที่กล่าวไปแล้ว ดังนั้นจึงไม่ขึ้นกับหน่วยงานใด โดยเฉพาะในแง่ของการบริหาร
3. ควรจัดเตรียมงบประมาณ และค่าใช้จ่ายที่เป็นเอกเทศ ไม่เกี่ยวพันกับหลักสูตรอื่นใด
4. ควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างทีมผู้สอน และผู้เรียนอย่างแท้จริง
5. การประเมินผลควรเป็นแบบ ผ่าน/ไม่ผ่าน มากกว่าการให้ระดับคะแนนเป็นเกรด ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วม หรือจุดยืนของผู้เรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกันออกไป

6. ควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหาร เพราะต้องมีการทำงานกับบุคลากรจากหลายงาน และต้องมีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นเอกเทศ
7. ควรได้รับความร่วมมือ และการเล็งเห็นคุณค่า และความสำคัญจากบุคคลต่างๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
8. การดำเนินงาน ควรมีความยืดหยุ่นสูง พร้อมทั้งจะปรับแนวทางตามความสนใจ และตามความเหมาะสม
9. ควรมีการจัดกิจกรรมในรูปแบบที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวการสอนแบบประสมประสานนี้ สายวิชาทางศิลปะควรเป็นผู้นำความคิดนี้มาใช้ เพราะเหมาะสมกับลักษณะวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับศิลปะ ซึ่งโยงไปสู่แทบทุกแง่มุมของชีวิต เกี่ยวข้องกับบุคคลโดยภาพรวม ทั้งด้านพุทธินิสัย จิตพิสัยและทักษะ กล่าวคือจะช่วยหล่อหลอมสติปัญญา อารมณ์ และความรู้สึก เป็นหนทางต่อการนำมาซึ่งความรู้

โรเบอ์สันและแมคแดเนียล (Roberson and Mcdaniel,1999) กล่าวถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิชาครูเพื่อใช้ในการสอนวิชาจิตรกรรม มีการเริ่มพัฒนาเมื่อได้พบข้อมูลว่า จิตรกรรมเป็นระบบของภาพที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ จิตรกรรมไม่ได้เป็นเพียงการรวบรวมเทคนิคและหลักการใช้รูปทรงเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัสดุ เทคนิค รูปทรง และส่วนของความรู้ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการนำเสนอความคิดของตนเองได้ จากสิ่งที่เรียนรู้จากการปฏิบัติการสร้างงานจิตรกรรม จนทำให้เกิดความชำนาญ ผู้เรียนในช่วงเริ่มต้นควร จะเข้าใจลักษณะ ความหมายของจิตรกรรม และควรจะพิจารณาว่าอะไรคือ ความสามารถของพวกเขาที่ต้องการแสดงออก ผู้เรียนในหลักสูตรของเรามีความชำนาญในด้านเทคนิคที่เพิ่มมากขึ้น และค้นพบรูปทรงใหม่ๆ ซึ่งทำให้ผลงานของพวกเขามีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น

การสอนจิตรกรรมในทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก สังคมมีส่วนสำคัญ กำหนดความหมายของศิลปะ เพื่อศิลปะ (Art – for Art's – sake) ผู้สอนจำนวนมากยังคงมีการเรียนการสอนจิตรกรรม ตามระเบียบแบบแผนของตัวตะวันตก ผลงานของผู้เรียนที่แสดงมีลักษณะเป็นแบบแผนตายตัว นี่เป็นข้อเสียในการเรียนการสอนจิตรกรรมในปัจจุบันวัฒนธรรมของยุโรปมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าวัฒนธรรมอื่น แต่ยังคงขาดการศึกษาอย่างจริงจังในเรื่องวิถีทางจิตรกรรมในหลายวัฒนธรรมทั่วโลก ซึ่งเป็นทางเลือกให้ผู้เรียนได้ศึกษามากขึ้น แต่การสนับสนุนช้ากว่าความต้องการปัจจุบัน เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าไปมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมีสื่อที่ทันสมัยทำให้ค้นพบวัฒนธรรมของชาติต่างๆได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจให้การ

ทำงานจิตรกรรมให้มีมาตรฐานที่ดีขึ้น (nonvirtuality) จิตรกรรมควรละเว้นการปฏิบัติที่แสดงออกถึงความรุนแรง เพราะการรับรู้ข่าวสารของมนุษย์มีมากขึ้น ทำให้โลกนี้มีความเท่าเทียมกันในการรับรู้ แต่เราไม่ควรละทิ้งข้อเสนอนะที่เคยประสบความสำเร็จมาก่อน จิตรกรคำนึงถึงการใช้มือ การสร้างจิตรกรรมตะวันตก มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ การแสดงออกมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาในปัจจุบัน ใช้เหตุผลและหลักการทำงานจิตรกรรมที่มีวิธีการและระบบเช่นเดียวกับการสื่อสารของมนุษย์ที่มีความเป็นมาไม่น้อยกว่า 18,000 ปี ซึ่งได้รับช่วงระบบการทำงานที่สร้างสัญลักษณ์มาถึงยุคปัจจุบัน สามารถทำให้พบกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง เราควรมีการกำหนดจุดประสงค์ที่จะแนะนำผู้เรียน และจิตรกรควรเอาแนวความคิดนี้ไปเปลี่ยนแปลงโดยมีการศึกษาให้หลากหลายวัฒนธรรม มีการค้นหาวัสดุ เรื่องราวใหม่ จึงจะถือได้ว่าบรรลุจุดประสงค์ในการนำเสนองานจิตรกรรม

การศึกษาในหัวข้อโครงสร้างนั้น มีการศึกษาแต่ละหัวข้ออย่างลึกซึ้ง เช่น เรื่อง รูปร่าง มีการสรุปส่วนสำคัญของแนวความคิดของผู้เรียน การใช้เนื้อหาวิชา มีความเหมาะสมกับการเรียน มีระบบ ระเบียบ กระบวนการที่สำคัญของการทำงานจิตรกรรม มีการพิจารณาวิธีการและแนวความคิด มีการศึกษาในแนวทางการทำงาน รวมถึงประวัติของศิลปิน ซึ่งสามารถเป็นศูนย์รวมของความรู้ที่สำคัญได้ มีการสำรวจวัสดุที่เปลี่ยนแปลงไป มีการวางแผน การใช้เทคนิค การเปลี่ยนแปลงรูปทรง เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความรู้ สิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ การนำทุกส่วนมาผสมกัน

ในส่วนของบรรยายงานจิตรกรรม ที่มีหนังสือ บทความในวารสาร ที่เกี่ยวกับผลงานของศิลปิน มีการกล่าวถึงหลักการของวัสดุ มีการอภิปราย ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ความหลากหลายของงานจิตรกรรม ซึ่งผู้เรียนจะต้องพัฒนาความรู้ และสร้างความเข้าใจ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาการสร้างงานจิตรกรรมของผู้เรียนเอง

ทั้งนี้ สำหรับผู้ที่ศึกษาในรายวิชาจิตรกรรม หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถในการสอนทางด้านศิลปศึกษา ทั้งในระดับโรงเรียนประถม และมัธยม ตลอดจนมีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะด้านใดด้านหนึ่ง จึงจำเป็นต้องมีความรู้ในการถ่ายทอดหรือการสอนเป็นสำคัญ(เกสร ธิตะจारी,2542) และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะต้องมีความคิดในการจัดการสอนทางศิลปะที่มีความหลากหลาย(วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ ,2529) เพื่อช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากงานวิจัยของ สุชาติ ทองสีมา (2543) พบว่ารายวิชาจิตรกรรมในระดับอุดมศึกษานั้น เป็นพื้นฐานของการเรียนในด้านทักษะการปฏิบัติงานทัศนศิลป์ และเป็นรายวิชาที่มีผู้เรียนให้ความสนใจที่จะพัฒนาจนมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แต่ยังไม่ประสบปัญหาในด้านของกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการสร้างแนวทางการทำงานจิตรกรรมอย่างมีหลักเกณฑ์ ซึ่งผู้ที่จะจบการศึกษาไปเป็นบัณฑิตทางด้าน

ศิลปศึกษานั้นจะกลายเป็นบุคคลากรทางการศึกษาที่มีหน้าที่ในการถ่ายทอดกระบวนการสร้างงานให้กับผู้เรียนอื่นๆต่อไป จำเป็นจะต้องมีความรู้ในศาสตร์ที่เป็นองค์ประกอบในการสร้างและพัฒนาแนวความคิด และเข้าใจกระบวนการสร้างงานจิตรกรรมอย่างเป็นขั้นตอนด้วยตัวเองก่อนจึงจะสามารถถ่ายทอดกระบวนการและความรู้ที่เหมาะสมต่อไปได้

3. Discipline-Based Art Education

3.1 ที่มาของแนวคิดและทฤษฎี DBAE

ใน ค.ศ. 1962 มานูเอล บาร์แคน (Mamual Barkan) อาจารย์ศิลปศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยโอไฮโอ ได้เขียนบทความชื่อ "หัวใจหวัดต่อของศิลปศึกษา : การเปลี่ยนแนวคิดของหลักสูตรเนื้อหาและการสอน" ซึ่งมีข้อความสำคัญที่เป็นประเด็นที่จะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของวงการศิลปศึกษา เป็นคำขอ 3 ข้อ จากบาร์แคน ซึ่งเขาคิดว่าเป็นหัวใจของการที่จะทำให้ศิลปะเป็นวิชาพหุทธิปัญญาการคิดแก่ผู้เรียน ประการแรกคือ ต้องมีการเรียนการสอนถึงหลักการพิจารณา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถตัดสินผลงานศิลปะ ประการที่สองคือ ต้องมีหนทางที่จะช่วยให้เด็กเรียนและค้นหาว่าผลงานศิลปะนั้นมีความหมายต่อเขาเช่นไร ประการสุดท้าย ต้องมีการเรียนการสอนที่พัฒนาความเฉียบไวทางสุนทรียภาพให้เกิดในตัวของผู้เรียน

ในทศวรรษที่ 1920 ถึง 1930 ศิลปศึกษาในสหรัฐอเมริกาที่กระบวนการเรียนการสอนตามปรัชญาพิพัฒนาการ (progressivism) โดยมีเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) แต่หลังจากที่บทความของบาร์แคนถูกเผยแพร่ในปี ค.ศ.1962 และได้รับการตอบรับจากนักวิชาการ นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเกิดการปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่ ที่เน้นให้การศึกษาให้เป็นไปตามกระแสการตื่นตัวของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศสหรัฐอเมริกา อันเนื่องจากสหภาพโซเวียต ซึ่งในขณะนั้นเป็นคู่แข่งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถส่งดาวเทียม สпутนิก 1 และ 2 (Sputnik I,II) ขึ้นสู่อวกาศได้ติดต่อกันถึง 2 ลำในช่วงเวลาเพียง 3 เดือนเท่านั้น ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้บริหารประเทศเริ่มหันมาเอาใจจริงเอาใจกับการพัฒนาประเทศ และการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษต่อมาโดยการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี อย่างจริงจังจึงมีผลให้วงการศิลปศึกษาตื่นตัว และเหล่านักวิชาการด้านศิลปศึกษาก็ผลักดันให้เกิดการปฏิรูปหลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียนขึ้นเช่นกัน และได้มีการก่อตั้งวารสาร The Journal of Aesthetic Education ขึ้นในปี 1966 เพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีอยู่แล้ว 2 เล่มคือ Studies in Art Education และ Art Education ซึ่งเริ่มพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี ค.ศ.1959

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 นี้เองนักวิชาการด้านศิลปศึกษา (Art Educator) ได้หันมาให้ความสนใจกับแนวคิด การปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่ที่ เกรีย (Greer, 1984) ได้ให้ชื่อว่า DBAE

(Discipline-based Art Education) รัลล์ สมิธ (Smith, 1987) ได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่าการศึกษา ศิลปะศึกษาในยุคนี้มีจุดมุ่งหมายว่า ศิลปะศึกษาเป็นสาขาวิชาที่มีองค์ความรู้อันเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัวที่จะถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียน มิใช่เป็นทางผ่านหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ ตามแนวคิดเดิมของปรัชญาพัฒนาการเท่านั้น และเนื่องจากวิชาศิลปะศึกษา ก็สามารถให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียนได้ วิชาศิลปะจึงควรเป็นวิชาหนึ่งซึ่งมีฐานะเท่าเทียมกันวิชาพื้นฐานที่เป็นวิชาบังคับของหลักสูตรการศึกษาทั่วไป (General Education) โดยเน้นกระบวนการทำงานอย่างมีสุนทรีย์ที่เห็นว่า การบวนการในการทำงาน มีความสำคัญเท่าเทียมกันกับตัวผลงาน

คลาร์ค เดย์ และเกรีย (Clark, Day and Greer, 1987) อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2542) และนักวิชาการคนอื่นๆ ได้ร่วมกันลงความเห็นไว้ว่า วิชาศิลปะศึกษาควรจะเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนที่ประเมินได้ และมีเนื้อหาเชิงการที่จะสามารถนำมาสอนและเรียนได้ในลักษณะเดียวกับวิชาอื่นๆ ซึ่งในยุคนั้น DBAE มีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเชี่ยวชาญในศิลปะทั้ง 4 แขนงคือ เป็นศิลปิน นักวิจารณ์ศิลปะ นักประวัติศาสตร์ศิลป์ และนักสุนทรียศาสตร์ เป็นกระแสของการให้ความสนใจเพื่อนำไปสู่เรื่องของการสร้างทักษะในการรับรู้ (perceptual skill) ซึ่งเน้นความสำคัญไปที่การเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ หรือพุทธิปัญญา (cognitive) โดยเน้นการเรียนรู้ในศาสตร์ของศิลปวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์มากกว่าด้านอื่นๆ โดยเอเฟลนด์ (Efland, 1971) เล่าว่า เป็นเพราะว่าช่วงเวลานั้นเป็นช่วงแห่งการตื่นตัวในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเรียนการสอนต้องเป็นรูปธรรมมากขึ้น ต้องทำการเรียนการสอนให้เป็นไปในเชิงวิชาการคือ จะต้องมีการระบุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่จะสามารถวัดผล การเรียนได้ชัดเจน กระแสในยุคนี้ให้ความสำคัญกับความรู้ในเชิงของความเข้าใจ หรือพุทธิพิสัย (cognitive domain) มากกว่าจิตพิสัย (affective domain) ซึ่งคล้ายคลึงกันกับเมื่อยุค 1950

ในต้นทศวรรษที่ 1980 ในปี ค.ศ. 1976 มหาเศรษฐีชื่อ เจ. พอล เก็ตตี้ (J. Paul Getty) ได้เสียชีวิตลง เขาได้ยกทรัพย์สินทั้งหมดให้ก่อตั้งเป็นกองทุน เจ. พอล เก็ตตี้ (J. Paul Getty Trust) และเนื่องจากคณะกรรมการกองทุนได้มีความเห็นร่วมกันว่า นอกจากจะดำเนินกิจการพิพิธภัณฑ์ เก็ตตี้ (Getty Museum) แล้วก็น่าจะมีการสนับสนุนอุปถัมภ์ และเอื้อประโยชน์ให้แก่ศิลปะแขนงต่างๆ ร่วมด้วย ดังนั้นในปี ค.ศ. 1982 จึงได้มีการก่อตั้งศูนย์การศึกษาศิลปะ เก็ตตี้ (The Getty Center for Education in the Arts (ACEA)) ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา และยกสถานภาพของศิลปะศึกษาในระบบโรงเรียนในสหรัฐอเมริกา ศูนย์แห่งนี้ได้ริเริ่มในการเป็นศูนย์กลางของการเปิดโอกาสให้นักวิชาการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและเผยแพร่ผลงานวิชาการทางด้านศิลปะศึกษา อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของการเปิดโอกาสให้มีการอภิปราย

ได้ว่าที่กันอย่างจริงจังในการแสดงความคิดเห็นโดยเน้นเรื่องเกี่ยวกับ DBAE เป็นสำคัญ อย่างไม่เคยมีมาก่อน (Delacruz and Dunn, 1996)

วิวัฒนาการของ DBAE ซึ่งได้ประมวลมาจากการเขียนของ อลิซาเบธ แมนเลย์ เดลาครูซ และ ฟิลลิป ซี ดันน์ (Delacruz and Dunn, 1996) กล่าวไว้ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการวิวัฒนาการของ DBAE รอนแมคเกรเกอร์ (Ron Mac Greor) และเบรนท์ วิลสัน (Brent Wilson) ได้ทำการวิจัยและพบว่า ในโรงเรียนรัฐบาลแห่งหนึ่งซึ่งครูหลายคนกำลังมีการประยุกต์ DBAE เพื่อความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ตามที่พวกเขาต้องการ และเมื่อปลายทศวรรษที่ 1980 มีนักวิชาการด้านศิลปศึกษาจากมหาวิทยาลัยกลุ่มหนึ่งได้วิพากษ์วิจารณ์ในเชิงที่ว่าในสายตาของพวกเขาขณะนี้ DBAE กำลังถึงจุดตกตะกอนแล้วจึงควรจัดให้มีการสำรวจและปรับปรุงขึ้น

ท้ายที่สุด สถาบันเก็ตตี้ (Getty Center) จึงได้เสนอให้มีการแยก DBAE ออกเป็น 2 ฝั่งที่จะแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของทฤษฎี DBAE แต่จะเห็นได้ว่าในฝั่งที่เปลี่ยนไปยังมีการยึดหลักการพื้นฐานที่เป็นหลักการแรกเริ่มไว้ในบางส่วน และการเปลี่ยนแปลงในบางส่วนนั้นก็มีผลกระทบต่อแนวคิดในด้านบทบาทของครู ผู้เรียน และธรรมชาติของกิจกรรม ซึ่งบางอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบลักษณะของ DBAE ในยุคแรกเริ่ม กับ DBAE ในยุคปัจจุบัน

	DBAE ในยุคแรกเริ่ม	DBAE ในยุคปัจจุบัน
ด้านทฤษฎี	มีลักษณะโครงสร้างที่ชัดเจนซึ่งประกอบด้วยแนวคิด หลักการ และกระบวนการที่ชัดเจน ซึ่งกระบวนการทางศิลปะทั้ง 4 แกน มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว และมีความสัมพันธ์กัน ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้	DBAE ได้ลดทอนแก่นหลักและมีแนวคิดใหม่ว่าการเรียนรู้ศิลปะมีหลากหลายกระบวนการ โดยยึดหลักแก่นหลักแนวคิดดั้งเดิมของ DBAE
การให้แนวคิด	การให้ความสนใจกับงานศิลปะของศิลปินที่มีคุณค่า ควรแก่การศึกษาเรียนรู้ โดยมีแนวคิดที่พยายามจะโน้มน้าวให้คล้อยตามว่าศิลปะตะวันตก คือศิลปะที่แท้จริง	ให้ความสำคัญกับอุสาหกรรมศิลปะประยุกต์ศิลป์ และวิจิตรศิลป์ อย่างกว้างขวาง และมีความพยายามที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมเก่าแก่ ที่ถูกละเลยในอดีต
หลักสูตรและผู้สอน	หลักสูตรจะเน้นด้านของกิจกรรมที่จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวคิด และทักษะในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระเบียบแบบแผนโดยการจัดจำแบบอย่างจากศิลปิน หลักสูตรสร้างขึ้นโดยเน้นการเลียนแบบการปฏิบัติงานของผู้ทั้ง 4 แกน	ประเมินผลงานศิลปะโดยใช้เกณฑ์ทางมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และวัฒนธรรม ซึ่งสถาบันเก็ตตี้(The Getty Center) ให้การสนับสนุนในการทดลองใช้หลักสูตรที่ใช้ทฤษฎี DBAE เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางสังคมและ

		ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเรียนการสอนจะใช้วิธีผสมผสานกันทั้งแบบเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง(Content-Centered)และเด็กเป็นศูนย์กลาง(Child Centered)ซึ่งจะนิยมแบบเด็กเป็นศูนย์กลางมากกว่า
ศิลปะเด็ก	ไม่เน้นกระบวนการสร้างสรรค์มากนัก แต่พอสร้างงานได้	เด็กเล็กๆสามารถสร้างงานตามความต้องการของตนเองได้ ส่วนเด็กที่โตขึ้นจะได้รับส่งเสริมและชี้แนะให้สร้างงานที่มีคุณค่าต่อตนเอง

จากอดีตที่ผ่านมา การเรียนการสอนศิลปะศึกษาเกิดปัญหาขึ้นหลายด้านด้วยกัน หากนักวิชาการทางศิลปะศึกษา (Art Educator) ยังเดินหน้าเพื่อพัฒนาแนวความคิดในการพัฒนาศิลปะศึกษาต่อไป เริ่มจากปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีผู้ค้นคว้าวิจัยในเรื่องศิลปะศึกษาพบว่า การที่จะให้ศิลปะศึกษาเป็นเพียงประสบการณ์ในระดับรองลงมาหรือเป็นเพียงทางผ่านสู่คุณค่าอื่นๆในชีวิตอย่างเดียวนั้นยังไม่พอเพียง เพราะทำให้หลักการทางศิลปะศึกษาไม่แน่นอนจนไม่สามารถจัดหมวดหมู่ความรู้ได้เหมือนวิชาการอื่นๆ ทำให้คุณภาพของวิชาศิลปะศึกษาลดน้อยลง ดังนั้นจึงหันมาเน้นศิลปะเป็นประสบการณ์ที่จะนำศิลปะไปใช้โดยตรงควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้เนื้อหาสาระทางศิลปะมีระบบและมีองค์ความรู้ที่เหมาะสมขึ้น เพราะที่ผ่านมาเน้นการสอนศิลปะเน้นเพียงจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงออกเท่านั้น เนื้อหาสาระในการเรียนยังไม่มีระบบหรือหมวดหมู่ความรู้ที่แน่นอน (วินัย โสมดี, 2528) ซึ่ง ราล์ฟ สมิธ (Smith, 1987) กล่าวว่าในทศวรรษที่ 1960 นี้ นักวิชาการในสาขาศิลปะศึกษาเริ่มให้ความสนใจกับแนวความคิดในการปฏิรูปหลักสูตรศิลปะศึกษาใหม่ที่รู้จักกันในนาม DBAE ในปัจจุบันซึ่งดำเนินถึงเป้าหมายว่าศิลปะศึกษาเป็นสาขาวิชาที่มีความรู้อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่จะถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนมิใช่ผ่านทางเครื่องมือไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดเดิมของปรัชญาพัฒนาการเท่านั้น และเนื่องจากวิชาศิลปะก็สามารถให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ผู้เรียนได้จึงควรเป็นวิชาหนึ่งในวิชาพื้นฐานบังคับ ของหลักสูตรการศึกษา ทั่วไป (General Education) ซึ่งในยุคปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้เอง ถือว่าเป็นยุคสมัยของวิทยาศาสตร์มีการตื่นตัวการสอนด้านวิชาการมากขึ้น วิชาที่จะนำมาสอนต้องมีเนื้อหาสาระและหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเพื่อจะเรียนรู้ การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาได้รับการพัฒนาปรับปรุงและแก้ไข แทนที่จะมุ่งเน้นผลิตช่างฝีมือแต่เพียงอย่างเดียวเช่นในอดีต แต่ยังได้มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีศักยภาพในด้านสุนทรียภาพและความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น จึงเกิดแนวการสอนแบบใหม่ที่มีศูนย์กลางการเผยแพร่แนวการสอนมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา คือ แนวการสอนแบบ DBAE (Discipline-based Art Education) ซึ่งสถาบันเกตตี้ อาร์ตเอดเน็ต (Getty ArtsEdnet,2001) กล่าวว่า ศิลปะศึกษาแบบ DBAE ประกอบด้วยแกนความรู้ทั้ง 4 แกน ที่มีมุมมอง

ที่แตกต่างกัน เริ่มจากการมองเห็นสิ่งต่างๆอย่างมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของผลงานศิลปะ กับการมองโลกที่มีเรื่องราวศิลปะ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ แก่นความรู้ทั้ง 4 เป็นข้อมูลความรู้พื้นฐานของศิลปะที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางศิลปะ อันจะทำให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่กว้างและหลากหลายกับผลงานศิลปะ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art History) เป็นการค้นหาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ในเนื้อหาของศิลปะ โดยมีจุดเน้นที่ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ ประเพณีนิยม ประโยชน์ใช้สอย และรูปแบบที่จะสร้างความเข้าใจในเงื่อนไขความเป็นมนุษย์ชนได้มากขึ้น
2. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) เป็นการสร้างและตรวจสอบคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติ ความหมาย และคุณค่าของศิลปะ ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างโดยตรวจสอบจากประสบการณ์ การพัฒนาเกณฑ์การวัดผล และการตัดสินผลงานศิลปะ
3. ศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) เป็นการตีความ การจัดผล และการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ที่มีเป้าหมายคือ ความเข้าใจและการเห็นคุณค่าของความงามของศิลปะเพิ่มมากขึ้น และทำให้กฎเกณฑ์ของสังคมศิลปะมีความชัดเจนยิ่งขึ้น
4. ศิลปะปฏิบัติ (Art – making) เป็นการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ตลอดจนการใช้ความเชี่ยวชาญของประสบการณ์และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือและเทคนิคการใช้สื่อที่หลากหลาย

การนำทฤษฎี DBAE ไปประยุกต์ใช้ แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) กับวิชาทัศนศิลป์ วิชาดนตรี วิชานาฏศิลป์ และวิชาศิลปการแสดง ได้มีการนำปฏิบัติแล้วในสถาบันศิลปศาสตร์ เซ้าท์ แคโรไลนา (South Carolina Institute) โดยการนำทฤษฎี DBAE มาเป็นแนวทางในการบูรณาการ ซึ่งครูผู้สอนแต่ละสาขาวิชาได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีความหมายหลากหลายโดยมีประเด็นหลักร่วมกันคือ แนวคิดหลักทางมนุษยศาสตร์ (Humanities), ประเด็นของสังคมศาสตร์และสิ่งแวดล้อม, ยุคต่างๆ, ศิลปินต่างๆ และเรื่องวัฒนธรรม แต่การจัดการเรียนการสอนในโครงการนี้ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากการจัดการเรียนการสอนไม่ได้เป็นการบูรณาการอย่างแท้จริงแต่เป็นเพียงการนำหลายวิชามาเรียนรวมๆกัน เพราะสถาบันแห่งนี้มีนโยบายที่จะศึกษาแต่ละศาสตร์โลก มากกว่าการที่พยายามจะนำแต่ละศาสตร์มาหลอมรวมกัน เนื่องจากมีแนวคิดที่ว่าแต่ละวิชาที่มีคุณค่าขององค์ความรู้ ที่มีความสำคัญเท่าเทียมกันเกินกว่าที่จะนำมาหลอมรวมกัน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศาสตร์ในแขนงต่างๆมีแนวคิดในการสนับสนุนให้มีการนำทฤษฎี DBAE มาประยุกต์ใช้โดยควรแยกแต่ละศาสตร์ออกจากกันแต่ให้มีการนำมาวางแผนการสอนร่วมกันโดยให้แต่ละศาสตร์นั้นสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน และในสถาบันศิลปศาสตร์แห่งฟลอริดา (Florida Institute for Art

Education) ได้นำทฤษฎี DBAE มาประยุกต์ใช้ แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) โดยยึดแนวทางในการสอนแบบองค์รวม, แบบระบุหัวข้อเรื่อง (thematic) และเปลี่ยนหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการสอนโดยยึดเอาผลงานศิลปะเป็นศูนย์กลาง โดยการพัฒนาการสอนด้วยวิธีการสอน แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) ซึ่งโครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันเกตตี้ (Getty Institute) ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนในสถาบันศิลปศาสตร์แห่งฟลอริดา โดยสถาบันได้จัดให้มีระบบเฉพาะโดยเรียกว่า CHAT (Comprehensive Holistic Assessment Task) ซึ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มีการระบุหัวข้อเรื่องในการสอนและการประเมินผลโดยเน้นการใช้ผลงานศิลปะเป็นศูนย์กลาง และใช้เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงกันศาสตร์แขนงต่างๆ หรือวิชาอื่นๆ ผู้พัฒนาการสอนในแนว CHAT จะคัดเลือกผลงานศิลปะชิ้นมา และมีการออกแบบชุดการสอนหรือบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะชิ้นนั้นๆ โดยความหมายหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะจะถูกจัดเป็นหัวข้อเรื่องของหน่วยเรียนนั้น ในแต่ละหน่วยเรียนจะประกอบไปด้วย แนวทางในการประเมินและการดำเนินงานหลายรูปแบบซึ่งได้แก่การอภิปราย บรรยาย ตีความ สะท้อนแนวความคิด การเขียนข้อเขียนในเชิงวิเคราะห์ และการสร้างสรรค์งานศิลปะและการพัฒนาให้เป็นแฟ้มสะสมผลงาน ระหว่างการดำเนินการในหน่วยเรียนทั้งครูและผู้เรียนจะร่วมกันสะท้อนแนวความคิด และประเมินคุณภาพของงานของผู้เรียนในแต่ละช่วง

ในการเปลี่ยนแปลงสู่หลักสูตรการศึกษาทั่วไป วิชาศิลปะศึกษาได้มีการปฏิรูปสู่วิชาการศึกษาทั่วไป (general education) โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านการเรียนการสอน จุดมุ่งหมายในการสอน การจัดการเรียนการสอน ซึ่งเน้นในเรื่องของลักษณะวิชาและลักษณะของการจัดการเรียนการสอนซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 ถึง 1970 ในทศวรรษที่ 1960 ได้มีการริเริ่มของลัทธิการสอนแนวเอกัตถนิยม (Personalistic Model) โดย อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow), คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) และกลุ่มนักวิชาการด้านศิลปะศึกษาต่อมาได้มีการประกาศใช้ ลัทธิการสอนแนวพฤติกรรมนิยม (Behavioristic Model) โดย บี เอฟ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) และกลุ่มนักวิชาการผู้ร่วมงาน ในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันซึ่งลัทธิการสอนแนวพฤติกรรมนิยมนี้มีความเที่ยงตรง มีขั้นตอนที่ชัดเจน เป็นกระแสดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมในขณะนั้น และหลังจากนั้นอีกไม่นาน เจอร์โรม บรูเนอร์ และดาวิด ออสซูเบล (Jerome Bruner and David Ausubel) ได้มีการประกาศใช้ลัทธิการสอนแบบองค์รวม (Holistic) ซึ่งเป็นแนวการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก ซึ่งเกิดจากการนำเอาความก้าวหน้าของพัฒนาการด้านความรู้หรือพุทธิปัญญา (Cognitive) และจิตวิทยาเชิงวัฒนธรรม (Cultural Psychology) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีการใช้ทฤษฎี และองค์ความรู้ที่หลากหลาย หรือเรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนในแนวเสรีนิยม (Postliberal) มารวมไว้ด้วยกัน โดยยึดแนวพัฒนวิทยาการ (Developing disciplinary) และพหุวิทยาการ

(Multidisciplinary) (Delacruz and Dunn, 1966) แต่เดิมการเรียนการสอนศิลปะใช้หลักการแบบ "พิพัฒนาการ" (Progressive) ยึดหลักให้อิสระภาพแก่เด็กในการทำงานศิลปะ เป็นการแสดงออก จากภายในตัวเด็ก (Inner Expression) ต่อมา ได้เกิดแนวทางการเรียนการสอนศิลปะที่ใช้ชื่อเป็นทางการว่า "ขบวนการปฏิรูปหลักสูตรแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน "Discipline-based Art Education" หรือเรียกย่อๆว่า DBAE โดยมีความรู้และความเข้าใจ 4 แกนคือ แกนความรู้ด้าน สุนทรียศาสตร์ ด้านศิลปวิจารณ์ ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ และด้านศิลปะปฏิบัติ ซึ่งการวาง เนื้อหาและหน่วยของการเรียนรู้ควรออกแบบสร้างให้สนองเป้าหมายทั้ง 4 แกน กิจกรรมสร้าง เสริมความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นหัวใจของหลักสูตรเดิมนั้นก็ยังคงได้รับการคำนึงถึง แต่กิจกรรมสร้าง เสริมความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานศิลปะ ความคิดในการวิจารณ์ ความซาบซึ้งเห็นคุณค่า และประวัติศาสตร์ศิลป์ ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่เกิดขึ้นในช่วงกึ่งทศวรรษที่ 1980 นั้นได้มีการนำมาใช้ ในการเรียนการสอนด้วย ดังนั้นการเรียนรู้แกนทั้งสี่นั้นจึงดำเนินไปในลักษณะของการบูรณาการ มิใช่แบ่งการเรียนออกเป็น 4 แกนอย่างเอกเทศ คือให้แต่ละแกนสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่ง แนวคิดนี้สามารถเห็นได้จากผู้เชี่ยวชาญอีกหลายคน เช่น เดย์(1985), ดิปลาซิโอ (1985), เกเรียร์ (1984)และ โลวาน-คาร์ (1985) ซึ่งขบวนการปฏิรูปหลักสูตรแบบยึดเนื้อหาและหลักเกณฑ์เป็น พื้นฐาน จะกล่าวถึงความรู้ (Knowledge) และคุณค่า (Value) ในแง่ของ เนื้อหาสาระ (Subject matter) ซึ่งมีความเป็นศาสตร์เฉพาะตัวเป็นเอกเทศต่อกัน การเรียนรู้ทั้งสองนี้จะนำมาซึ่งความ เข้าใจ และความรักซาบซึ้ง เห็นคุณค่าในศิลปะซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ และคุณสมบัติ อันจะก่อเกิดในตัวผู้เรียน (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2542) และในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1960-1970 ได้ เกิดกระแสของการค้นคว้าวิจัย และค้นคิดทฤษฎี ทางการศึกษาศิลปะเพื่อตอบสนองต่อแนวการ สอนศิลปะศึกษาแบบ DBAE ซึ่งเป็นทฤษฎีทางด้านคุณค่าและความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งลักษณะ บูรณาการความรู้ทั้งสองด้านในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎี DBAE ยุคใหม่ นั้นจะมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ซึ่งเบทส์ (Bates, 2000) ได้นำเสนอตัวอย่างของจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ในรูปแบบของการบูรณาการ โดยยึดหลักที่ว่า "ศิลปะคือภาษาที่มองเห็นได้ ซึ่งมนุษย์ สามารถใช้สื่อสารถึงกันและกัน และมีความสัมพันธ์จากภายในสู่ภายนอก และจากภายนอกเข้าสู่ ภายใน" ซึ่งเป็นแนวคิดแบบองค์รวม (holistic) จากคุณลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. ศิลปะคือ ภาษาแห่งการมองเห็น ซึ่งมนุษย์สามารถใช้ในการติดต่อสื่อสารถึงกัน ได้

2. การพูดเปรียบเทียบกับกับการสร้างสรรค์งานศิลปะ ส่วนผลงานศิลปะที่ได้มี ความสำคัญรองลงมา ซึ่งการสร้างแผนการสอนนั้นควรคำนึงถึงหลักสูตรเป็นสำคัญ

3. การเรียนการสอนเกี่ยวกับ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ จะช่วยให้เกิดพัฒนาการทางความคิด ทักษะ และเพิ่มพูนความรู้ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมในการ “พูด” โดยใช้ภาษาทางศิลปะ หรือการปฏิบัติงานศิลปะนั่นเอง

4. การสื่อภาษา และการทำความเข้าใจในภาษาทางศิลปะ มีความสัมพันธ์ทั้งภายในสู่ภายนอก และจากภายนอกเข้าสู่ภายในคือ

-ผู้เรียนมีโอกาสที่จะแสดงตัวตนที่แท้จริงได้โดยการปฏิบัติงานศิลปะ

-ในบทเรียนสามารถสอดแทรกกิจกรรมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์เพื่อพัฒนาปัจจัยภายนอก

-จุดหมายในกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ว่าจะพัฒนาปัจจัยภายนอกสู่ภายในหรือจากภายในออกสู่ภายนอก

-ขอบเขตของ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ มีได้ทั้งปัจจัยภายนอกและภายใน

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์(2542) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการรับแนวคิดศิลปศึกษาแบบ DBAE มาใช้ในหลักสูตรศิลปศึกษาในประเทศไทยว่า ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคสารสนเทศที่ไร้พรมแดน การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปสู่กันและกันทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงข้อมูลทางการศึกษา ดังนั้นวงการการศึกษาของไทยก็เช่นกัน ที่ได้รับเอาแนวคิดศิลปศึกษามาปรับใช้ในหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่างๆ ดังเช่นหลักสูตรศิลปศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2528 เป็นต้นมา

3.2 แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการวิธีการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน หรือ DBAE(Discipline Based Art Education)

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน มีจุดเด่นอยู่ที่เป็น การรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญทั้ง 4 ด้านของศิลปศึกษาเป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ และศิลปะปฏิบัติ อันเป็นข้อมูลพื้นฐานของการเรียนรู้ทางศิลปะ การหลอมรวมความรู้เหล่านั้น จะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น

1. แกนความรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์

“ประวัติศาสตร์” หมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ และความเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ในอดีต ซึ่งได้สอบสวนค้นคว้า และได้บันทึกไว้อย่างเป็นระเบียบโดยจัดระบบข้อเท็จจริงให้สัมพันธ์กับมิติเวลา สถานที่ บุคคล และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในลักษณะที่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ ขอบเขตของประวัติศาสตร์นั้นกว้างขวาง

กำจร สุนพงษ์ศรี (2530) กล่าวว่า วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นศาสตร์หนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นประวัติศาสตร์เฉพาะอย่าง โดยมุ่งศึกษาความเป็นไปของประวัติศาสตร์ ด้วยการใช้ศิลปกรรม อันได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม และประยุกต์ศิลป์ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเป็นหลักคั่นคว่า และเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงของอดีต เป็นวิชาที่ผูกพันอยู่กับวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างแนบแน่น จะผิดแปลกกันตรงจุดประสงค์ การยึดถือข้อมูล และวิธีการทำงาน

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2536) กล่าวถึงวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ว่า เป็นวิชาที่สนับสนุนให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เนื้อหาวิชานี้ได้ครอบคลุมถึงข้อมูลต่างๆของงานศิลปะ เพื่อการศึกษาคั่นคว่า เช่น ประวัติและแนวความคิดของศิลปินผู้สร้างงานศิลปะ ประวัติ แนวคิด เทคนิค และการใช้เครื่องมือ รวมทั้งอิทธิพลของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อการสร้างสรรค์งานนั้น ซึ่งผู้ศึกษาคั่นคว่าอาจจะศึกษาได้จากคำบรรยาย หรือสังเกตได้โดยตรงจากรูปลักษณะของงานศิลปะนั้น

อำไพ ตีรณสาร (2543) กล่าวว่า การสอนประวัติศาสตร์ศิลป์นั้น เป็นการสอนเรื่องราวความเป็นมาทางศิลปะที่ผ่านมาในอดีต ซึ่งเป็นการให้ความรู้จากภายนอก กล่าวคือ ข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นการสอนที่เน้นความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา ในการสอนจริงนั้น อาจมีการสอดแทรกเรื่องของความรู้สึก และทักษะเข้าไปด้วย เพื่อเสริมความเข้าใจให้ดียิ่งขึ้น

อารี สุทธิพันธ์ (2532) ได้กล่าวว่า จากแนวโน้มของการศึกษาปัจจุบัน นักการศึกษาพยายามเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดรวบยอด (Concept) ในวิชาที่เลือกเรียน โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ได้มีการพยายามที่จะให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องราวรูปแบบ และเหตุการณ์ ตลอดจนสาเหตุต่างๆ ที่ทำให้รูปแบบศิลปกรรมมีลักษณะปรากฏเห็นเป็นอย่างนั้น เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า หากผู้เรียนมีความเข้าใจ และมีความคิดในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจังแล้ว ก็จะสามารถแยกแยะประเด็นสำคัญเกี่ยวกับรูปแบบศิลปกรรมได้ และได้วางทางการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์โดยเสนอในรูปแบบที่ครอบคลุมการพัฒนการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน

1. ด้านความรู้ (Knowledge) คือ การให้ความรู้ในเรื่องของ

- ลักษณะของรูปแบบ
- ความเป็นมาและเงื่อนไขแต่ละยุค
- คุณค่าของความรู้สึกและสุนทรีย์ะ
- ทฤษฎีศิลปะ

2. ด้านทัศนคติ (Attitude) คือการปลูกฝังทัศนคติเกี่ยวกับ

- ทัศนคติเกี่ยวกับสถานภาพ
- ทัศนคติเกี่ยวกับค่านิยมของมนุษย์

- ทักษะที่เกี่ยวกับพฤติกรรม
3. ด้านทักษะ (Skill) คือการให้ทักษะเกี่ยวกับ
- ทักษะในการถ่ายทอดและพัฒนารูปแบบ
 - ทักษะในการคิดและแสวงหารูปแบบใหม่
 - ทักษะในการใช้เครื่องมือ และพัฒนากระบวนการ

ประวัติศาสตร์ศิลปะเป็นวิชาที่มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของศิลปกรรมตะวันตกและตะวันออกตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ผู้เรียนจะได้ศึกษาถึงวิวัฒนาการและความแตกต่างของศิลปะแต่ละยุคสมัย สามารถชี้บ่งถึงอิทธิพลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของศิลปกรรมดังกล่าว การที่ได้ศึกษาถึงวิวัฒนาการและความแตกต่างของศิลปะแต่ละยุคสมัยย่อมจะมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการของศิลปวัฒนธรรมนั้นๆ (จิรพันธ์ สมประสงค์,2544) ซึ่งการเรียนรู้โดยอาศัยประวัติศาสตร์ศิลป์ ทำให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของผลงานศิลปะที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและอิทธิพลที่เกี่ยวข้อง(ณริศรา พฤกษ์วัน,2547) ซึ่งจะสามารถเป็นแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานของตนเองได้

การจัดการเรียนการสอน และการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ สามารถทำได้หลายวิธีทั้งการศึกษาจากตำราเอกสาร และศึกษาจากผลงานศิลปะ ซึ่งวิธีสอนวิชาประวัติศาสตร์โดยการนำไปทัศนศึกษา หรือไปศึกษานอกสถานที่ เป็นแนวทางที่ทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรง ซึ่งได้แก่ ภูมิประเทศ สภาพการณ์ต่างๆ สถานที่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน สัญลักษณ์ คำบอกเล่า คำบรรยาย และความรู้ความคิดของศิลปิน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูล และข้อเท็จจริงที่มีส่วนสร้างเสริมประสบการณ์เรียนรู้ อย่างกว้างขวางให้แก่ผู้เรียนเป็นอย่างดี (กาญจนา ศรีสวัสดิ์, 2532) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษาได้เจริญก้าวหน้า ผู้เรียนสามารถค้นคว้าข้อมูลได้จากทั่วโลก โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และเวิลด์ ไวน์ เว็บ(World Wild Web : WWW.) หรือ โฮมเพจ (Home Page) ที่เผยแพร่ความรู้ที่น่าสนใจไว้เป็นหมวดหมู่ ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าอย่างสะดวก รวดเร็ว และมีความหลากหลาย (กิดานันท์ มะลิทอง,2543)

การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมนั้นจะต้องมีการศึกษาหาความรู้จากทฤษฎีและแนวคิดต่างๆของศิลปินที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศจากข้อมูลในประวัติศาสตร์ศิลป์ เพื่อนำไปเปรียบเทียบและปรับปรุงงานสร้างสรรค์ของตน เหมือนดังศิลปินที่มีชื่อเสียงของโลก อย่างเช่น ปาโบล ปิกัสโซ (Pablo Picasso) ในช่วงแรกของการทำงานก็เคยได้รับอิทธิพลของพอล เซซานน์ (Paul Cezanne) เกี่ยวกับทัศนะของการวิเคราะห์รูปทรง และได้ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์จนออกมาเป็นผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (สุชาติ เกาทอง,2547) ดังนั้นการศึกษาแนวคิด

เทคนิค กระบวนการสร้าง ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากศิลปิน ไม่ใช่เรื่องที่เสียหายต่อการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมหรืองานทัศนศิลป์ ถือเป็นการรับมาเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาแนวทางการทำงานตามแนวความคิดของตนเองเพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของตนให้ดียิ่งขึ้น

2. แกนความรู้สุนทรียศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายว่า สุนทรียศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความนิยมความงาม

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2530 ให้ความหมายของคำว่าสุนทรียศาสตร์ว่า เป็นวิชาที่ว่าด้วยความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งงดงาม ไพเราะ หรือรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นของธรรมชาติหรืองานศิลปะ มักกล่าวในลักษณะเป็นปรัชญาหรือทฤษฎีทั้งในเชิงจิตวิทยา จริยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รวมถึงประวัติศาสตร์ รสนิยมและการวิจารณ์งานศิลปะด้วย

กิริติ บุญเจือ (2522) ได้กล่าวถึงคำว่า สุนทรียศาสตร์ว่ามาจากศัพท์บาลีว่า "สุนทร" แปลว่า ดี งาม สุนทรียศาสตร์จึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า วิชาว่าด้วยความงาม ความหมายของคำนี้ ในด้านวิชาการ คือเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะแขนงต่างๆ หลักการของศิลปะกระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ ทั้งทางศิลปะและความรู้ความสามารถในการพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะ นอกจากนั้นขอบเขตของความหมาย ยังครอบคลุมถึงศิลปะชีวิตและสังคม รวมทั้งความงามและปรากฏการณ์ทั้งงดงามของธรรมชาติด้วย ซึ่งอารี สุทธิพันธ์ (2520) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาสุนทรียศาสตร์ ไว้ดังนี้

สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรับรู้ทางด้านความงาม และเป็นวิชาที่ส่งเสริมให้สอบสวนและแสวงหาหลักการของความงาม จากผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้น สรุปได้ว่าวิชาสุนทรียศาสตร์เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความงาม ไม่ว่าจะเป็นความงามของธรรมชาติและศิลปะโดยศึกษาถึงความหมายและขอบข่ายของงานศิลปะแขนงต่างๆ หลักการของศิลปะ หลักการของความงาม การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานจิตรศิลป์หรือศิลปะประยุกต์ การศึกษาเกี่ยวกับความงามนี้ ก็เพื่อนำมาพัฒนารสนิยมทางศิลปะ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

วิชาสุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่เกี่ยวข้องอยู่กับโลกจิตสำนึกสามัญของมนุษย์ ซึ่งมีระดับความรู้สึก เหตุผลและรสนิยมแตกต่างกัน ความแตกต่างกันในคุณสมบัติต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวการกำหนดและแปลความหมายของอารมณ์ที่รับรู้แตกต่างกันออกไป (พวง มีนอก, 2530)

การเรียนรู้สุนทรียศาสตร์นั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ เพื่อให้ผู้อื่นมีความคิดเห็นสอดคล้องด้วยมักจะเป็นปัญหาว่างงานศิลปะชั้นนั้นๆ งามหรือไม่งาม และสรุป

ไม่ได้ว่าสิ่งนั้นเป็นงานศิลปะหรือไม่ อะไรเป็นที่มาของเหตุผลเหล่านั้น โดยเฉพาะปัญหาความงามที่เกี่ยวกับจิตกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณคดี และดนตรี นักปรัชญาเรียกศาสตร์ทางนี้ว่า "สุนทรียศาสตร์" หมายถึง การขบคิด การพุดจาอภิปรายถึงปัญหาต่างๆ ของความงามและผลงานที่ยอมรับกันว่าเป็นงานศิลปะได้ (วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ์, 2529) การเรียนรู้สุนทรียศาสตร์สามารถเรียนรู้ได้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ทางทฤษฎีเป็นการเรียนรู้ค่าความงามทางอ้อม มุ่งหาความรู้จากความคิดต่างๆ ทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ทางศิลปะ เช่น ความหมายของศิลปะ การสร้างสรรค์ศิลปะ รวมถึงความสัมพันธ์ของศิลปะกับสังคมและประวัติศาสตร์ บทบาทของศิลปะที่มีต่อคนและชุมชน ศิลปะกับความเพลิดเพลิน ความรู้สึกแสดงออกและอื่นๆ สำหรับการเรียนรู้ทางปฏิบัติจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการรับรู้โดยตรงของประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร (พิรพงษ์ กุลพิศาล, 2531) การศึกษาสุนทรียศาสตร์ทางปฏิบัติจะเป็นการรับรู้เกี่ยวกับความงามโดยตรง เช่นความงามของงานศิลปะ ประเภทต่างๆ และความงามของธรรมชาติ ซึ่งเราเรียกการรับรู้ความงามนี้ว่า ประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ การรับรู้ประสบการณ์ ทางสุนทรียศาสตร์นั้นจะแตกต่างกันไปตามรสนิยมของแต่ละบุคคล (กรรติน จิตตเกษม, 2539) ประสบการณ์ทางสุนทรียะ คือ การรับรู้ความงามไม่ว่าจะเป็นความงามตามธรรมชาติหรือความงามของศิลปะ ซึ่งการรับรู้ความงามนี้ทำให้เกิดความพึงพอใจและความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้มนุษย์ได้รับความสุข ความสบายใจ

ประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ที่ได้ โดยผ่านผลงานศิลปะ สามารถแยกแยะออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ (สุชาติ สุทธิ, 2536 อ้างถึงใน ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2543)

1. ประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้คุณค่าทางความงาม (Aesthetics/ artistic appreciation) เป็นการเรียนรู้ได้ด้วยการดู โดยไม่ต้องวิจารณ์

2. ประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการสร้างสรรค์ (Art Creation) เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติ หรือลงมือสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งคนที่ไม่ได้มีสมรรถนะทางศิลปะจะหาประสบการณ์แบบนี้ไม่ได้ เพราะเป็นวิชาแห่งการแสดงออก

3. ประสบการณ์การเรียนรู้จากกรวิเคราะห์ (Art Criticism) เป็นประสบการณ์ทางการวิจารณ์ เป็นการเรียนรู้ความงามด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ และจัดบันทึกไว้อย่างเป็นขั้นตอน

การเรียนรู้สุนทรียศาสตร์ จะเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิด "ความซาบซึ้ง" ในผลงานศิลปะ ซึ่งถือเป็นความจำเป็นสำหรับมนุษย์ สำหรับคนทั่วไปนั้นสุนทรียศาสตร์คือการดื่มด่ำในความงาม เป็นการพักผ่อนทางจิตใจ สำหรับคนที่ศึกษาและสร้างสรรค์ด้านศิลปะนั้น สุนทรียศาสตร์คือ จุดเชื่อมต่อระหว่างความงามและการเกิดความคิดสร้างสรรค์(คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ,2540) ถึงแม้ขั้นตอนการสร้างสุนทรีย์ในตัวบุคคลนั้นจะไม่สามารถวัดออกมาจากการสังเกต

จากภายนอก แต่สำหรับผู้สร้างผลงานศิลปะแล้ว สุนทรียศาสตร์จะเป็นพื้นฐานในการรับรู้คุณค่าของความงาม ที่จะถ่ายทอดออกมาโดยผ่านทางผลงานที่มีความงามตามแนวความคิดของผู้สร้างผลงานเอง

3. แกนความรู้ศิลปวิจารณ์

ศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) ตามความหมายในพจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530) ได้อธิบายว่า การวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะซึ่งศิลปินได้สร้างสรรค์ขึ้นไว้ โดยให้ความเห็นตามกฎเกณฑ์ และหลักการของศิลปะ แต่ละสาขา ทั้งในด้านสุนทรียศาสตร์และปรัชญาสาขาอื่นๆ นอกจากนี้ นักการศึกษา และนักวิชาการทางด้านศิลปะ ได้อธิบาย และให้ความหมายเกี่ยวกับศิลปวิจารณ์ไว้ดังนี้

อิทธิ คงคากุล (2524) อธิบายว่า ศิลปวิจารณ์เป็นการแสดงความคิดเห็นติชมในเรื่องของศิลปะโดยเฉพาะ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสุนทรียศาสตร์

สุธา ศาสตรี (2525) กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะมีลักษณะทั้งที่เป็น อัตถวิสัย และภาววิสัย จะต้องยึดทั้งอารมณ์ ความรู้สึก และการใช้เหตุผลพร้อมกันไป การวิจารณ์อาจถือได้ว่าเป็นศิลปะที่มีศาสตร์รองรับ

พิชญ์ ศุภนิมิตร (2525) ได้อธิบายความหมายว่า ศิลปวิจารณ์ คือ การแสดงออกของความคิดของนักวิจารณ์ ในรูปแบบของการพูด บรรยาย อธิบาย หรือเขียนเป็นภาษาหนังสือ เพื่อให้คนดูทั่วไปได้รับรู้ หรือได้เข้าใจในงานศิลปะนั้นๆ ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นการพูด การเขียนของนักวิจารณ์ เพื่อที่จะตัดสินคุณค่าในงานศิลปะ

สน สีมাত্রัง (2527) กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะ คือ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะอย่างมีระบบวิธีการ ซึ่งได้แก่ การสำรวจ การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ที่วิจารณ์ออกมาเป็นความคิดเห็นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ความประทับใจ และการประเมินคุณค่าที่น่าเชื่อถือ

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2531) กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะเป็นการเรียนรู้ความงามของผลงานศิลปะ ด้วยวิธีการวิเคราะห์แยกแยะ แล้วถ่ายทอดออกมาด้วยการจดบันทึก หรือบรรยายเป็นคำพูดอย่างมีไหวพริบ ให้ผู้อื่นรับรู้ค่าของความงามอีกทอดหนึ่ง

สมโภชน์ ทองแดง (2536) กล่าวถึง การวิจารณ์ศิลปะไว้ว่า เป็นการแสดงทัศนะ ความรู้ ความเข้าใจ เป็นการพิจารณาถึงรายละเอียด และส่วนประกอบของศิลปะด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ เป็นการสร้างความเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะ ด้วยการมองควบคู่กับการคิด เพื่อความรู้ความเข้าใจ ทั้งผู้วิจารณ์ ผู้ถูกวิจารณ์ (หรือสิ่งที่เรากำลังวิจารณ์) และผู้รับฟังคำวิจารณ์

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2536) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ คือการสังเกตงานศิลปะ เพื่อเปรียบเทียบ แบ่งแยกงานศิลปะที่ดีและเกือบที ซึ่งช่วยให้มองมุมมองเดียวกันหรือมองมุมมองเดียวกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านทัศนศิลป์ที่ได้ตีความ และพินิจโดยใช้ภาษาแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด การมองต่างมุมมองในงานศิลปะมักจะเกิดขึ้นเสมอ และไม่ทราบว่าจะสรุปอย่างไร

Anderson (1990) ได้อธิบายไว้ว่า ศิลปวิจารณ์ คือการพูด หรือการเขียนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ซึ่งต่างไปจากการสืบสวนสอบสวนทางความงาม แม้ว่าข้อมูลส่วนหนึ่งจะได้รับการสนับสนุนมาจากทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ก็ตาม แต่โดยความมุ่งหมายแล้วก็เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความชื่นชมที่มีต่อคุณค่าของงานศิลปะ ตามปัจเจกภาพ โดยใช้ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์เป็นรากฐานในการอธิบายความหมาย และนัยสำคัญของงานศิลปะ

Eittler (1994) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ เป็นการมองดู และการพูดถึงศิลปะอย่างมีระเบียบแบบแผน อันจะเป็นแนวทางที่ช่วยสนับสนุนต่อการค้นหาข้อมูลต่างๆ ที่ปรากฏภายในผลงานศิลปะ

จากนิยามของศิลปวิจารณ์ ดังที่กล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ศิลปวิจารณ์ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ด้วยการเขียนบรรยาย หรือใช้คำพูด ในการอธิบายอย่างมีระเบียบแบบแผนตามกฎเกณฑ์ เป็นขั้นตอน โดยใช้หลักการทางศิลปะ เพื่อเสริมความรู้ความเข้าใจ และนิยมซาบซึ้งในคุณค่าของงานศิลปะ

จุดมุ่งหมายหลักของศิลปวิจารณ์ คือ การสร้างความเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะด้วยวิธีการมองควบคู่กับการคิด คนดูงานศิลปะที่ได้รับการฝึกฝนมาก่อนจะพบข้อมูล และรายละเอียดอันเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์คุณค่าที่มีอยู่ในงานศิลปะนั้นๆ จุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งก็คือ ความสุข และความพึงพอใจ ซึ่งตามปกติแล้ว การที่ได้อะไรอยู่ในงานศิลปะ ก็มีผลทำให้เกิดการยอมรับงานชิ้นนั้นๆ อยู่แล้ว เมื่อได้วิเคราะห์แยกแยะอย่างมีขั้นตอนอย่างมีระบบ ก็ยิ่งทำให้รู้ความหมาย และเกิดความพอใจ ศิลปวิจารณ์จึงเป็นผลทางปริมาณที่ช่วยสร้างความพึงพอใจในงานศิลปะให้แก่เรา (กรมวิชาการ, 2532)

ในด้านของกระบวนการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์นั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้นำเสนอทฤษฎีที่ว่าด้วยการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ซึ่งมีหลักการที่แตกต่างกันออกไป แต่หลักการที่สำคัญขั้นต้นมักจะประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญคือ กระบวนการบรรยาย วิเคราะห์ ตีความ และตัดสินคุณภาพต่างๆ อย่างมีเป้าหมาย โดยเป็นการกระทำที่มีเจตนา (Johansen, 1979) ซึ่งกระบวนการปฏิบัติการวิจารณ์ประกอบไปด้วยขั้นตอนดังนี้ (Feldman, 1972 อ้างถึงในมะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

ขั้นบรรยายหรือ ขั้นพรรณนา (Description) การบรรยายคือ การบันทึกสิ่งต่างๆ ที่พบในผลงานอย่างทันทีทันใด โดยยังไม่ต้องสรุป เป็นลักษณะการบรรยายง่ายๆ เพื่อให้รู้ว่าคืออะไร

หรือเห็นอะไรอยู่ในภาพ ให้พูดถึงสิ่งที่เห็นชัดเจนที่สุดก่อน คำที่ใช้อธิบายจะต้องใช้คำที่เข้าใจง่าย เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป แต่ถ้าเป็นศิลปกรรมที่ดัดแปลงจากธรรมชาติมาก ทำให้เรามองไม่ออกว่าเป็นภาพอะไร สิ่งที่ทำได้คือ ควรอธิบายลักษณะกว้างๆ เช่น สี ทิศทาง แต่ควรระวังไว้เสมอว่าอย่าเพิ่งให้ความหมายใดๆ แก่ภาพนั้น

ขั้นวิเคราะห์รูปแบบ (Formal analysis) การวิเคราะห์รูปแบบเป็นการบรรยายที่ลึกลงไปอีก คือบรรยายในเรื่องการจัดรูปทรง การใช้เส้น การทำพื้นผิว เป็นการบรรยายถึงเรื่องคุณค่าของเส้น รูปทรง สี และองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงานนั้นขึ้นมา เช่น กล่าวว่า “ภาพนี้จัดให้มีสีแบบแบนๆ ดูตื้นๆ ตลอดพื้นภาพไม่มีส่วนใดของภาพที่ช่วยนำสายตา ให้รู้สึกว่ามีพื้นที่ใดเหมือนจริง ทั้งสี และเส้นล้วนอยู่ในระนาบเดียวกัน เมื่อได้มองภาพ สายตาก็จะเบนไปทันทีไม่จดจ่อที่ใด ที่หนึ่งเหมือนดูภาพเหมือนจริง” โดยสรุปคือ การวิเคราะห์รูปแบบจะเริ่มตั้งแต่การบรรยายสิ่งที่เห็นจนถึงการอธิบายความรู้สึกจากการได้รับรู้ทางสายตา ยิ่งสังเกตมากก็ยิ่งเห็นรายละเอียดมาก

ขั้นตีความ (Interpretation) การแปลความหมาย คือกระบวนการที่นักวิจารณ์แสดงออกถึงความหมายต่างๆ ของศิลปกรรมอย่างละเอียดเป็นการค้นหาความหมายต่างๆ และการชี้ให้เห็นว่าความหมายเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับชีวิต และมีเงื่อนไขต่อความเป็นมนุษย์อย่างกว้างๆ อย่างไร จุดนี้เองที่ทำให้การวิจารณ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา การตีความอาจทำได้โดยการตั้งสมมุติฐาน (Forming an hypothesis) และการเทียบเคียงกับงานอื่นๆ เพื่อหาความเหมือนกันหรือเลียนแบบกัน (The Mimetic theory) เช่นกล่าวว่า “ภาพนี้เป็นการพักผ่อนของหลายคนในอิริยาบถต่างๆ คงจะเป็นการใช้เวลาว่างของคนชั้นกลางชาวฝรั่งเศส” (การตั้งสมมุติฐาน) และ “การตัดเส้นด้วยสีขาวตามลำดับ เหมือนภาพคนบนแจกันกับของกรีกที่ใช้สีขาวตัดเส้นเช่นกัน” (การเลียนแบบ)

ขั้นตัดสินคุณค่า (Judgment) การตัดสินคุณค่าเป็นการประเมินค่างานศิลปะ โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่นๆ ที่มีอยู่ในกลุ่มเดียวกันว่ามีคุณค่าทางศิลปะ และสุนทรียศาสตร์เพียงใด เราสามารถตัดสินคุณค่า ได้โดยใช้หลักการ 3 ประการคือ

2.1 การเปรียบเทียบกับงานเก่า คือหาความสัมพันธ์ของผลงานเก่าที่คล้ายกัน และแยกแยะข้อแตกต่าง

2.2 ประเมินค่าความเป็นต้นแบบ โดยคำนึงว่าถ้าเป็นการสร้างสรรค์ได้แปลกมาก ก็มีความเป็นต้นแบบมาก

2.3 เทคนิค และฝีมือ ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของงานฝีมือที่ศิลปินใช้และการบรรลุเป้าหมายงานฝีมือนั้น

ศิลปวิจารณ์จึงเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกนี้ให้แก่ศิลปิน นักวิจารณ์ศิลปะ คนดู และนักศึกษาศิลปะเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ศิลปินจะใช้ศิลปวิจารณ์เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ ตรวจสอบแนวความคิด และวิธีการแสดงออกในผลงานศิลปะทั้งของตนเอง และผู้อื่น นักวิจารณ์ศิลปะจะใช้ศิลปวิจารณ์เป็นสื่อเชื่อมความคิด ความรู้ระหว่างศิลปินกับประชาชน คนดูอาศัยศิลปวิจารณ์เป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้ทางศิลปะ ส่วนนักศึกษานั้นจะอาศัยศิลปวิจารณ์เป็นเครื่องมือค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะ แล้วนำความรู้ไปปรับใช้ และเผยแพร่พัฒนา (สนธิมาตรง, 2527) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างงานอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองนั้น ผู้ที่สร้างงานศิลปะควรจะเป็นผู้ที่มี "ความเข้าใจ" ในหลักการวิจารณ์ศิลปะ เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการอธิบาย แสดงแนวความคิด การตัดสินคุณค่าของผลงานของตน และนำข้อวิจารณ์เกี่ยวกับข้อเด่นหรือข้อด้อยของผลงานในรูปแบบต่างๆ มาปรับใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาผลงานของตนเองได้เป็นอย่างดี

4. แกนความรู้ด้านศิลปะปฏิบัติ

การเรียนการสอนทางด้านศิลปะ มีจุดมุ่งหมายที่จะจรรโลงและพัฒนาผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นในงานช่างหรืองานศิลปะ ซึ่งจะต้องมีการฝึกฝน ปฏิบัติด้วยการกระทำจริง ด้วยวัสดุที่เหมาะสมกับงานนั้นๆ อาจเป็นเครื่องมือธรรมดา หรือเครื่องจักรที่ช่วยให้สามารถทำงานได้สำเร็จตามที่ต้องการ (สุลักษณ์ ศรีบุรี อ่างถึงโน ปรววรรณ ดวงรัตน์, 2541) คุณค่าของการเรียนศิลปะจะเกิดขึ้นได้ในผู้เรียนนั้น ผู้เรียนจะต้องมีโอกาสในการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์อย่างเสรี

ศิลปะเป็นวิชาการที่เน้นเรื่องของ ทักษะ ความสามารถพื้นฐาน ความถนัด หรือพื้นฐานที่ติดมากับตัว เรียกว่า "พรสวรรค์" วิชาศิลปะจึงเปรียบเสมือนวิชาที่ต้องอาศัย ความถนัด ความสามารถที่มีอยู่ในตัว และใช้วิธีการสอนไปดึงสิ่งเหล่านั้นออกมาให้เจ็ดตัวทราบ ในความสามารถของตนเองแล้ว เสริมหาประสบการณ์และโอกาสแสดงออกได้มากยิ่งขึ้นต่อไป (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2530)

รูปแบบของการฝึกปฏิบัติเป็นการให้ประสบการณ์ตรง(Direct Experience) แก่ผู้เรียน ที่มีความสำคัญต่อผู้เรียนเพราะผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยอย่างเป็นขั้นตอน ได้ฝึกฝนและค้นคว้าทดลอง ซึ่งประสบการณ์จากการทดลองทำดังกล่าว จะฝังแน่นและเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (สันติ คุณประเสริฐ, 2535) การสอนศิลปะปฏิบัติมีความเกี่ยวข้องกับการสอนทักษะปฏิบัติและยังเป็นการเตรียมผู้เรียน ให้มีความรู้ในประสบการณ์ศิลปะต่างๆ กัน ความรู้ด้านองค์ประกอบศิลปะ และกระบวนการทำ ส่วนความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ ผู้สอนก็อาจสอดแทรกเข้าไปในขณะที่ดำเนินการสอน (Lansing, 1976) ดังนั้น การสอนศิลปะภาคปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการในการ

ถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการเสนอสภาพการณ์การเรียนรู้ที่มุ่งพิจารณาให้ผู้เรียนได้มีทักษะและความเชี่ยวชาญในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนกระทั่งสามารถถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการ เฉพาะส่วนบุคคลให้ปรากฏออกมา เป็นผลงานที่สัมผัสได้ตามที่หลักสูตรกำหนด (บันลือ ขอรวมเดช, 2534) ซึ่งสอดคล้องกับแกนความรู้ศิลปะปฏิบัติ (Art Making) ว่าเป็นการสร้างสรรคผลงานศิลปะ ตลอดจนการใช้ความเชี่ยวชาญของประสบการณ์และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเครื่องมือและเทคนิคในการใช้สื่อที่หลากหลาย (ศุทธิพร วงษ์สุวรรณ, 2543)

จอห์น เอ. ไมเคิล ได้แบ่งวิธีการสอนศิลปะภาคปฏิบัติออกเป็น 3 แบบ คือ

(1) การสอนแบบบอกโดยตรง (Direct Method) เป็นวิธีการสอนแบบที่ผู้สอนบอกให้ผู้เรียนทำโดยตรง ให้ผู้เรียนปฏิบัติหรือทำตามคำแนะนำของผู้สอนด้วยวิธีการลอกเลียนแบบจากหนังสือ จากแบบจำลอง จากแบบที่ผู้สอนเขียน หรือจากของจริง การสอนด้วยวิธีการนี้ มีความเชื่อพื้นฐานว่าผู้เรียนจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ขึ้นได้เอง เมื่อได้เห็นและทำตามแบบอย่างหลายๆ ครั้ง และเมื่อผู้เรียนเรียนรู้ไปถึงจุดที่เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้นก็แสดงออกมาอย่างอิสระ วิธีการสอนแบบนี้เหมาะสมกับผู้เรียนที่เพิ่งเริ่มเรียน และยังไม่มีความคิดใดๆ การได้เห็นแบบอย่างและการเรียนรู้ถึงหลักเกณฑ์การใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ตามคำบอกเล่าของผู้สอนเป็นการปูพื้นฐานความรู้ และได้ปฏิบัติตามซ้ำๆ หลายครั้ง จะทำให้ผู้สอนไม่ยอมให้ผู้เรียนแสดงออกตามความคิดสร้างสรรค์ของตน จนอาจจะกลายเป็นวิธีการบั่นทอนศิลปะให้ตกต่ำลงในตัวของผู้เรียน เพราะไม่มีโอกาสที่จะแสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเอง

(2) การสอนแบบการแสดงออกอย่างเสรี (Free expression – method) เป็นวิธีการสอนที่มีความตรงกันข้ามกับวิธีการสอนแบบแรก คือ เป็นวิธีที่ปราศจากการบังคับควบคุม ผู้เรียนจะได้รับอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ตามความพอใจของตัวเอง วิธีนี้ยึดถือกระบวนการมากกว่าการผลิต เป็นวิธีการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลิน และเกิดความสนใจที่จะเรียนในระยะเริ่มต้นก่อนที่จะเริ่มสอนเนื้อหาสาระ หรืองานที่เป็นชิ้นงานในโอกาสต่อไป

(3) การสอนแบบมีความมุ่งหมายในการเรียน (Meaningful art – education) เป็นการสอนศิลปะที่ให้ผลเป็นที่พึงพอใจ เพราะผู้เรียนจะมีเสรีภาพอย่างเพียงพอ ในด้านอารมณ์ และความคิด การสอนศิลปะแบบนี้ขึ้นอยู่กับหลัก 2 ประการคือ การกระทำนั้นต้องมีความมุ่งหมายเป็นสิ่งสำคัญ และต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล การสอนศิลปะแบบมีความมุ่งหมายนี้ มีเป้าหมายเพื่อให้ศิลปะมีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับสังคม

ในด้านการจัดการเรียนการสอนศิลปะที่ต้องการที่จะพัฒนาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความรู้สึกในสิ่งดีงามเป็นรายบุคคล และรู้จักคุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคม ต้องการให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในความรู้สึกของวัตถุและรูปทรง โดยสนับสนุนให้งานจนประสบผลสำเร็จผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้รู้จักความหมายในสิ่งที่ตนเขียน มากกว่ากฎเกณฑ์ในการเขียนภาพนั้น ๆ แต่การที่ผู้เรียนจะ

สามารถแสดงความหมายของภาพได้ดีนั้น ผู้สอนจะต้องจัดประสบการณ์ให้ตรงกับความมุ่งหมายที่ต้องการแสดงออกประสบการณ์นั้นอาจจะนำมาแสดงเป็นภาพ ความรู้สึกในการสร้างสรรค์ของผู้เรียนก็จะแสดงออกมาเมื่อสามารถปฏิบัติงานได้ ก็จะสามารถสร้างรูปอย่างมีความหมายได้ กลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบต่างๆ จะต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะงาน เพราะขึ้นอยู่กับการใช้เครื่องมือ วัสดุ และกระบวนการทำงานที่แตกต่างกัน ผู้สร้างงานจำเป็นต้องเชี่ยวชาญ รู้จักเทคนิคการทำงาน สำหรับผู้เรียนที่เพิ่งจะเริ่มต้นศึกษาการสร้างงานของตนเองนั้น ในขั้นต้น ผู้เรียนจะต้องรู้จักและเข้าใจตนเองก่อน เช่นเข้าใจความถนัดของตนเอง สิ่งนี้จะรู้ได้ด้วยการปฏิบัติงานทัศนศิลป์หลายๆด้านเปรียบเทียบกัน(สุชาติ เถาทอง,2547) เมื่อเข้าใจถึงศักยภาพของตนเองแล้วก็ควรพัฒนาตนเองจนเชี่ยวชาญ โดยอาศัยการฝึกฝนตนเองอย่างหนักรวมถึงพัฒนารูปแบบของผลงานให้มีความแปลกใหม่ และน่าสนใจ จึงถือว่าเป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่ดี ทั้งนี้หากผู้สร้างผลงานนั้นสามารถเข้าใจถึงความสนใจของตนและพัฒนาความสามารถทางด้านทักษะปฏิบัติก็จะสามารถสร้างผลงานที่เป็นการถ่ายทอดแนวความคิด และรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ของตนได้อย่างเต็มที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

ศุสิทธิ์ วงษ์สุวรรณ(2543) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาครูศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษาตามแนวคิดศิลปศึกษาแบบ ดีบีเออี ของครูผู้สอนศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนศิลปศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 5, 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 255 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบแบบประเมินค่า และแบบปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการหา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นโดยภาพรวม เกี่ยวกับการพัฒนาครูศิลปศึกษาตามแนวคิดศิลปศึกษาแบบดีบีเออี ในระดับเห็นด้วย เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาตามแกนในแนวคิดศิลปะดีบีเออี พบว่า แกนสุนทรียศาสตร์ แกนประวัติศาสตร์ และแกนศิลปะปฏิบัติ ที่ครูเห็นด้วยอย่างยิ่ง และเห็นด้วยในแกนศิลปะวิจารณ์ เมื่อพิจารณาตามประเด็นในการจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ครูเห็นด้วยในการนำความรู้พื้นฐานทางศิลปศึกษา แบบดีบีเออีมาพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อ กำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมในการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และเห็นคุณค่าของศิลปะที่สร้างสรรค์ และกล้าแสดงออก ส่วนด้านการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนศิลปะ พบว่า ความรู้พื้นฐานทางศิลปะ กลวิธีในการพัฒนาครูศิลปศึกษาที่เหมาะสมอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง สื่อที่ใช้ในการพัฒนาครูศิลปะในยุคนปัจจุบัน และการวัดผลประเมินผลในการพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วย ในการเตรียมความพร้อมในเรื่องความรู้ความเข้าใจในรูปแบบประวัติความเป็นมา และเห็นคุณค่าของศิลปะ โดยวิธีการฝึกปฏิบัติและใช้สื่อประติมากรรมจำลองแบบที่ทันสมัย และวัดผลประเมินผลโดยการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมตามวัตถุประสงค์เพื่อนำศิลปะแบบดีบีเออีไปบูรณาการในการสอนต่อไป

คณิงหา สุภานันท์ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ตามทฤษฎี DBAE ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาตามทฤษฎี DBAE ในหลักสูตรมัธยมศึกษา ตอนต้น พุทธศักราช 2521

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ครูผู้สอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่สอนวิชาบังคับแกนศิลปศึกษา (สาขาทัศนศิลป์) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 226 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่าและแบบปลายเปิดซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นโดยภาพรวมเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ตามทฤษฎี DBAE ในระดับเห็นด้วย และเมื่อพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาจำแนกตามแกนความรู้ ตามทฤษฎี DBAE พบว่า ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในแกนความรู้ต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้ แกนความรู้ ที่ครูศิลปศึกษาแสดงความเห็นในระดับสูงสุดคือ แกนความรู้ด้านศิลปะปฏิบัติ ($\bar{X}=4.29$) รองลงมาคือแกนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ($\bar{X}=4.24$) แกนความรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ ($\bar{X}=4.21$) และแกนความรู้ที่ครูศิลปศึกษาแสดงความเห็นในระดับต่ำสุดคือในแกนความรู้ด้านศิลปะวิจารณ์ ($\bar{X}=4.16$)

ณริศรา พุกกะวัน(2547) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเรื่องเครื่องปั้นดินเผาโดยใช้ Discipline – Based Art Education เป็นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดสุโขทัย การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเรื่องเครื่องปั้นดินเผาโดยใช้ Discipline – Based Art Education เป็นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดสุโขทัยในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล สื่อการสอน และแหล่งการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา 171 คน และช่างผู้ผลิต ผลงานเครื่องปั้นดินเผา 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตประกอบการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และผู้ผลิตงานเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเห็นด้วยอย่างมากกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สาระการเรียนรู้ศิลปะ เรื่องเครื่องปั้นดินเผา สรุปสาระสำคัญด้านต่างๆดังนี้ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ : ผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมให้มีความรัก ภูมิใจ และเห็นความสำคัญของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ อันนำไปสู่การพัฒนา สืบทอดภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านสุโขทัย 2) การกำหนดเนื้อหาสาระ : ผู้เรียนควรเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านในอดีต และเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัยในปัจจุบัน 3) การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ : ผู้เรียนควรได้ไปทัศนศึกษาในแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชน 4) การประเมินผล : ผู้เรียนสามารถอธิบายประวัติที่มาของชุมชนเครื่องปั้นดินเผาของตนและทรัพยากรธรณีที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยความ

สะดวกในการผลิตงานเครื่องปั้นดินเผา 5) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ : ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก โบราณวัตถุ โบราณสถานในชุมชน เช่นแหล่งเตาเผาโบราณ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ของเครื่องปั้นดินเผาเป็นแกนนำสู่องค์ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ ศิลปะปฏิบัติ ศิลปวิจารณ์ และชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

ปรววรรณ ดวงรัตน์(2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสังคมของอาจารย์ และด้านความรู้ความเข้าใจทางศิลปะ ลักษณะนิสัยทางการเรียน กระบวนการทำงานศิลปะ สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมของนักศึกษาศิลปะ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย อาจารย์ผู้สอนศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ จำนวน 15 คน และนักศึกษาสาขาทัศนศิลป์จำนวน 120 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และแบบสังเกต จากการวิจัยพบว่า อาจารย์ผู้สอนมีปัญหาทางด้านวางแผนการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน การใช้สื่อการสอน ในระดับปานกลาง นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจทางการเรียนและการปฏิบัติงานศิลปะ และลักษณะนิสัยของการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาทางด้านกระบวนการปฏิบัติงานศิลปะอยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้เรียนมีความเข้าใจว่าเพียงสามารถทำงานศิลปะออกมาได้ก็พอเพียงไม่จำเป็นต้องมีหลักการใดมารองรับ ขัดแย้งกับความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนที่เห็นว่าหลักการและทฤษฎีทางศิลปะมีความจำเป็นต่อการสร้างสรรค์ผลงาน ผลการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอน พบว่า แผนการสอนจะต้องเน้นให้เกิดพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการทางทักษะ มีการสอนแบบสาธิตในระดับชั้นปีที่ 1 และ 2 ใช้วิธีการสอนแบบสัมมนาในชั้นปีที่ 3 และ 4 การวัดและการประเมินผลพิจารณาจากพัฒนาการทางศิลปะในแฟ้มสะสมงาน และมีการวิเคราะห์วิจารณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของผู้เรียน สภาพแวดล้อมทางกายภาพยังไม่มีเหมาะสมต่อการเรียนการสอนศิลปะปฏิบัติเท่าที่ควร คือ ขาดห้องจัดนิทรรศการ ขาดตำราที่มีคุณภาพในห้องสมุด

สัมฤทธิ์ เพชรคง(2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการเรียนการสอนวิชาจิตกรรม สาขาวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนการสอนวิชาจิตกรรม สาขาวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในด้านครูผู้สอน ผู้เรียน วัตถุประสงค์การเรียน

การสอน เนื้อหาวิชา วิธีสอน การวัดประเมินผล ในการวิจัย ประกอบด้วยอาจารย์ผู้สอนวิชาจิตรกรรมจำนวน 9 คน และนักศึกษาที่เรียนวิชาจิตรกรรม จำนวน 92 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสังเกต ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สร้างขึ้นเองข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต วิเคราะห์ด้านเนื้อหา โดยคำนวณเป็นร้อยละ และสรุปสาระสำคัญของแต่ละด้าน และบรรยายเป็นความเรียง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สอนและผู้เรียนส่วนมากชอบใช้สีน้ำมัน ชอบเขียนภาพสร้างสรรค์ และชอบแสดงออกในรูปแบบกึ่งนามธรรมในการสร้างผลงานจิตรกรรม สำหรับการเรียนการสอนวิชาจิตรกรรมของอาจารย์ผู้สอน ในด้านผู้สอน วัดดูประสงค์การเรียนรู้ การสอน เนื้อหาวิชา การวัดและประเมินผล สิ่งแวดล้อมทางการเรียน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก มีเพียงด้านผู้เรียนที่อยู่ในระดับเห็น ด้วยปานกลาง ในส่วนการเรียนการสอนวิชาจิตรกรรมของผู้เรียน ในด้านผู้สอน ผู้เรียน วัดดูประสงค์การเรียนรู้การสอน เนื้อหาวิชา วิธีสอน การวัดและประเมินผล สิ่งแวดล้อมทางการเรียน อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้สอนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้กับผู้เรียน ผู้เรียนโดยส่วนมากมีความ สามารถในด้านทักษะจิตรกรรม วัดดูประสงค์การเรียนรู้การสอนและ เนื้อหาวิชาส่วนใหญ่เน้นให้มีความสามารถในการปฏิบัติงาน ส่วนมากใช้วิธีสอนแบบบรรยายประกอบสาธิต การวัดและประเมินผล ส่วนมากวัดจากพัฒนาของผลงาน สิ่งแวดล้อมทางการเรียน พบว่ามีห้องจัดนิทรรศการที่มีคุณภาพและเป็นสัดส่วน จากการสัมภาษณ์ผู้เรียน ส่วนมากคิดว่าผู้สอนเป็นคนอารมณ์ดี ผู้เรียนส่วนมากมีความเชื่อมั่นในตนเอง ในด้านวัดดูประสงค์การเรียนรู้ การสอน และเนื้อหาวิชาให้ความสำคัญกับการปฏิบัติ ใช้วิธีสอนแบบบรรยายประกอบสาธิตเป็นส่วนมาก วัดประเมินจากผลงานจิตรกรรมของผู้เรียน และในห้องเรียนส่วนใหญ่มีแสงสว่างเพียงพอ ผลการสังเกตพบว่าผู้สอนโดยส่วนมากมีความเป็นกันเองกับผู้เรียนมีความสามารถทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติทางจิตรกรรมสูง ผู้เรียนมีโอกาสในการทำงานแบบสร้างสรรค์ในชั้นสุดท้ายของภาคเรียน เนื้อหาวิชาที่ใช้ส่วนใหญ่ไม่ทันสมัย แต่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ มีการวัดและประเมิน ผลจากการอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์ มีการเรียนการสอนนอกสถานที่ ห้องเรียนมีความคับแคบ อากาศถ่ายเทไม่ค่อยสะดวก

จากงานวิจัยภายในประเทศ ทำให้ทราบว่า ศึกษาวิชาทางศิลปะภาคปฏิบัติ ในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยโดยเฉพาะในสาขาศิลปศึกษานั้นยังประสบปัญหาในแง่ของการจัดการเรียนการสอนที่มีหลักเกณฑ์ และรูปแบบ การเรียนการสอนนั้นมักมุ่งประเด็นไปที่การปฏิบัติงาน แต่ขาดหลักการรองรับ เช่น เนื้อหา ทฤษฎีและแนวทางในการศึกษาข้อมูลก่อนการ

ปฏิบัติงาน และการวิเคราะห์ วิจัยผลงานอย่างมีเหตุผล ทำให้ผู้เรียนขาดกระบวนการคิด การค้นคว้าและการสร้างผลงาน ในขณะที่เดียวกันการศึกษาวิจัยในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน ศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐานก็ได้รับความสนใจที่เพิ่มขึ้น และพบว่าผู้ที่เป็นครูอาจารย์ทางด้านศิลปศึกษา มีความสนใจที่จะนำกระบวนการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน แต่ในสถาบันอุดมศึกษาที่มีหลักสูตรที่จะผลิตครูศิลปศึกษา ยังไม่ได้มีการเผยแพร่หรือบูรณาการวิธีการสอนศิลปศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐานให้นักศึกษาที่กำลังจะเป็นครูในอนาคตได้ศึกษาและนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างงานของตนเองเท่าที่ควร

งานวิจัยในต่างประเทศ

ไวลด์ (Wild ,1992) ทำการศึกษาเรื่อง "การศึกษาการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย ของกระบวนการทำงานศิลปะ " วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อการศึกษาว่า ศิลปินใช้วิธีการอย่างไรในการสื่อความคิดออกมาเป็นรูปทรงทางศิลปะ และเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ที่กำหนดเป็นขั้นตอนของกระบวนการทำงานศิลปะ โดยทำการวิจัยแบบกรณีศึกษา ด้วยการสัมภาษณ์ และสังเกตศิลปิน 2 คน เป็นเวลา 3 เดือนผลการวิจัยพบว่า การทำงานศิลปะ มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางความคิด โดยศิลปินแต่ละคนจะมีวิธีการเสนอความคิดที่แตกต่างกัน ตามแต่บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล กระบวนการทำงานศิลปะที่ปรากฏส่วนมากเกิดขึ้นจากการใช้วัสดุเป็นเครื่องแสดงออกทางความคิด และความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอนเกิดขึ้นจากความสอดคล้องกัน ในด้านการลงมือปฏิบัติการ การใช้วัสดุ และแรงบันดาลใจจะปรากฏเมื่องานนั้นเสร็จสิ้น

เพทซ์ช (Petsch,1998) ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการสร้างสรรค์จิตรกรรมจาก 3 กรณีตัวอย่างของศิลปินเกี่ยวกับการสอนในห้องทำงานศิลปะ (Painting as a creative process: three case studies of artists with implications for teaching studio art) วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาวรรณกรรมของ 3 ศิลปิน เพื่อสำรวจความพยายามในการปฏิบัติของความคิดสร้างสรรค์คุณภาพของการแสดงออกที่มีอยู่ในผลงานศิลปกรรม และผลงานที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ซึ่งพิจารณาจากความเหมือนจริง การเขียนภาพนั้นศึกษาโครงสร้างจากภาพถ่ายของศิลปินแต่ละคน พิจารณาโดยการสังเกต จากหนังสือที่อ่านเกี่ยวกับประสบการณ์การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมของศิลปิน หัวข้อที่เลือกในการสำรวจประกอบด้วย (1) กฎเกณฑ์ ประสบการณ์ในอดีตของศิลปิน (2) สิ่งเร้าภายนอก ภายใน (3) การกระตุ้นตนเองและพัฒนากระบวนการ (4)

ธรรมชาติของจิตรกรรมและจากการดูหนังสือ (5) กฎเกณฑ์ รูปทรงของศิลปะ ผลการวิจัยพบว่า จากหัวข้อทั้งหมดที่กล่าวมาทดลองสำรวจตรงกับปัจจัยที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์และ ประสบการณ์ในการแสดงออกทางจิตรกรรม หัวข้อที่ปรากฏออกมา มีอิสระ น่าเชื่อถือ จึงเป็นที่น่า สังเกตก่อนวิธีการทำงานที่ได้เจอ กระบวนการทำงานศิลปะของศิลปินทำให้เกิดความคิด สร้างสรรค์ การพัฒนาและการแสดงออกด้วยตนเอง การค้นหาความคิดสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ ให้ประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงความคิดใหม่ และความเข้าใจในการค้นหา ซึ่งเป็น หนังสือระหว่างศิลปินและผลงาน ศิลปะจากการแสดงออกภายในของความคิดที่จะเลือกสรรจาก การอ่าน ความก้าวหน้าและการสำรวจการศึกษาของศิลปินทั้งหมดนี้พิจารณาจากการทำงาน ศิลปะของเขาเป็นจุดสำคัญ กรณีศึกษาการสอนในห้องปฏิบัติงานศิลปะ การจำได้และการ ยอมรับการเป็นตัวของตัวเอง และประสบการณ์การทำงานของพวกเขาและเธอ ความคิดเป็น สำคัญของการคิดสร้างสรรค์ประสานกันอย่างมีความหมาย ในตัวอย่าง ครูมีความเข้าใจใน ประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนเป็นอย่างมาก ทำให้ง่ายต่อการพัฒนาส่งเสริมกระบวนการ ทำงานศิลปะ เกิดจากการพิจารณาในการบรรยาย ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีความชำนาญวิธีการ สร้างงาน และมีแนวความคิด สามารถนำเสนอความคิดได้ แทนการแสดงออกการสร้าง ประสบการณ์การทำงานศิลปะ ถ้าการทำงานศิลปะเป็นเครื่องมือการพัฒนาการเรียนที่มีความ สำคัญต่อผู้เรียนแต่ละคน ควรเลือกเกณฑ์ที่ให้ความสำคัญกับความคิดสร้างสรรค์

ชู (Hsueh, 1995) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความคิดสร้างสรรค์และการวิจารณ์ของ จิตรกรรมนามธรรมในยุคสมัยใหม่ ของโครงการศิลปินและนักวิจัย (Abstract painting in the postmodern era : a critical and creative study of the artist/researcher's project) วัตถุประสงค์ ของการวิจัย เพื่อให้ศิลปินและนักวิจัยได้อธิบายงานของตนเองในฐานะที่เป็นศิลปินนามธรรมที่อยู่ใน ยุคศิลปะร่วมสมัยโดยการอธิบาย (1) การวิเคราะห์พื้นฐานของลักษณะงานของตนเองได้ (2) เปรียบเทียบลักษณะทางนามธรรมสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ที่สัมพันธ์กับวรรณกรรม (3) การ ตรวจสอบงานของนักศิลปะรุ่นเดียวกันได้ (4) ตอบคำถาม 7 ข้อที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยว่างานของ นักวิจัยและจิตรกรมีความสัมพันธ์กับศิลปะในสมัยก่อนได้อย่างไร การวิจัยนี้ใช้วิชาสุนทรียศาสตร์ ในการวิเคราะห์และการตัดสินใจเปรียบเทียบลักษณะของผลงาน (Style) ขั้นตอนแรก หา จุดสำคัญของโครงสร้างในผลงานคือ วัสดุ ช่องว่าง สี และรูปทรง เลือกผลงานตัวเอง 3 ชิ้น ซึ่งงาน เหล่านี้ได้มีการสรุปชื่อเรื่องและกำหนดรูปทรงสัญลักษณ์ สำหรับงานแต่ละชิ้น ได้มีการพัฒนาการ สรุปสัญลักษณ์พิเศษที่สำคัญให้เหลือเพียง 2 กลุ่มใหญ่คือ รูปทรงและเทคนิค กับเนื้อหาและ ความหมายแล้วนำรายการทั้ง 3 เข้ามารวมกันให้เหลือ 1 รายการ(Finding 1) เพื่อสรุปหาความ เหมือนและความแตกต่างระหว่างงาน 3 ชิ้น ขั้นต่อไป นักวิจัยได้อธิบายสรุปแนวความคิดที่

เปลี่ยนแปลงจากวรรณกรรม และผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียงในยุคสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ ผู้วิจัยตรวจสอบลักษณะทางเคมีและสรีรภาพทรงที่เป็นเรขาคณิตในตอนต้น ศิลปะสมัยใหม่รวมทั้ง ลักษณะการแสดงออกและสีที่ค้นหาได้จากจิตรกรรมที่เกิดขึ้นตอนปลายสมัยใหม่และสรีรภาพต่างๆ ที่อ้างอิงไว้ สรีรภาพผสมเป็นรูปแบบที่เป็นจริง และสรีรภาพเป็นตัวอย่างในศิลปะหลังสมัยใหม่ แยก รายชื่อที่มีลักษณะพิเศษของจิตรกรรมนามธรรมว่าเป็นศิลปะสมัยใหม่หรือหลังสมัยใหม่ เป็นการ รวบรวมไว้ภายหลัง (Finding 2 และ Finding 3) ขั้นตอนสุดท้าย นักวิจัยเปรียบเทียบและพิสูจน์ว่า ลักษณะพิเศษในงาน 3 ชิ้น ที่คัดเลือกไว้เหมือนกับศิลปะนามธรรมในยุคสมัยใหม่หรือ ศิลปะ นามธรรมในยุคหลังสมัยใหม่ นักวิจัยสรุปได้ว่างานของพวกเขาได้เห็นลักษณะพิเศษ ที่เหมือนกัน และนักวิจัยก็สามารถตอบคำถาม 7 ข้อ คำถามของการวิจัยเพื่อชี้ให้เห็นฐานะงานของ นักวิจัยเหมือนกับจิตรกรในยุคหลังสมัยใหม่

ทาราน (Taran,1997) ได้ทำการวิจัยเรื่อง DBAE จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ สิ่งท้าทายที่ควร ได้รับการส่งเสริม โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎี DBAE ใน 3 ประเด็น คือ ประวัติ ความเป็นมาและพัฒนาการของทฤษฎี DBAE โดยเฉพาะในบริบทของคามหลากหลายวัฒนธรรม และ การนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งทำการวิจัยโดยการสัมภาษณ์และแจกแบบสอบถามกับผู้เข้าร่วม โครงการพัฒนาวิชาชีพที่จัดทำขึ้นเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์ โดยสมาคม DBAE แห่งมินเนโซต้า (Minnesota DBAE Consortium) ในรัฐมินเนโซตาโพลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงภาคฤดูร้อน ของปี ค.ศ. 1995 ประชากรเป็นครูผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการสอนศิลปะศึกษา ระดับ มัธยมศึกษาจำนวน 6 คน จากผลการศึกษาพบว่า ประชากรในการวิจัย มีความคิดเห็นว่า ความ ท้าทายที่จะเกิดขึ้นคือในประเด็นที่ 3 ประเด็นของการนำทฤษฎี DBAE ไปสู่การปฏิบัตินั้น ควรมิ การส่งเสริมให้นำไปสอนในชั้นเรียน โดยเฉพาะในด้านการสอนศิลปะวิจารณ์ และสุนทรียศาสตร์

สโตรห์ ชาลส์ (Stroh Charl,1989) ทำการศึกษาหลักสูตรศิลปะกับการใช้ DBAE ใน ระดับมหาวิทยาลัย พบว่า วงการศิลปะศึกษาได้ถูกชักจูงจากงานเขียนของวิตเตอร์ โลเวนเฟลด์ ทำ ให้เกิดการเน้นความสำคัญของการแสดงออกเฉพาะบุคคล ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้โดย สัญชาตญาณ ในการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ศิลปะศึกษานั้นมีจุดมุ่งหมายสูงสุดของการทำงาน ศิลปะ (ศิลปะปฏิบัติ) คือ การเป็นตัวของตัวเอง การแสดงออกถึงลักษณะส่วนตัว พัฒนาการใน ศิลปะศึกษาได้เกิด กระบวนการ DBAE ที่เน้นความสำคัญของเนื้อหา ลำดับเหตุการณ์ และ การบูรณาการเพื่อการศึกษาทุกด้าน ในการศึกษาในระดับสูง 80% ของนักศึกษาในสาขาศิลปะศึกษา กำลังเตรียมตัวสำหรับอาชีพ จำเป็นต้องปรับตัวในการศึกษา กล่าวคือ บูรณาการระหว่างสิ่งที่เป็น ลักษณะเฉพาะตัว และหลักเกณฑ์ในการทำงานศิลปะ

บราวน์ และ เคอร์เซนนิค (Brown and Kerzenik, 1993) ทั้ง 2 เป็นอาจารย์ที่ผู้สอนจิตรกรรมในระดับอุดมศึกษา คนหนึ่งเป็นจิตรกรและอีกคนเป็นทั้งจิตรกรและนักประวัติศาสตร์ศิลป์ มีความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับการสอนศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (Art Making and Education in series Discipline – Based Art Education : Context of Understanding) Brown ได้ศึกษาธรรมชาติของกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ และกระบวนการผลิตผลงาน รูปแบบ แรงบันดาลใจ องค์ประกอบ การใช้สี และข้อเสนอแนะสำหรับการสอนการสร้างผลงานศิลปะ ส่วน Kerzenik ศึกษามุมมองเกี่ยวกับความเป็นจริงของการสอนหลักการศึกษ การสร้างงาน นั่นคือทักษะการสร้างงานหรือทำงาน เพื่อความต้องการและความเข้าใจของตนเอง การศึกษาในหลักการทั่วไป (การปฏิบัติงานศิลปะ) และหลักสูตร (หลักการสอนศิลปะปฏิบัติ) ซึ่งได้พบว่าการจัดการเรียนการสอนการปฏิบัติงานศิลปะ ในขอบเขตของการสร้างงานจิตรกรรม ผู้สร้างงานจิตรกรรม มีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงนอกจากแรงบันดาลใจ แนวความคิด จินตนาการ และลักษณะเฉพาะ ยังต้องคำนึงถึงปัจจัย ด้านอื่นๆ เช่นข้อจำกัดในการทำงาน มีการคิดวิเคราะห์ วิจัย จากผู้ที่เกี่ยวข้อง พิจารณาการขั้นตอนการทำงาน ทักษะกระบวนการ และองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม เป็นการพบกันระหว่างจินตนาการ อารมณ์ ความคิดที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประสบการณ์ทักษะที่แตกต่าง รวมกันเข้าเป็น มโนภาพหนึ่งเดียว ที่สะท้อนประเด็นความคิดและความสนใจ เช่นรูปกางเขนในศาสนาคริสต์ ใบหน้าคน ภาพทิวทัศน์ กลุ่มคน การเข้าใจว่าการปฏิบัติงานศิลปะ คือ การเชื่อมโยงความแตกต่างอย่างสุดขั้ว เช่น สิ่งที่เป็นชั่วคราวกับสิ่งที่คงอยู่ถาวร และ ประเพณีดั้งเดิมและความเป็นสมัยใหม่ ทั้งหมดคือ รูปแบบของการสร้างสรรค์งานศิลปะซึ่งเป็นจุดรวมระหว่างแรงบันดาลใจ และสิ่งที่สามารถสัมผัสได้

โกลด์นีย์ (Joseph Goldnye, 1988) ได้ศึกษาเรื่อง ลักษณะเฉพาะและความสอดคล้องระหว่างการสร้างงานศิลปะ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และสุนทรียศาสตร์ ในมุมมองของศิลปิน ซึ่งศึกษาความคิดเห็นของศิลปินและผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปศึกษา พบว่าในสถานการณ์ที่ศาสตร์ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ และสุนทรียศาสตร์ ได้ประกอบกันเป็นการสร้างสรรค์อย่างสุนทรีย์ หลักเกณฑ์เหล่านั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ความแตกต่างระหว่างศาสตร์ทั้ง 3 และการสร้างงานของศิลปิน คือสิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสม ขัดเกลาความคิดของศิลปิน ที่กระตุ้นโดยการมองดูและลงมือทำ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ถือว่ามีความเป็นไปได้ที่จะบูรณาการศาสตร์เหล่านั้นตามหลักการของ DBAE และอ้างถึงประสบการณ์ส่วนบุคคลในการสอนการวาดภาพในยุคของศตวรรษที่ 18 ของศิลปินและนักประวัติศาสตร์ศิลป์ เพื่อยืนยันความเชื่อ เพราะศูนย์กลางของผลงานนั้นก็เป็นเช่นเดียวกับเวลาใน

การถ่ายทอดความรู้ มีข้อเสนอแนะให้มีการนำผลงานของครู ต้นฉบับผลงาน และใช้ความหลากหลายของผลงานศิลปะที่จะสร้างแรงกระตุ้น แรงบันดาลใจ เน้นไปที่คุณลักษณะของผลงานศิลปะให้เท่ากับความรู้อ และช่วยให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยกับกระบวนการสร้างงานศิลปะ

จากการศึกษาผลงานวิจัยในต่างประเทศ ทำให้พบว่า ในปัจจุบันมีการศึกษาในเรื่องของกระบวนการสร้างผลงานศิลปะและผลงานจิตรกรรม ว่าไม่ได้เป็นเพียงแค่การแสดงออกทางอารมณ์ออกมาเป็นผลงานศิลปะเท่านั้น แต่ยังมีกระบวนการศึกษาค้นคว้าและการวิเคราะห์สังเคราะห์ด้านคุณค่าความงามและแนวความคิด เข้ามาประกอบด้วย และสำหรับการเรียนการสอนในด้าน DBAE ในระดับอุดมศึกษา ก็มีการให้ความสนใจกับการบูรณาการไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและการสร้างสรรค์ในวิชาศิลปะปฏิบัติ ทั้งนี้เมื่อนักศึกษาได้สำเร็จการศึกษาออกไปแล้วจะได้นำเอากระบวนการและศาสตร์เหล่านั้นไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียนต่อไป